

somut

29 NİSAN 1983
50 LİRA

Yıl: 3 Sayı: 39/13

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

İslam Sanatları Sempozyumu sona erdi

İslam Sanatının Biçim ve Temalarının Genel İlkeleri Sempozyumu sona erdi.

IRCICA Genel Direktörü Doç. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu "**İslam sanat'ı yalnız cami, abide değildir. Geniş halk kitlelerinin ürünleri, ürettikleri şeyler de sanat ürünleridir.**" dedi.

18-22 Nisan tarihleri arasında yapılan İslam Sanatları Sempozyumu İSTANBUL BİLDİRİSİ'nin kabul edilmesi ile sona erdi. 27 ülkeden 110 bilim adamı, yönetici ve uzmanın katıldığı sempozyuma, 77 tebliğ sunuldu. Bu tebliğlerden 55'i "uygun görüldü". Sempozyum süresince 48 tebliğ okundu. Ürdün, ABD, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri vb.den temsilcilerin sundukları bildiri ve tebliğler dinlendi. Sempozyum, İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi Genel Direktörü Ekmeleddin İhsanoğlu'nun düzenlediği basın toplantısı ile sona erdi. Basın toplantısında İhsanoğlu, İstanbul'un İslam-sanat merkezi olduğunun bir kez daha kabul edildiğini söyledi. Bunun sadece "toplantıyı düzenleyen ülkeye karşı bir jest" olmadığını, tüm katılanlarca kabul edildiğini söyledi. İslam sanatı içinde "hat sanatının" yerine değinen İhsanoğlu, Hattat Hamit Aytaç'ın gösterilen belgeselinin büyük ilgi gördüğünü ayrıca hat sanatının geliştirilmesi için çeşitli öneriler sunulduğunu belirtti.

İslam Sanatının Biçim ve Temalarının Genel İlkeleri Sempozyumunda, Hattat Hamit Aytaç adına uluslararası ödül konulması kararlaştırıldı. Hâmid'ül Âmidî'ismi ile tanınan büyük hat ustası Hamid Aytaç adına konan ödülle hat sanatının dünyaya tanıtılması ve bu konuda çalışmaların sergilenmesi sağlanacak. Ayrıca, yine sempozyumda hat sanatının geliştirilmesi ve genç kuşaklara tanıtılması amacıyla İstanbul'da bir 'Hat Eğitimi Enstitüsü' kurulması önerisi kabul edildi.

Sempozyum sonucunda alınan kararların 'İstanbul Bildirisi' adı altında sunulmasının, İstanbul'un İslam sanatlarının merkezi olduğu düşüncesinin tüm katılanlarca paylaşılıyor olmasından ileri geldiği açıklandı. İstanbul Bildirisi ilkeleri içinde şunlar yer almakta: "Çağdaş bir İslam sanatı üretilmelidir. Ancak bu diğer sanat akımlarına duyarsız kalmamalıdır. İslam sanatı uluslararası diğer sanat akımlarının, bölgesel sanat akım ve ürünlerinin gelişmesini engellememelidir. İslam sanatı, eğitici, birleştirici bir rol oynamalıdır. İslam eserlerine yönelik saldırılar engellenmelidir."

Sami Yetik, "Ankara Saman Pazarı'ndan", 1926, Duralit üzerine yğb., 70 x 100 cm, İRHM Kol.

Kültürümüzde bir dönüm noktası: MUHSİN ERTUĞRUL

Muhsin Ertuğrul'u dört yıl önce bugünlerde yitirmiştik... uygulamalarını yaşama geçirişiyle, başlı başına bir

Hamama karşı

Ellerini yıka

"– Bir adın, o adı taşıyan bir insanın, bu dünyada yaşamış bir insan olmanın çok ötesinde bir şeydir Muhsin Ertuğrul. Denilebilir ki, onun kadar yoğun biçimde sanata, kültüre adanmış bir yaşama değil bizde, dünyada rastlamak kolay değildir.

Tiyatrosuyla, sinemasıyla, bütün bunların

okur, bir akımlar bütünüdür Muhsin Ertuğrul. Bu nedenle onu anmak, her zaman Türk kültür yaşamının çok önemli bir dönemini, geleceğin temellerini geniş ölçüde atmış bir dönemini yeni baştan yaşamakla eşanlamlıdır.

Bundan ötürü Muhsin Ertuğrul, hep "manşet"tir...

Tiyatroya adanan yaşam

EFDAL SEVİNÇLİ

28 Şubat 1892'de Istanbul'da doğan Ertuğrul Muhsin, 2 Ağustos 1909-29 Nisan 1979 yıllarında tiyatronun içindedir. Daha doğru söylemek gerekirse "tiyatro" onun içindedir. 1908 Meşrutiyetinin çoşkusu içinde, salaş tiyatro binalarında ülkemizde tiyatroyu varetmeye çalışanların yanında, dönemin ünlü oyuncusu Burhanettin Bey'in (Tepsi) topluluğunda başlayan "tutku", 24 Nisan 1979 günü Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nce kendisine "Onursal Doktor" sanının verilmesiyle de yaşıyordu... Tiyatroya yaşamını adayan bir insanın bitmez tutkusunun küçük bir ödülü olan bu "san", onun en büyük mutluluğu olurken 87 yıllık bir yaşam da bir kaç gün sonra İzmir'de noktalanıyordu...

"Sefaletle saadetin bir muvazenet-i müellime ile hükümrân olduğu bu velvele dâr şehirden yalnız tiyatro hakkında mâlûmât vermek istemekliğim bazılarına garip görünecektir..." 10 Teşrin-i sâni 1913 (Kasım-1913) günü Paris'ten yazılan bu ilk tümce, Meşrutiyet döneminin yayın bolluğu içinde yayınladığı yazı ve fotoğraflarla günümüze bir belge olarak gelen "ŞEHBAL" dergisinin 15 Aralık 1913 tarihli, 88-89. sayısında, "TİYATRO" başlıklı yazıda yeralır. "Tiyatro", Muhsin Ertuğrul'un bugün bilinen ilk yazısıdır. 1909'dan başlayarak tiyatromuz içinde oyuncu, yönetmen, yönetici, öğretmen, düşünür olarak 70 yıl "varolan" bu büyük usta, bugün de ülkemizde, tiyatro sanatı adına en çok beğenilen, övülen, eleştirilen, beğenilmeyen kişisi olmuştur.

Bu değerlendirmelerde Cumhuriyet Türkiyesi'nin tiyatrosunu uzun yıllar "tek adam" olarak yönetmesinin payı olduğunu unutmamalıyız. Ölümünün 4. yılında onu saygıyla anarken bizlere çağdaş anlamda tiyatroyu tanıtan, yerli yazarların yetişmesine katkıda bulunan, oyunculuk eğitimini düzenleyen, bölge tiyatrolarını kurmak için çırpınan tiyatro sevdalısını burada anlatacak değilim. Tiyatro için, tiyatromuzun sorunları için yazdığı yüzlerce yazının birkaçından yararlanarak yapmak istediklerini, yaptıklarını ve yapamadıklarını aktararak, "onu" kısaca tanıtıp, değerlendirmeyi, yorumlamayı okuyuculara bırakacağım.

"Tiyatro müntesibi olmak, bizde zannedildiği kadar kolay bir meslek değildir. Geçilmesi şart olan bir çok merhaleleri vardır. Bu şartlar bilhassa bizim memleketimizde güçlükle temin olunur. Çünkü tiyatronun kurulduğu temeller ecnebî âsârına dayanır. Ve bu ecnebî âsâr ne yazık ki hatta bugün bile tercüme edilmemiştir. Bir tiyatro adamı, evvelâ Aiskhlos, Sophokles, Euripides, Aristofanes gibi kadim Yunan facia muharrirlerini, sonra Seneca, Plautus gibi Latin ediblerini; daha sonra Shakespeare, Moliere, Racine, Corneille gibi tiyatro analarını tanımak mecburiyetindedir. Bir Alman bunları 1 kuruşluk kitaplar arasında bulur ve okur. Fakat bir Türk? Binaenaleyh Türk tiyatrocusu Paris'i görmeye, Berlin'i tanımaya, Viyana'ya gitmeye mecburdur. Bundan başka hem o memleketlerin yeni ediblerini okumak, hem de tiyatro simalarını sahne üzerinde görmek ehemmdir. Ben, bu merhaleleri geçtikten sonra zannediyordum ki artık iş bitti. Fakat Alman edebiyatını, temâşâsını tetkik ederken ister istemez nazarlar İsveç'e ve Rusya'ya kayıyor..." Avrupa Mektupları: Kopenhag'dan Stockholm'e, Akşam Gazetesi, 3 Mart 1924.

"Epeyce uzun müddetten beri oyun oynamıyorum, bunun için yegâne mâni Türk aktristi yok. Türk hanımlarından biri ibrâz-ı cesaret edip de benimle oynayıncaya kadar da oynamayacağım. Bu fikrimi geçen gün bir mahfelde söylerken biri bana, muhakkak "Sebil-ür-reşad" karilerinden olacak "Sahne üzerinde baş açık mı oynamasını istiyorsunuz?" dedi. Hazırun arasında bir göz gezdirdim, ekseriyet benim fikrimde olanlardı. "Hayır" dedim. Sahnenin önüne kafes koyacağız, arkasında yaşmaklı, feraceli, çarşaflı hanımlar oynayacak", bu cümlemi gülmem takib etti. Muhatabıma bu sefer ciddice: "-Elbet, başaçık" diye bir parça hararetlice başladım......................

Kadınsızlıktan tiyatromuz yok ve yine kadınsızlıktan tiyatro eserimiz yok. Taassubun başka şubelerde yaptığı tahribat ve tereddiyi o şube mütehassıslarına bırakarak iddia ediyorum ki yalnız tiyatroyu akîm bırakması, kadının serbestçe hayata karışabilmesi için bir sebebken, memlekette mutaassıblar var korkusuyla kimse bu ilk adımı atmaya cesaret edemiyor .... Bugün sahneye çıkma emeliyle kıvranan, yanan kaç tane Türk hanımı biliyorum. Bir türlü cesaret edemiyorlar. Bu senelerden beri kökleşen göreneğin taht-ı tesirinden henüz bir türlü kurtulamadığımıza parlak bir misal. Mösyö Segen'in keçisi ile kurt gibi karşı karşıya, bir tarafta medeniyete, asrın terakkiyâtına hahiş-kâr bir kitle-i münevvere, diğer tarafta işsiz, güçsüz, dedikoducu, sahte bir cüzi mutaassıb, dövüşüyoruz, dövüşüyoruz..............Hayatta yegâne temennim budur: Bu memlekette taassubun sabun köpüğü gibi sönüp gittiğini görmek ve bu suretle kocalarıyla ve kardeşleriyle gelmiş Türk hanımlarıyla dolu olan bir kitle-i temâşâ-girân önünde yine Türk hanımlarının o kulağa pek ahenk-dâr akseden Türkçeleriyle temsil yapmak.

İçimde bir his var ki daha artık çok beklemeyeceğiz. Bir gün kalbinde temâşâ aşkıyla sanat hevesinden başka bir şey bulunmayan hanımlarımızdan elbet bir cesuru çıkacak ve sahneye atılarak temsile bil-fiil iştirak ile senelerden beri kolumuzu, budumuzu kımıldatmayan taassubun nasıl sahte bir heyûlâ olduğunu isbat edecek..." "Mösyö Segen'in Keçisi, Temâşâ, 9 Kasım 1918, s.11.-

"1934'de öğrenciyi ilkokul çağından itibaren tiyatroya alıştırmayı düşündüm ve ilk Çocuk Tiyatrosu'nu 1935 yılının 3 Ekim cumartesi günü başlattım. Bu temsile bütün büyük sanatçılarımız katılıyordu. Giriş parası almıyorduk, yalnız tiyatroya nasıl girileceğini, nasıl oturulacağını, nasıl seyredileceğini ve tiyatronun ne olduğunu öğreten "Çocuk Tiyatrosu" adında bir dergi çıkarmıştık. Onun kuponuyla tiyatroya girilebiliyordu. İlk çocuk temsiline 15 kadar çocuk gelmişti, sahnede ve orkestrada 45 kişi vardı. Bugünün en büyük sanatçı ve şöhretli orkestra üyeleri bu temsile katılmıştı. Temsil bittikten sonra bu büyük sanatçılar bana karşı buruldular. 15 çocuğa oyun oynamak ağırlarına gitmişti. Bu temsilde öğretmen rolünü oynayan Neyire Neyir hâtıra defterine o gün için "15 çocuk vardı.. Bir rezalet!" diye yazmıştı. Ben bu adımın ilerleyeceğine emindim, hiç ümit ve cesaretim kırılmadı. Dayandık... Bugün aradan 28 yıl geçti, çocuk tiyatrosu bugüne kadar 56 piyes oynadı. Ankara'ya gittiğim zaman orada da ilk işim Çocuk Tiyatrosu kurmak olmuştu.

Bugün eksikliğini duyduğum tek şey, her gün çocuk oyunları gösteren ayrı bir binada Çocuk Tiyatrosu kuramayışımızdır..."

- Çocuk Tiyatromuz, Türk Tiyatrosu Dergisi, s.352-1963.-

Yaptıklarıyla, yapmak istedikleriyle, yapamadıklarıyla 3 yazısından yaptığım alıntılarla tanıtmaya çalıştığım, Cumhuriyet Tiyatromuzun en büyük adı Muhsin Ertuğrul'un önemini yine bu yazılarındaki tarihlere bağlı düşünceleri belirlemektedir. Yaşamını tiyatroya adayan, tiyatro için varolan tiyatro için ölen bu büyük Usta'yı ölümünün dördüncü yılında saygıyla anarken, adı tiyatro olan 70 yıla, tiyatroya adanmış yıllara baktıkça insanın içini saygıyla tamamlanan bir ürküntü kaplıyor... İçinizi bir şaşkınlık duygusu dolduruyor... Yaşamanın her noktasında tiyatroyu yaşayan, yaşatan bu büyük insanın "kavgasına" yalnızca hayranlık duyuyorsunuz..

Yaptıklarının yaşatılması, yapmak istediklerinin gerçekleştirilmesi için saygılarımla...

Muhsin Ertuğrul anılıyor

İstanbul Devlet Tiyatrosu'nda 29 Nisan 1983 Cuma günü Muhsin Ertuğrul'un ölümünün dördüncü yılı nedeniyle bir anma günü düzenleniyor.

29 Nisan Cuma günü sabah saat 11.00'de kabri başında yapılacak saygı duruşundan sonra, Atatürk Kültür Merkezi Konser salonunda saat 14.00'de Muhsin Ertuğrul'un yaşamı, sanatı ve hizmetleri anlatılacaktır.

Törene konuşmacı olarak, Bedia Muvahhit, Baha Gelenbevi, Haldun Taner, Sadi Borak, Muazzez Kurtoğlu, Recep Bilginer, Mengü Ertel, Mücap Ofluoğlu ve Gülriz Sururi katılacaklardır.

nasılsınız

Düşmanlarımızın
kanı da insan
kanıdır. Ve onu
esirgediğimiz sürece
de onur duymamız
gerekir.

XV. LOUIS

Muhsin Ertuğrul sinemasına bir bakış

OĞUZ MAKAL

Yıl 1920. Muhsin Ertuğrul Almanya'da rejisördür. "Kara Lâle Bayramı", "Şeytana Tapanlar", "Ölüm Kervanı" ve "Samson" yönettiği filmlerdir.

Yıl 1922. Yurdumuzun ilk özel film kuruluşu "Kemal Film" adına çalışmalara başlar. Ve Cumhuriyet'in ilânına, o güne dek çevrilmiş en iyi öykülü film olan "Ateşten Gömlek"le girilir. 29 Ekim'den yaklaşık altı ay önce, işgalci güçlerin henüz terk etmediği İstanbul'da "Ateşten Gömlek"in gösterimi, olağanüstü canlı, coşkulu bir ortamı yaratır. Muhsin Ertuğrul aynı kuruluş için daha önce üç film çekmiştir, ama hiç biri ulusal kurtuluş savaşını konu edinen bu film denli yankı uyandırmaz. Yıl 1924. Ve beklenmedik bir olay Kemal Film'in yapımcılıktan çekilmesine yol açacak, ikinci bir yapımcı kuruluş ancak dört yıl sonra ortaya çıkacaktır.

Muhsin Ertuğrul bu yapım kuruluşuyla (İpek Film) çalışmalarına başlamadan önce, yurt dışında filmler çeker. Sovyetler Birliği'nde yönettiği iki filmden biri olan "Spartakus" (1926) biçimsel zayıflığına karşın, Fransız sinema tarihçisi Jean Mitry'nin tanımlamasıyla **"Epik özellik taşıyan ilk ihtilalci film"** olarak nitelendirilir. Türkiye'de sinema alanına yeniden girdiği, böylece sinemayı kesinlikle bıraktığı 1953 yılına dek yirmi dokuz filmin yönetimini gerçekleştirir. Özgün senaryoya bağlı kalarak çektiği film sayısı sekizi aşmaz. On biri sahne yapıtlarından uyarlama, üçü yeniden çevirimdir. On yedi yıl Türk sineması Ertuğrul'un tekelinde kalır. Bu olguysa eleştirilerin dayanağı olmuştur hep. Oysa yaşadığı ekonomik, toplumsal, kültürel koşullar, özgül durumu pek konu edilmez. J.L.Godard'ın yalın tanımıyla "hem Louvre müzesi, hem Renault fabrikası" görünümündeki sinema, sanayisini kuramamış, ekonomik anlamda örgütlenememiş, gelişememişti. İ.Cem'in o dönemin karakterini belirten sözleriyle (Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi) **"Cumhuriyet döneminin mutlu azınlığı devletin her alanda sağladığı kolaylıklardan en iyi şekilde yararlanmasını bilmektedir."** Devletten alınan krediler az zamanda çok para getiren kapkaç işlerinde, dışalım, aracılık, küçük üretim vb. için kullanılmaktadır. Bu koşullarda sinema alanında yapılanlar, Ertuğrul'un "Ankara Postası"nı çektikten (1929) sonra 'Resimli Ay' dergisinde belirttiğince "yokluğa ilân-ı harp etmekten" başka birşey değildir. Şöyle der Muhsin Ertuğrul:

"Nihayet karar verdik, bir film çeviriyoruz, ismi: **Ankara Postası.** Fakir varlığımızla yokluğa ilân-ı harp ettik, mücadele açtık. Artist yoktu, yaptık. Kadın yoktu, bulduk. Lâboratuvar yoktu, kurduk. Makine yoktu, aldık. Senaryo yoktu, yazdık. Ama fena artist, ama çirkin kadın, ama iptidaî laboratuvar, ama ucuz makine, ama fakir senaryo. Böylece filme başladık. (...) Ve halk Ankara Postası'na Türkiyemizde şimdiye kadar hiçbir ecnebi filme göstermediği rağbeti gösterdi ve işte ben böylelikle manevi mükâfatımı aldım. (...) Mükemmel bir şey yaptığıma kani değilim. (...) Ben yapabildiğimin en fazlasını yapıyorum ve herkesten de bana yardım ediniz, beraberce daha iyilerini yapalım diye muavenet istiyorum."

Yeni Cumhuriyet liberal bir ekonomiden yanadır, ancak 1930'dan sonra devletçi özelliği ağırlıklı bir deneye girişecektir. Bu evrede ilk özel film yapımı kuruluşunun erken üretimden çekilmiş olması, ikincisinin dört yıl sonra ortaya çıkabilmesi üzerinde durulması gereken bir olgudur. 1928'de işe başlayan İpek Film kuruluşu cumhuriyetin on beşinci yılına dek bu alanda çırpınışlarını sürdürecektir. Çoğu kez sahne ürünlerinin perdeye aktarılması günün koşulları için doğal karşılanmalıdır. Daha açık söylersek, tek bir stüdyoya sahip, yılda yalnızca 1-2 film üretebilen cılız yapım gücünün, dekordan oyuncu kadrosuna dek kolaylık ve ucuzluk sağlayan tiyatroya yönelmesinden daha doğal ne olabilir? Düşünün ki bir film (Leblebici Horhor Ağa) daha çevrilirken İpek film iflasa sürüklenmiştir, gücünün cılızlığı nedeniyle. Oyuncularından Behzat Butak'ın çabasıyla ve onun bir bankadan sağladığı kredi yardımıyla film tamamlanabilmiştir.

Tiyatrodan gelen, tiyatrosal üslûpta filmler çeviren (Ateşten Gömlek; Aysel-Bataklı Damın Kızı; Bir Millet Uyanıyor sinema yanı ağır basan tutarlı çalışmalardır) bu ustaya yöneltilen bir başka eleştiriyse belki doğruluk payı taşımaktadır. Çünkü sinemanın en çok gereksindiği "alt yapıya-yapıma", sinemada bir Renault fabrikası olmasına ilişkindir bu görüş: **"...sanırım büyük sermayenin sinemaya girer gib iyaparken kaçmasının tek sorumlusu Muhsin Ertuğrul'dur. Türkiye'de ilk renkli filmi yönetmenin onuru adına Halıcı Kız'ı yapmakla ve kesin başarısız olmasıyla bu kapıyı tümden kilitledi."** (Sohban Koloğlu ile söyleşi, Yeni Türk Sineması, sayı 7,1976) Büyük sermaye, yani Yapı ve Kredi Bankası'nın o günlerdeki kültür müşaviri Vedat Nedim Tör, Prof. Dr. Jur. Âlim Ş.Onaran'a yazdığı bir mektupta bu konuyu şöyle belirtir:

"...Banka idarecilerini memleketimizde ilk defa bir renkli film denemesine girişmeleri için ikna ettim. Onlar da o zamanki parayla 150.000 lira gibi oldukça yüksek bir masrafı göze alarak bu teşebbüsü desteklediler. Eğer bu deneme başarılı olsaydı, daha o zaman ileri teknikli renkli bir film stüdyosu kurmak mümkün olacaktı."

Bu yazıyı noktalarsak: Ulusal kültür yaşantımızda önemli bir ağırlık taşıyan Muhsin Ertuğrul'un, sinema alanındaki çabaları açısından da bilimsel, araştırıcı yeni bakışları hak ettiği gerçeği ortadadır. Bu tür girişimlerin ortaya çıkması kuşkusuz sevindiricidir...

Dram Tiyatrosu Kulisinde bir oyunu izlerken (1941)

Yıka ellerini
Yıka
Bi daha yıka
Bi daha
Bi daha
Bi daha
Bi daha
Bi daha
Bi daha

Anladın mı şimdi
Ne temiz şeymiş o pislik
Anadan doğduğumuzdaki?

CAN YÜCEL

YAZKO Yeni Yönetim Kurulu seçildi

23 Nisan'da YAZKO'nun olağanüstü Genel Kurulu'nda Yönetim Kurulu için seçim yapıldı. Yeni yönetim kurulu şu üyelerden oluştu. Erol Toy, Salim Şengil, Bertan Onaran, Abdülkadir Bulut, Seyyit Nezir. Yönetim Kurulu seçimleri ile birlikte yeni denetim kurulu üyeleri de belirlendi. Buna göre denetim kurulu şu üyelerden oluşmakta: Erhan Bener, Demirtaş Ceyhun.

Bilindiği gibi, YAZKO 4. Genel Kurulu 2 Nisan'da yapılmış, eski Yönetim Kurulu istifa etmiş, ancak Genel Kurul istifaları kabul etmemişti. Bunun üzerine Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa Kemal Ağaoğlu Genel Kurulu yeni Yönetim Kurulunu seçmek üzere 23 Nisan'da olağanüstü kongreye çağırmıştı.

"Duvar Resmi" yarışması sonuçlandı

Ankara, Fransız Kültür Merkezi'nin bir yanduvarına yapılacak **Duvar Resmi** için açılan yarışma sonuçlandı ve 1.liği Zahit Büyükişleyen, 2.liği Eşbel Karayalçın, 3.lüğü Orhan Taylan kazandı.

Yarışmanın Seçiciler Kurulu, Cemil Eren, Jale Erzen, Şaban Fişek, Kaya Özsezgin, Günsel Renda ve Türk-Fransız Kültür Merkezinden üç yöneticiden oluşuyordu.

Birincilik ödülü alana üç aylık, ikinci gelene iki aylık Fransa'ya gitme bursu verildi. Üçüncülüğü alan Orhan Taylan 50 bin lira kazandı.

GERÇEK SAYGISI

FETHİ NACİ

ROMANDA BÜYÜK BİR YETENEK

Orhan Pamuk, zamanın akışını daha iyi gösterebilmek için üç yerinden durdurmuş zamanı; durdurduğu zaman parçalarını enine boyuna inceliyor. "İlksöz", bir tek günü anlatıyor: 24 Temmuz 1905. Cevdet Bey'in uyanışıyla başlıyor, geceleyin evine dönüşüyle bitiyor: 76 sayfa. İkinci bölüm, 31 yıllık bir atlamayla, 1936 şubatında başlar, 10 Aralık 1939'da biter: 429 sayfa. Yeniden 31 yıllık bir atlama ve "Sonsöz": "Sonsöz" de, "İlksöz" gibi, sadece bir günü anlatır: 12 Aralık 1970. 64 sayfa Cevdet Bey'in "rüya"sıyla başlayan roman, Cevdet Bey'in torunu Ahmet'in "çalışmak için" odasına girmesiyle biter.

Her bölümde, kişiler, kişilerin yaşamı bütün ayrıntılarıyla anlatılır. Fatma Akerson'un **Çağdaş Eleştiri**'nin Ekim 1982 sayısında yayımlanan "Anlatımda Kurgunun İşlevi" başlıklı nefis eleştirisinde dediği gibi, "Bir kahraman sahneye çıkınca, en fazla birkaç saati anlatılıyor. Bu birkaç saat ayrıntılara inilerek, neredeyse bir saatlik süre bir saat içinde okunacak biçimde veriliyor." Ağaçlardan ormanı göremiyorsunuz roman boyunca, ama roman bitince ağaçlar görevini yapmıştır artık: Bir ormandır karşınızdaki; her bölüm, sanki nicel bir birikimdir, nicel birikimlerin nitel değişimi ya da Orhan Pamuk'un romanıyla söylemek istedikleri son bölümde somutlaşıyor.

İlk romanlar, genellikle, özyaşamöyküsel romanlar olurlar; Orhan Pamuk'un 22 yaşında başlayıp 26yaşında bitirdiği ilk romanı (Daha doğrusu "yayımlanan" ilk romanı. Bilmiyorum, belki başka roman denemeleri de vardır.) öylesi romanlardan değil. 1905'i, 1930'ları yazabilmek için bir hayli araştırma yaptığı belli; ama **Cevdet Bey ve Oğulları**, gücünü sadece bu araştırmalardan alan bir roman değil. Çünkü Orhan Pamuk, yazınsal yaratışın bilincinde; Ahmet'e söylettiği şu sözler bunu açıkça gösteriyor: "...Dedemin resmini yapacaksam bunlardan (Dedesinin anıları: "Yarım Asırlık Ticaret Hayatım".-FN) yola çıkarak değil, hayal kurarak, uydurarak yapmalıyım. O zaman daha gerçek olur! Çünkü bu aptalca ayrıntılar insanı yanıltır. Bütün nerede? Ben bir bütün kurmak zorundayım, uydurmak zorundayım."

Orhan Pamuk, üç kuşaklık bir dönemde Cevdet Bey'in zamanını, oğullarının zamanını, torunlarının zamanını anlatıyor: Üç kuşakla birlikte toplumsal gelişmemizden üç kesit.

Cevdet Bey, "Yahudi, Rum ve Ermeni tüccarlar" arasına giren "müslüman tüccar"; müslümanların, özellikle bürokratların, tüccarlığı küçümsedikleri yıllarda tüccarlığı seçmiş bir girişimci, yerli ticaret burjuvazisinin (Eklemek gerek: Montajcıların da!) ceddi. Öleceği gece, "Evet artık fabrika şart. Siemens'le mesela anlaşsınlar, burada bir fabrika kursunlar. Artık şart. Biz yapmazsak çünkü, başkası yapacak!" bilincine varır. Cevdet Bey, ne yapacağını bilen biri, bir kez karar verince bunu yaşama geçiren biri. Kendisini bunaltan zihinsel soruları, çıkmazları yok.

Cevdet Bey'in iki oğlu var. Osman, babasının yolunda. Hatay sorunu mu var? "Hatay'a ne satabiliriz?" diye düşünür. Babasının düşlediğini gerçekleştirir: 529. sayfada fabrikanın kurulmuş olduğunu öğreniriz. Bir ampul fabrikası. Montaj olarak başlamış ama yerli yapım payı yüzde 84'e ulaşmış. "Eh yüzde seksen dört artık montaj sayılmaz."

Cevdet Bey'in öteki oğlu Refik, "evdeki ve ticarethanedeki hayatın onurlu bir insana yakışmayan, uyuşuk, kötü, pis, darkafalılıkla dolu, zavallı bir hayat" olduğunu bilir, ama "Hayatımı değiştirecek gücü kendimde bulamıyorum." der. Anadolu'ya gider, aylarca kalır, bir köy kalkınması projesi hazırlar, Ankara'ya gider; umutlu olduğu CHP çevreleri düş kırıklığına uğratır Refik'i; "hayatına bir yön ve amaç vermek için köylülere acıdığını" düşünür; bu kez, "Bize asıl gereken kültüre ilişkin önlemler." der, şirketteki hisselerini satar, yayınevi kurar, batırır, sevdiği karısı "bavullarını toplar", çeker gider. Bütün yaşamı arayış içinde geçer Refik'in; yıkımlarla biten bir arayış. Sonunda, oğlu Ahmet'in yargısı: "Vatanın kurtuluşunu odasında arayan bir Robinson."

Refik'in arkadaşı Ömer: Yerli Rastignac ve fatih olma hırsı. Müteahhitlikle, arsa spekülasyonuyla zengin oluyor. Alman mühendisin yargısı: "Çünkü bu tohum, sizi Rastignac yapan bu tohum, Doğu'nun bu sert, acımasız toprağında nasıl yeşerir bilmem. (...) Sizin bu hırslarınıza bu toprak uygun değil. Çünkü düşünüyorum ki bu toprak eski ve verimsiz otlarından temizlenmedi. Balzac'ın Rastignac'ının arkasında kanlı Fransız Devrimi vardı. Burada? Burada en büyük efendi hâlâ Kerim Naci Bey. (...) Hem toprak ağası, hem demiryolu müteahhidi, hem de milletvekili. Size bir şey kalmamış dostum." Ömer'in sonunu da Ahmet'ten öğreniyoruz: "Bizim eve Cihangir'e gider gelirdi. Her gelişinde daha irileşmiş ve şişmanlamış olarak. Kemah'ta bir toprağı var galiba. (...) Karısının çok aptal olduğunu biliyorum. Zenginlerdi de galiba."

Refik'in öbür arkadaşı Muhittin. O da şiirle başlıyor, ırkçılara bulaşıyor ve sonunda (Gene Ahmet'ten öğreniyoruz.) AP milletvekili oluyor.

Kurulu düzenle uzlaşamayan, kendisi için ya da toplum için bir şeyler yapmak isteyen okumuş üç genç. Üçünün sonu da yıkım. Kötümser diyemeyiz Orhan Pamuk'a, tarihsel bir olguyu saptıyor: Yorumunu yer yer sezdirerek, yer yer okurlara bırakarak.

Üçüncü kuşağın temsilcisi, Ahmet. Geçimini çalışarak sağlıyor: Fransızca ve resim dersleri veriyor. Babası gibi "Ben neyim?" diye, "Ne yapmalı?" diye soruyor, soruyor ya, biliyor ne yapacağını: Vakit kaybetmemek, çalışmak, resim yapmak. Solcu ama örgütlerle ilişkisi yok. (Örgütlü solcu genç, Hasan. Bir prototip.)

Roman hakkında düşündüklerimin tümünü buraya sığdırmak olanaksız. Okurken beş sayfa not almıştım; o notların sonuç tümcelerini yazmakla yetineceğim: Ancak deneyimli bir romancının ulaşabileceği anlatım rahatlığı. /Başarılı kurgu./Toplumsal gerçekliği, romana yamanmış bilgi yığını olarak değil, roman kişileri olarak (yani imgelerle) verebilme başarısı./Değişen İstanbul, apartmanlaşma. Büyük ailenin dağılma sürecinin başlaması. Refik'in ayrılışı. Cevdet Beylerde "yatay" büyük aileden (Konak) "dikey" büyük aileye (Apartman) geçiş./ Birbirlerini seven Refik'le Perihan'ın boşanmaları ve birbirlerini aldatan Osman'la Nermin'in evliliklerinin devamı./Geçmiş zamanla ilintili şaşırtıcı bilgi derlemesi. /Oğuz Atay'ın "Tutunamayanları"ı gibi Orhan Pamuk'un "Dışarda Kalanlar"ı./ Konuşmalardaki ustalık. Oyun kişilerinin konuşma biçiminden yararlanma./ Ayrıntı ustalığı./Yer yer güçlü bir mizah./Ruhsal durumları saptamadaki ustalık. Davranışlarla, konuşmalarla. Sözü uzatmadan./Okurlara güveniyor. Ustaca saptamalarının, gözlemlerinin altını çizmeye kalkışmıyor./ Türk romanlarında pek bulamadığımız (Tarık Dursun'un ilk romanlarını anımsadım şimdi.) dostluklar, arkadaşlıklar./Kişilerinin düşüncelerini olduğu gibi veriyor, kendisi bir şey katmıyor; ama ırkçıları anlatırken tutamamış kendini, biçem değişiyor, alay ve yergi karışıyor işe./ vb...

Orhan Pamuk, "yetenek" dediğim için kızmasın bana: "Büyük yetenek" in "büyük romancı"ya dönüşmesinin tek koşulu var: Daha başarılı yeni romanlar... Böyle diyorum ya, **Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme**'yi yazdığım yıllarda yayımlansaydı **Cevdet Bey ve Oğulları**, hiç duraksamadan en beğendiğim yirmi Türk romanı arasına alırdım.

BİR DÜZELTME: "Dil Konusunda" başlıklı yazımda Yahya Bey'in bir beytini anmıştım; ikinci dizede bir sözcük unutulmuş, bir sözcük de yanlış dizilmiş, doğrusu şöyle: "Sözümüz cümle heman kıssa-i canan olsa." -F.N.

BU KÖŞENİN OKURLARINA: Yaz geliyor ve ben yeni bir kitaba başlamak üzere güneye gidiyorum. O yoğun çalışmalar içinde bu köşedeki yazıları sürdürebileceğimi sanmıyorum. Şimdilik hoşça kalın. -F.N.

ÇEVRE

GÖZÜN GÖRDÜĞÜ YÜREĞİN GÖRDÜĞÜ İÇİMİZİN ÇEVRESİ

CENGİZ BEKTAŞ

Evimin önüne bir hanımeli diktim. Daracık sokağıma bakan pencerelerinden birinin altına tam...Penceremin içinden, gelen gecenin tepkisini görmeye çalışıyorum...

Sokağın bizim bölümü yıllardır kupkuruydu. Karşıdaki Hatice ablanın, küçücük, çinko kaplı taraçasındaki saksılar, yoldan üç-dört adam boyu yukarda... Güzelim çiçekler, yoldan geçenlerin görüş açıları dışında kalıyorlar... Şişman bakkalınkiler de öyle... Bir tek sol yanımdaki madamın penceresindeki bir-iki mevsimlik çiçek saksısı... Kupkuru sokağımıza (kupkuru dediysem Şişli'deki, Teşvikiye'deki, Beyoğlu'ndaki gibi değil elbette... Yeşilden öylesine kopuk yaşayabilenler kimbilir daha nelerden de kopmuşlardır) bir top yeşil koydum işte uzun sözün kısası...

Önünden geçenlerden pek çoğu, benim hanımelinin hemen ayrımına varıyorlardı. Beş-on adım önceden gözleri takılıyordu... Dört-beş adım geçtikten sonra bile dönüp bir kez daha bakıyorlardı... Benim için ilginç olanı bir başka durumdu: Kimileri, hızlı hızlı geçip gitmekteyken, hanımelini de üç-dört adım geçmişken, birden durup geriye bakıyorlardı... Demek ki kişi görmese de, gözü fotoğrafını çekiyordu (?) bir şeyin... Görmeden geçenin 3-4 adım sonra durup birden hanımeline dönmesi; gözün ödevini yapıp, beyine gerekli izleri yolladığını göstermiyor mu? Bunu kendimde de başkalarında da çok yaşadım... Göz, kendi kendine, düzenli çalışan bir aygıt gibi... Ne var ki, o her şeyi görse de, beyin her şeyi görmeyebiliyordu.

Bir başka deyişle, insan istediğini görüyor istemediğini görmüyordu. (Abartıyor muyum?..)

Ama, beyine yollanan göz saptamaları (ya da kayıtları) o sırada işlenmeseler de uçup gitmiyorlar işte... Sonradan işleme girip bizi etkileyebiliyorlar. Benim hanımeli deneyimim, bunun böyle olduğunu söylemiyor mu?

Evet, işte böyle...

İçinden geçtiğimiz bir sokakta gördüklerimiz var, görmediklerimiz var... Gözümüzün görüp de beynimizin görmediklerini, sonradan da (yalnızca beynin işleme alınmasıyla) görebiliyoruz... Bizi, beynimizin hemen görmedikleri bile etkiliyorsa, gözümüzle ve de beynimizle gördüklerimiz kimbilir ne denli etkiler?.. Hele hele yüreğimizle gördüklerimiz?..

Yüreğimizle gördüklerimizden oluşan çevremize "içimizin çevresi" demek geldi içimden...

Kişinin, doğumundan başlayarak bilinçli ya da bilinçsiz aldığı izlenimler, onu elbette biçimlendirmektedir.

(Lisede bir öğretmenimiz vardı. Münif Sait... Sınıfımızın duvarındaki sıva çatlağını bize gösterir:

— Bu çatlak bir gün sizden hesap soracak!..:derdi!..)

Bundan ötürü, kişinin en önemli seçmelerinden biridir çevresi... Böylece, kendisini ne gibi izlenimler alanına, etkilenmelere bırakacağını seçmiş oluyor... Böylece, kendi değişmelerinin yönünü, eğitimini, yetişmesini belirlemiş oluyor çünkü...

Böyle bir seçimi zorunlu olarak yapanlar var ya bunu oluruna bırakanlar daha çok gibi...

(Daha oturacağı evi bile -olanakları olmasına karşın- seçmesini bilemeyen ve de kendisini aydın maydın sanan nice kişiler var çevremizde, bir düşünün.)

Bu konu arkadaş seçmekten eş seçmeye, eş seçmekten iş seçmeye, kent seçmekten coğrafya seçmeye uzar gider... Dallanır budaklanır... (Gineliyeyim: Zorunlu seçimleri unutmuyorum elbette...) Zorunlu ya da değil, içinde bulunan çevrenin etkisine en çarpıcı örneği de, eski Türkiye evleri ile bugün onların içinde yaşayanlar arasındaki ilişkide gördüm.

Antalya'da, Kaleiçi'ndeki evlerin içinde oturanların ancak % 30'u oralı ve oturdukları ev kendilerinin. Kendisinin olmak, o evi yaptırmak olmak demek de değil biliyorsunuz. Kuzguncuk'ta bugün o güzelim evlerde oturanların bildiğimce, neredeyse hiç biri onları yaptıranlar değil.

Evlerin şimdiki oturanları, çok değişik yörelerden gelmiş kişiler. Bütün bu kişiler, başka insanların oluşturdukları bir fiziksel çevrede oturuyorlar şimdi. Etkilenmiyorlar mı hiç? Etkilenmiyorlar diyebilir miyiz?..

(Sosyologların alanına girmek hiç istemiyorum, bana daha da kızmasınlar diye hemen ekleyeyim: Yalnızca bundan etkilenmiyorlar doğal olarak.)

Kimi evlerin, yeni oturucularına uygarlığı öğretmek için neler çektiklerine tanık oldum:

"Bak burada adam gibi oturulur."

"Bak bu pencereden komşuyla ilişki kurulur."

"Komşuna saygılı ol."

"Sokağına bak." gibilerden daha neler neler söyleyerek çırpınır gibiydiler.

Anadolu'da böyle değil mi?

Hatti gelmiş, Hitit olmuş işte...

Grek gelmiş de Grek mi kalmış?..

Oda değişmiş... Hem de değişmiş ki, nasıl...

Ne geldiği yerde ne de başka yerde olamayacağı gibi bir şeyler olmuş hem...

Osmanlı gelmiş de geldiği gibi mi kalmış? Çok insanı, çok topluluğu yoğurmuş Anadolu'muz...

Mavinin üstüne sarı gelince ne olur?..

Yeşil...

Yeşil olması önemli değil karışımın. Yeni bir [illegible] olması önemli...

BİLİM

Elektriğini rüzgârla üreten bir ekolojisti anlamak

Her gün televizyonda, basında, her türlüsünden politikacı maskı görmekten usanmış insanlar, "İktidarı ele geçirmek" gibi formülleri bir yana itip, geleceği şimdiden yaşamaya başlamanın yollarını arıyorlar.

santrala girip şarteli indiremez!) Tıp, seks, eğitim, kültür endüstrileşmekte, insanların gereksinimlerini kendiliğinden, otonom bir biçimde sağlamaları olanaksızlaşmaktadır.

yeni bir muhalefet biçimini de öneriyor. Her gün televizyonda, basında, her türlüsünden politikacı maskı görmekten usanmış insanlar, "iktidarı ele geçirmek" gibi formülleri bir

KÜRŞAT BUMİN

Kaliforniya "Dünyanın Dostları" derneğinden Davit Brower, özetle şöyle diyor:

Dünyanın yaratılışı 6 günde gerçekleşti (4 milyar yıl).

Dünya pazartesi doğdu.

Pazartesi-salı-çarşamba (öğleye kadar) şekillendi,

Hayat, çarşamba (saat 12) başladı ve 4 gün boyunca gelişti,

Pazar (saat 16) büyük sürüngenler belirdi,

Pazar (saat 24'e 3 dakika kala) insan doğdu,

Pazar (saat 24'e çeyrek saniye kala) İsa, doğdu,

Pazar (saat 24'e 1/40 saniye kala) endüstri devrimi başladı.

Ve şimdi (pazar gece yarısı) etrafımızda, 1/40 saniyedir yaptıklarının sonsuza kadar sürceğine inanan bir sürü insan bulunuyor.

Brower'in bu tablosu, "mühendislerin" ne denli "ihtiraslı" olduklarını gerçekten çok güzel açıklıyor. Biliyoruz ki bu ihtirasın dozu, mühendis-bilimcinin kendini doğanın efendisi olarak görmeye başlamasından bu yana hızla artıyor. Galile ile birlikte tanrıçalık mertebesinden bir makina durumuna düşen Doğa, artık sırlarını, yasalarını, "dilini" mühendis-bilgine de açıyordu. Galile'ye göre "büyük doğa kitabı matematik dilinde yazılmıştır" ve Descartes için bu dilin anlaşılmasıyla kendimizi "doğanın efendisi ve sahibi" kılabilirdik. Ve yine Descartes bize, insan mekanizmasının ve uygun bir rejim bilgisinin gelişmesiyle, tıp biliminin insanları birkaç yüzyıl yaşatabileceği umudunu veriyordu. Marcuse'ün sözleriyle, Galile'nin gözlemlediği yıldızlar, Antik Çağ'da görülen yıldızların aynıydı, fakat söylemin ve eylemin dünyası değişmişti. XVII. yüzyılın mekanist devriminin temelinde, çok farklı bir doğa anlayışı yatmaktaydı. Doğa artık bilim tarafından kazanılmış, Yunanlılardan beri küçümsenen teknik ve mühendislik, toplumsal hiyerarşi içinde kendine önemli yerler, açmaya başlamıştı. XVII. yüzyıl doğanın yasalarını okumaya başlarken, bir sonraki yüzyıl doğanın "güçlerini", "iş"in zenginliğin kaynağı olduğunu keşfetti. Doğa bundan böyle, üretim, teknik, bilim, ilerleme kavramlarıyla anlam kazanıyordu. Üretim, doğa ve insanı ekonomik faktörler olarak birbirlerine bağlıyor, karşımızda elbirliğiyle yenilecek (düşman!) bir doğa beliriyordu. Kötü bir doğa (yenilemeyen), yerini iyi bir doğaya (yenilebilen), kıtlık yerini bolluğa bırakacaktı. Gelişen kapitalizmle ortaya konan ekonomi politiğin bu kavramları bilindiği gibi hemen bütün tarih felsefelerinin, ilerleme kuramlarının "anahtar kavramları" oldular.

"Tarih"in ilkel toplumlardan başlayarak ekonomi politiğin kavramlarıyla açıklanamayacağı üzerine getirilen inandırıcı delilleri (örneğin Sahlins, Clastres, Lizot'nun çalışmaları) bir yana bırakıp, birkaç yüzyıl atlayarak günümüze geldiğimizde, Doğanın mühendis-bilimcilerle girdiği savaşta epeyce bozguna uğradığını görüyoruz! Ve görülen tablo odur ki, hızlı bir tempoyla ancak bir yüzyıldır doğayı yenen bilim-teknik-endüstri üçlüsü, bu hızla giderse yakında düşmansız kalacaktır. René Dumont'nun verdiği rakamlara göre, 1882-1952 yılları arasında, tarım yapılabilecek "iyi" arazilerin oranı % 83'den %41'e düşmüş, ormanların 1/3'ü ortadan kalkmıştır. Havadaki karbonik gaz oranı yalnızca 1830-1930 yılları arasında % 14'lük bir artış göstermiştir. Yakın bir zamanda (29-64 yıl) altın, gümüş, kurşun, petrol vb. rezevrleri tükenecektir. Bu örnekleri çoğaltabiliriz. Fakat hemen, doğanın bu biçimde talan edilmesinin gelişmiş, gelişmemiş ülkeler için doğurduğu ve doğuracağı sonuçları özetleyelim.

Önce, gelişmiş ülkelerin yaşadıkları bu savurganlık ilelebet devam edemez. Bu ülkeler dünya nüfusunun % 29'u ile doğal kaynakların 4/5'ini kullanmaktadırlar. Yalnızca A.B.D. dünya alüminyum üretiminin % 42'sini, bakır ve petrolün % 33'ünü, demirin % 28'ini, çinko, gümüş ve kurşunun % 25'ini harcamaktadır. Beslenme sorununa ilişkin rakamlar, bu ülkelerdeki domuzları ve inekleri yoksul ülke çocuklarının önlerinden alınan tahılları yediğini göstermektedir. Zengin ülkelerdeki hayvanlar, dünya tahıl üretiminin 1/3'ünü tüketmekte, dünya soya fasulyesi üretiminin 2/3'ü onların önüne konmaktadır. Avlanan balıkların büyük kısmı (1970'de dünya üretiminin % 36'sı) hayvanlara verilmek üzere balıkununa çevrilmektedir. Normandiya'lı ineklerin satınalma güçlerinin fakir ülkelerin köylülerinkinden fazla olması olgusundan kaynaklanan ve gelişmiş ülkelere kabul ettirilen bir tarım politikası sonucunda, bu ülkeler, geleneksel ürünlerini terkederek, ihracata, gelişmiş ülkelerin hayvanlarının beslenmesine yönelik ürünleri seçmektedirler.

Gelişmemiş ülkelerin kendilerine hedef olarak gelişmiş ülkelerdeki yaşam düzeylerini seçmeleri, gerçekleşmesi olanaksız bir düştür. Buna en başta doğa izin vermemektedir. Yoksul ülkelerdeki insanların başlarına, gelişmiş ülkelerde yaşayanlara olduğu kadar ne demir, ne çimento, ne de et düşebilir. A.B.D'de uygulanan tarımsal teknikler eğer bütün dünyada uygulansaydı, dünyada ne petrol (gübre), ne de temiz ırmak kalırdı. Eğer dünyadaki bütün insanlar gelişmiş ülkelerdekiler kadar et yemeye kalksalardı, başka dünyalardan soya fasulyesi getirtmek gerekirdi. Eğer dünyanın her yanında New-York Times hacminde gazeteler yayımlansaydı, kısa sürede ormanlardan iz kalmazdı. (Sayfalarının % 90'ını reklamların doldurduğu bu gazetenin pazar sayısının her biri, 77 hektar Kanada ormanını ortadan kaldırmaktadır.) Eğer dünyadaki bütün ülkeler gelişmiş ülkeler gibi bir baştan öbür başa fabrikalarla donatılmış olsalardı, insanlar soluk alamazlardı. (200 milyon Amerikalı, 5 milyar Hintlinin yapabileceğinden fazla kirletiyor dünyamızı.) Görülen odur ki, gelişmiş ülke endüstrileri giderek ekolojik felaketlere yaklaşırlarken, yoksul ülkelerin seçtikleri modelin gerçekleşmesinin de olanaksızlığını kanıtlıyorlar.

Ekolojinin bir bilim olmasının yanısıra, günümüzde giderek gelişen bir kültür hareketine dönüşmesinin asıl nedenleri, insanları bekleyen ekolojik felaketler üzerine olduğu gibi, buna bağlı olarak, bilim-teknik-endüstri üçlüsünün vaadettiği "refah toplumları"nın zorunlu olarak getirdikleri ve getirecekleri ilişkiler üzerine de geniş bir tartışma açmasında aranmalıdır. Bu tartışmalarla bilim ve tekniğin, teknoloji ve politikanın ilişkileri giderek daha geniş kitlelerin düşünce konuları oluşturmaktadır. Bilim-teknik-endüstri üçlüsünün taşıyıcısı olduğu bir "Uygarlık Tarihi"nin çıkmazları her gün biraz daha açığa çıkmakta, kapitalist ülkelerde olduğu gibi, "sosyalist ülkeler" ve "gelişmekte olan ülkeler"de de revaçta olan "üretim aşkı"nın daha demokratik bir toplum olma tahammülsüzlüğü açıklık kazanmaktadır. Toplumdaki bütün etkinliklerin programlanmasına yönelen bilim-teknik-endüstri işbirliği, insanların karşısına kendilerinden vazgeçilemeyecek, rasyonalitesine karşı konulamayacak, direnilemeyecek kurumlar ve yaşam biçimleri çıkarmaktadır. Teknoloji büyük boyutlar kazanınca, onun yönetimi de bürokrasiyi, merkeziyetçiliği, hiyerarşiyi gerektirmektedir. Toplumun denetiminden çıkan bir teknoloji, demokrasiye hak tanımamaktadır. (Hiçbir ülkede, hiçbir sendikacı bir nükleer ... araçlara başvurmak zorunlu hale gelmektedir. İllich'in gösterdiği gibi, modern toplumda insan öğrenmek istiyorsa Okul'u, hastaysa Hastane'yi, güvenlik istiyorsa Polis'i, barıştan yanaysa Ordu'yu, "uygarca yaşamak" arzusundaysa Fabrika'yı düşünmek zorundadır. Böyle bir dünyada hastanede doğup, hastanede ölüp, cenaze levazımatçılarının kaldırmadığı kişi yoksuldur, yani "uygar" değildir.

Bilim-teknik-politika ilişkisi üzerine Marcuse'ün yıllar önce açıkladığı, günümüzde Habermas gibi düşünürlerin geliştirdikleri düşünceler, bugün ekolojistlerin de konularıdır. Ekolojistler bizleri, günümüz modern toplumlarında bilim-teknik beraberliğinin gittikçe politik bir nitelik kazanması ve politikanın kendisinin "bilimselleşmesi" olgusu üzerinde düşünmeye çağırmaktadırlar. Bugün artık daha açıkça görülmektedir ki, mevcut bilim ve tekniğin kapitalist ya da sosyalist kullanma biçimleri söz konusu edilemez.

Ekoloji artık bir kültür olayıdır demiştik. Batı Avrupa'da hızla gelişen bu hareket, bize ... geleceği şimdiden yaşamaya başlamanın yollarını arıyorlar. Fabrikalarda gerçekleştirilecek "üretim artışları"ndan çok, bu fabrikalarda yaşamlarının 1/3'ünü bırakma "saçmalığını" düşünüyorlar. Her yıl 200-240 milyar doların silahlanmaya harcandığı bir dünyada, barış üzerine geliştirilen söylevleri ikiyüzlü buldukları için "pasifist" ler. Teknoloji-politika işbirliğinin doğayı denetim altına alırken insanları da denetim altına aldığını bildikleri için, "nasıl üretmeli?" sorusu yerine "niçin üretmeli?" sorusunu soruyorlar. Doğu ve Batı arasında **silahlanma** görüşmeleri sürerken, onlar dünyada açlıktan saatte 400 kişinin öldüğünü dergilerine kapak yapıyorlar. Böyle "gayri ciddi" işlerle uğraştıkları için de, sağın ve solun büyük bir kısmı onları "gerici" ve "ütopist" buluyor. Yakınındaki nükleer santralden gelen kablolardan elektrik almayı reddedip, evinin bahçesine kurduğu ve rüzgârın üflediği bir fırıldakla evini aydınlatıp, radyosunu işleten bir ekolojist, her cepheden ilerleme taraftarları için "tarihin gidişini anlamayan" birisi olarak küçümsenmeyi haketmiştir. Ama, o fırıldak dönerken ekolojist neye **hayır** demek istiyor?

Ne mavi ne sarı olmaması önemli.
Yeşilin içinde sarı yok mu?
Var...
Mavi de var...
Daha doğrusu binlerce binlerce renk var, koku var daha...
Ayrıştırmak önemli mi bunları?
Bence bu güzel, bu doğaca karışımın, birkaç yüz yıl ya da birkaç bin yıl öncesinde takılıp kalmamak, çağdaş bilincine ulaşmak önemli...

TİYATRO

YAŞAMDA TİYATRO, TİYATRODA YAŞAM BÜTÜNLÜĞÜ

Genç insanın yetişme çağında nedensiz eylemlerini, bilinçli bir nedenselliğe dönüştürecek olan, uygulamalı drama çalışmaları ve eğitimidir

HALÛK ŞEVKET

Sanatların yeşerdiği topluma en doğru bilinci aktaracak boyutlari karşısında, bizler genellikle korkak ve kaybolmuş kalıyoruz. Bu yarara dönüşecek boyutların üzerine cesaretle varamıyoruz. Bir tutukluk ki, sormayın gitsin.. Nedenlerini araştırmaya kalksak, binbir neden çıkacak karşımıza. Ve bizler yine o nedenlerin sır vermeyen karanlık yüzlerine aynı korku ve kaybolmuşluk içerisinde bakakalacağız.

Ama ne var ki, bilinmeyen ve bilinemeyen şeylerin karşısında insanların duyduğu bu korku, onları yeni Tanrılar yaratmaya itiyor. Nedenlerin Tanrıları, nedenlerin tümüne cevap vermekse de, yaşayan ve eylem içinde olan insanın, yaşadığı çağa sağlıklı bakabilmesi için, en azından bir üst bilinç yaratmasına yardımcı olabiliyor.

Şimdi şu kısa soyutlamamızdan sonra somuta bakalım, hemen karşımızda tiyatroyu göreceğiz. Yani doğumumuzdan yaşamımızın sona ereceği ana kadar eylemlerimize alanlar ya da sahneler üzerinde bir nedensellik kazandıran tiyatro sanatını göreceğiz.. Bakın, birdenbire soyuttan somuta kayıverince soyutta karşımıza çıkan çözümleyemediğimiz binbir neden, somutta tek nedensellikte toplanıverdi: Eylem...

Geçmişte ve günümüzde bir eylem sanatı olarak karşımıza çıkan tiyatro, her yönde ve her alanda insanımızı eğiterek çağımızın bilincine ortak edebilecek bir düzeyde midir bu gün? Kuşkuluyum.. Gerek ödenekli tiyatrolarımız, gerekse özel tiyatrolarımız zaman zaman bir gökkuşağı görünümünde parlak renklerle seyirci karşısına çıktıkları halde, zaman zaman da, çoğu kez bulutlu, karanlık bir hava görünümüne bürünerek kendini tanımak ve anlamsız gözlerle yaşama bakmaktan kurtulmak isteyen seyirciyi batağa sürüklemektedir. Bu tutarsızlık içerisinde seyircide ortak bir bilinç oluşturmak elbette olanaksızdır.

Bu bakımdan amacımız öncelikle yeni seyirciyi oluşturmaktır. Yeni seyirciyi yaratmak için de genç kuşaklara gereksinmemiz vardır. Her genç kuşak, yaşadığı çağa içgüdüleriyle yeni bir bakış açısı getirir. Bu yeni bir anlam demektir. Her kuşağın yarattığı anlam, önce doğaya, sonra çağlarına, henüz etkileşimden uzak taze bir bilinçle bakabilmelerinden kaynaklanmaktadır. Ama gençlerin bu doğal sorumluluk anlayışı, bizde nedense bir önceki kuşaklarca her zaman saptırılmaya çalışılmıştır. Bunun sonucu olan anlam zedelenmeleri, daha sonraki yıllarda o ulusun yönetimini ele alacak kuşakları, uyumsuzluğun ürettiği dengesizliğin kucağına atmıştır. En azından bu dengesizlik, hastalıklı bir toplumun sürekli hastalıklı kalmasına neden olacaktır. Bizce yoz sanat bu ortamda gelişir ve öncelikle mikrobunu genç kuşakların henüz biçimlenmemiş beyinlerine sokar, orayı tahrip eder, onları yaratıcılıktan yoksun bırakır.

Tiyatro bir kitle sanatıdır ve aktarmacı kitle kültüründen en önce etkilenen bir sanattır. Bugün toplumumuzda ne yazıktır ki halkın - gençlik kesimi de içinde - yanlış bilinçlendirilmeleri sonucu kod'landırılmış bir sanat anlayışı ve beğenisi doğmuştur. Genellikle gençlerimizi bu çarpık koşullanmanın yarattığı yoz tiyatro ortamından koparıp onları kendi gerçekçi oluşumuna oturtacak, yeni ve geçerli bir yöntem saptanmalıdır.

Bizce bu saptanacak yöntemin uygulanabilmesinde geçerli anahtar, gençlik kesimiyle gerçekçi bir ilişkinin kurulmasıdır. Genç kuşakların ürettiği anlamı çağdaş - ulusal bir senteze vardırarak, kendimiz olanı evrenselleştirmek. Öyle sanıyoruz ki, kendi sorunlarımıza ulusal, çağımızın sorunlarına da uluslararası açıdan yaklaşarak insanların ortak duyarlık noktalarını bulup gösterebilmek, günümüzde evrenselliğin önemli bir boyutudur.

Tiyatromuzu takıldığı dikenli tellerden çekip kurtarmak, aktarmacı kitle kültürünün yozlaştırdığı bu ortamdan bir türlü kopamayan genç kuşakların parçalanan kişiliğini yeniden toparlayıp, kendi yarattıkları özgün bilinç çizgisi içinde onlara yeni bir denge kazandırmakla mümkün olabilecektir. Bir toplumun doğasını anlayabilmek için, o toplumu var eden özgün eylemlerin doğasını bilmek ve anlamak gerekir. Bu da bir inceleme ve araştırma sorunudur. Günümüzde tiyatronun bilimsel bir anlam kazanmasının nedenlerinden biri de budur. Şu halde temel sloganımız **sürekli eğitim** olacaktır.

Yakın zamana kadar genç kuşaklar, katı bir terör ve anarşi ortamından geçerek, doğal kişiliklerini yıpratıp yitirmek tehlikesiyle karşı karşıya bırakılmışlardır. Bu ruhsal çöküntü, yarara dönük eylemsel çöküntüyü de birlikte getirmiştir. Böylece genç gövdeleri kendi kendilerini tutsak etmiştir. Gençlerin bu tutsaklıktan kurtulup ulusal bilinçten hareketle çağdaş bir kişilik kazanabilmeleri için, devlet - aydın işbirliğine her zamankinden daha çok gereksinmemiz vardır.

Genç insanın yetişme çağında nedensiz eylemlerini, bilinçli bir nedenselliğe dönüştürecek olan, uygulamalı drama çalışmaları ve eğitimidir. Devletimiz zaman geçirmeden bütün okullarımıza bu eğitsel etkinliği getirmelidir. Nedenselliği gövdesel hazza dönüştürerek insanlara mutluluğun yolunu açan, benzersiz bir sanattır çünkü tiyatro..

yazko **somut**
HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Yıl : 3
Sayı : 39/13
Tarih : 29 Nisan 1983
Fiyatı : 50 Lira

S.S. Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi - YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni: Mustafa Kemal Ağaoğlu/Sayfa Yönetmenleri: Ahmet Cemal, Öner Ciravoğlu/Teknik Yönetmen: Oğuz Tan/Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hayati Asılyazıcı/Ankara Temsilci: Gülşen Karakadıoğlu/Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi, No: 17, Kat: 2, Cağaloğlu/Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442, Sirkeci, İstanbul/Telefon: 22 78 45/Abone Koşulları: 6 aylık: 1250 lira, 12 aylık; 2500 lira/Yurtdışı için iki katıdır./İlan Koşulları: İlan sayfalarında santim/sütun: 800 lira, diğer sayfalarda santim/sütun: 1000 lira. (İlanlar için sütun eni 3 cm'dir)/Dizgi, film, ofset hazırlık: Pano Grafik Tel: 28 15 90 /Baskı: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş./Dağıtım: Hürriyet Holding A.Ş.

Ruth Orkin

KISITLI MODERNLEŞME, KUMAR, HAYATIMIZ

"Avrupa'da her yıl kumar masalarında harcanan enerji ve tutku tasarruf edilebilse, her yılkinden, ayrı bir Roma kavmi ve Roma tarihi yaratılıp yazılabilirdi. Ama, bu, yalnızca sözde kalma durumundadır. Günümüzde de herkes bir Romalı olarak doğduğu için, burjuva toplumu insanın Romalılığını insandan soyup yoketmeye yönelmektedir. Şans oyunları, salon oyunları, sıradan romanlar, İtalyan operaları, sansasyon gazeteleri bunun için ortaya çıkarılıyorlar."

Ludwig Börne, 1862.

ÜNSAL OSKAY

Hayata eşit derecede egemen aristokrasinin kendi içindeyken bir "oyun" olan kumarın, hayat karşısında egemen olma konumları farklı kimseler arasında bir "sözde-oyun" olarak yaygınlaşması Napolyon Savaşları sırasında başlamıştır. Hayat karşısında özgür olmayan, birbirleri karşısında da eşit konumda bulunmayan insanlar arasında oynanmaya başladığı için, Huizinga'nın deyişiyle, bir sözde-oyun'a dönüşen kumarın aristokrasinin arasından çıkıp topluma yayılması, önce, Napolyon Savaşları günlerinde burjuvazinin arasında yaygınlaşarak olmuştur. Çalışan kesimlerin arasında yaygınlaşması ise, "Tarih sahnesine kendisi olarak gelmiş" bu gerçek Napolyon'la fazla bir yakınlığı olmayan, kıdemli bohem, sivil hafiye, siyasal kargaşacı ve rüşvetçi III. Napolyon zamanında olmuştur.

Bu, nedensiz olmamıştır. Çünkü, Fransız Devrimi ve onun felsefi geleneği olan Aydınlanma Geleneğinin bütün toplumsal kesimler için bolluk, özgürlük, ilerleme ve kardeşlik vaadlerinin hayattan kesin olarak soyutlanıp dışlanması da bu Napolyon zamanında olmuştur. Bilimin, endüstrileşmenin, ticaretin gelişmesinin Fransız toplumuna sağlayabileceği geniş olanakların önlenmesi; bunun yerine, varolan toplumsal ilişkilerin korunmasına öncelik veren kısıtlı bir modernleşmenin kurumsallaştırılması onun döneminde hızlandırılmış ve tamamlanmıştır.

"CENNET"TEN SONRASI...

Devrim sonrasından 1830'lara kadar bir süre sayıları artan pasajlardaki dükkanları dolduran çeşitli kumaşlar, egzotik kokular, cam ve seramik eşyalar, taklit ve özentili ucuz frapan malların, fahişelerin, sapkın kültürlerin, porno ürünlerin, bohemlerin, aylak-düşünürlerin, hatıra eşyası satan dükkanların bulunduğu "cehennemlere" dönüşmüştür.

VE BÜYÜK MAĞAZALAR..

Zengin kesimlere seslenen dükkanlar, yeni açılan bulvarlardaki büyük mağazalara dönüşmüştür. 1830'larda bile, kentin coğrafyası hem yatay, hem de dikey olarak bütün sınıflara açıkken, III. Napolyon döneminde, kent coğrafyası yatay açıklığını sürdürmekle birlikte, dikey kullanımı bakımından sınıflar arasında farklılaştırılmıştır. Paris merkez birimi valisi Haussmann mecliste yaptığı konuşmalarda Paris'i **"nefret ettiği yoksullardan"** temizlemek için **"stratejik kent güzelleştirmesi"** planı hazırlamak gerektiğini savunmuş ve bunu en radikal biçimde uygulamıştır. İşçiler ve yoksul diğer kesimler, bir Orta Çağ kenti olan Paris'in merkezi yerlerindeki mahallelerinin istimlaki ile varoşlara sürülmüş; kentin içinde bulvarlar açılarak barikat savaşlarının olanağı ortadan kaldırılmış; kışlalar ile işçi mahallelerinin araları geniş bulvarlarla birbirine bağlanmıştır. Zenginlerle yoksulların karşılaşma mekanları ise, demirin ve camın yeni yapı elemanları olarak kullanılmasıyla inşa edilebilen hal binaları ve istasyon binaları gibi kamusal karşılaşma mekanlarının gözetim altında tutulabildiği yeni düzenlemelere sokulmuştur . Çalışan kesimlerin kentten bu dışlanması, onların rafine kültürle karşılaşmaları güçleşmiştir. Bu kesimler kentin merkezi mekanlarını yalnızca amorf ve telaşlı kalabalıklar olarak görüp yaşamaya itilmişlerdir. 13. Yüzyılda Saint Thomas'ın bile **"Tanrının bütün kulları için bir** toplumun sorumluluğu dışında gören Hegel'in döneminden 1900'lere kadarki günler aynı olguların yaşandığı dönemler olmuştur. Öyle ki, 1810'larda İngiliz işçi sınıfının evlerinde görülen intihar eden bir işçi resmi daha sonra Fransa'da da litografiyle çoğaltılıp satılabilmiştir. 1900'lerde, Walter Benjamin, Berlin'in coğrafyasının da zenginler ile yoksullar arasında farklı paylaşıldığını; kendisinin bilmediği başka Berlinlerin de bulunduğunu söyleyebilmiştir.

Bütün bunlar olurken, ekonomik alanda, sistem rasyonelleşmesini sürdürdükçe, bir yandan küçük girişimciliğin boş hayallerini sona erdirmeye; bir yandan da, işlikteki işgücünü yaratıcı ve ussal bir işgücü olmaktan çıkarıp işindeki belirli işlemlerin talimini görmüş basit bir makinaya dönüştürmeye başlamıştır. (Taylorizm ve sonrası bunun devamı sayılabilir.) Viktorya Çağının çalışıp yükselmekten, birşeyler icat edip dünyaya hakim olmaktan başkabirşey düşünmediği için aşkı, insanal değerleri, mutluluğu, hazcılığı unutarak "canavarlaşan" burjuva kişiliğinin yerine, şaşkın, inançsız, ürkek ve narsisistik burjuva kişiliğine geçilmiştir.

Böylece, sanayi kapitalizminin rasyonelleşmesiyle birlikte bürokratikleşme, merkezi denetimin yaygınlaşması ve hayatın kişinin dışındaki odaklarca manipüle edilirliğinin artması ile birlikte, her toplumsal kesim için yabancılaşmanın hissedilirliği artmıştır. Burjuva kişiliğinin narsisizme saplanmasına koşut olarak, işlik'teki çalışma hayatını, artık, yalnızca, ücret bordrosunun zorunlu bir uzantısı sayan işçi ve emekçi kesimlerdeki insanlarda da anomik kişilik yaygınlaşmaya başlamıştır.

DEĞİŞMEZLİK, TÜKETİM İDEOLOJİSİ; KİMLİKTEN-KURTULMA..

İşlikteki ve reel-hayattaki bu boğucu ortamdan kurtulmak olanaksızlaştıkça, burjuvazi için de, çalışan kesimler için de **uykudaki rüyâlar** yetmez olduğu için, **sokağa inmiş rüyâlar** âleminde aldanımcı kurtuluşların aranması, gerekmeye başlamıştır. Yüzyılın sonlarından itibaren tüketimin demokratikleştirilmesi bu sokağa inmiş rüyâlardan en önemlisi rine algılanıp ikame edilebildiği anonim karşılaşma alanlarının ve zamanlarının çalışan kesimlerce kısa zamanda beğenilip benimsenmesi bu nedenle olmuştur. Sokak piyasaları, parklarda piknikler, operetler, revüler, vodviller, mobilya düşkünlüğü ve moda...

Bunların, herşeye rağmen bastırılamayan bir karşı-söylem niteliği taşıdığı da açıktır. Ancak, yaşanan hayatın bütünlüğü içinde, bu düzenlemelerin patronajının kimlerin, hangi kesimlerin elinde olduğu da unutulmamalıdır. Kültürel yaşam Moda Endüstrisinden Bilinç Endüstrisine kadar endüstri kompleksinin biçimlendirici etkileri altına girdikçe, bunların aldanımcı yanı, karşı-söylemci yanlarını çarpıtmaya ve ölgünleştirmeye başlamıştır. Örneğin, Moda Endüstrisi, alt-kesimlere üst-kesimlerin "insanca yaşama" biçimlerini paylaşma aldanımını sunarken, aynı anda, bu alt-kesimlerdeki kimi sapkın ve başkaldırıcı kültür adacıklarından gözlemleyip aldığı "köşeli" yenilikleri, rafineleştirdikten ve evcilleştirdikten sonra, üst-kesimlere sunmaktadır. Böylece, alttakilere taklit bir zenginlik sunmakta; üsttekilere ise, hiç bitmeyen bir yenilikler âleminde yaşama olanağı ile birlikte, hep üst konumlarda, hep "farklı" konumlarda olma duygusu kazandırmaktadır. Başka bir deyişle, her iki kesim için de hegemonik ideolojinin yeniden- üretilmesinde önemli bir işlev edinmiş bulunmaktadır.

BİLİNÇ ENDÜSTRİSİ, KİTLESEL RİTÜELLER, İKTİDARIN SORUMSUZLAŞMASI...

Bilinç Endüstrisi ise, insanın **yakınını uzak, uzağını yakın** kılmaktadır. Bilgilenme'nin yerine geçen enforme olma durumunun araçları olan gazetelerin haber verme işlevi ise, olguların gerçek nedenlerini araştırıp duyurmak yerine, zaman ve mekanca birbirlerine yakın görünen olguları, aralarında nedensellik ilişkileri bulunan olgular olarak sunmaya yönelik olduğu için yakınımızı da, uzağımızı da anlamamamızı değil, anlamamamızı hedef edinmiş gibidir. Gazeteciliğin haber verme işlevi, kimi yazarlara göre, dünyanın karşısında korku ve kuşku duymamıza yolaçmaktadır.

den-üretimiyle işlevlendirmiş olmaktadırlar. Spor klüplerinin şiddetli taraftarlığı, müzik topluluklarının taraftarlığı, ya da **hobby**'lere göre oluşan alt-kültürlerdeki sözde-cemaat'ların, bugünkü hayatta, anonim ve yetersiz kimlikler yerine, belirli ve daha doyurucu kimlikler kazanmak için tercih edildiği söylenebilir. Bunların "nefes aldırıcı" yararları olduğu da açıktır. Ama, unutulmamalıdırki, bu asılsız-cemaatların üyeliği ile kazanılan ortak kimlikleri, tarihin en eski zamanlarından beri, dinler bile esirgememiştir insandan...

Öte yandan, kitlesel ritüeller, kamuoyu oluşturma kampanyaları, ya da Goebbels'in dahiyane deyişiyle "halkı aydınlatma ve esenleştirme" etkinlikleri de insanları toplumsal, kültürel ve siyasal yaşamda asılsız kimliklere ve statülere sarıp sarmayarak onları kendilerinin dışındaki kesimlerin kültürel, ekonomik ve siyasal müşterisine/tabanına/seçmenine/destekçisine indirgemeye yaramaktadır. Bütün bunların sonucunda, hayata "sorumlu tutulamayacak" ve "erişilmesi olanaksız" makamlar, otoriteler, ya da führer-elit'ler hükmetmeye; sıradan insanlar, hayattan sürülüp çıkarılmaya başlamıştır. Sıradan insanlar için yaşamı sürdürmenin tek çıkar yolu, uzun uzadıya düşünmeden dünyayı izlemek, geçerli kuralları öğrenip başkalarını taklit etmek olmuştur. Bilimin ve teknolojinin bu denli ileri düzeylere vardığı günümüzde, insanlar toplumsal yaşamda kültürel ve siyasal yönden bilinçli ve özgür özneler olmaktan alıkonulmuş gibidir. Günümüzün modern toplumlarında hayat nereden, kimlerin, hangi kriterlere göre yönettiği, biçimlendirdiği belli olmayan korku verici bir bilinmezliğe dönüşmüştür. İnsanın, konumu ne olursa olsun, kendi yaşam-deneyimlerinden bilgi, bellek ve Tarih bilinci edinemediği; gerçekliğin, en yakın yaşam-alanlarından en uzaklara dek, bilinmesi olanaksız potansiyel tehlikeler topluntusu olarak algılanabildiği; acımasız bir yarışmacılık etik'inin (işe, okula giriş sınavlarından tutun da, işteki terfi olanaklarına dek) heryere egemen olduğu; bütün bunlardan dolayı, olguların anlaşılabilir nedenlerden değil de, kör rastlantılardan oluşuyormuş gibi göründüğü modern toplum yaşamında gündelik hayatın tek geçerli mantığı kumarın işleyiş mantığı olmuş bulunmaktadır.

Gündelik hayat, tıpkı kumardaki gibi, birbirine birşey katmayan, birikimsiz; ama, her yeni oyun'da dünyayı bizim için yeni baştan kurabilecek **dışımızdaki şans faktörü** ile açıklanabilmeye başlamıştır. Kuşkusuz, bu açıklama amprik düzeyde bir algılama biçimine dayanmaktadır. Ama, unutulmamalıdır ki, gündelik hayatımızı hergün birbirine ekleyen bugünkü yaygın hayat üslûbumuz, amprik algılama düzeyini aşmamızı, akıllımız için de, delimiz için de hergün biraz daha olanaksızlaştırmaktadır...

Yalnızca, bir **sözde-oyun** olarak değil, hayatı algılama ve anlamlandırma biçiminin mantığı olarak da kumar'ın toplumsallaşması, bu nedenle, bir ahlâk sorunu ya da bir "zabıta vak'ası" olmaktan çıkmış bulunuyor. "İyice" okulların "giriş sınavları" ya da "giriş tombalaları" için bekleştiğimiz avlularda çocuklarımız da, biz "akıllı-uslu" yetişkinler de kumarın işleyiş mantığını "sindirmekteyiz." Dikkatle bakılacak olursa, gerçekten, modern toplum yaşamında kumarın bir toplumsal sistem olarak, diğer toplumsal sistemlerin eğitim sisteminin, ulaşım sisteminin (ister E-5'te, ister TCDD'de), v.b., çok daha üstünde, kendi başına buyruk, yeni bir toplumsal sistem durumuna geldiğini görmekteyiz. Düz anlamdaki kumar, bu kültürel anlamdaki kumar'ın artık yalnızca bir alt-sistemini oluşturabilmektedir. Kendisini, varolan durumuyla sürdürmekle sınırlı kalması koşuluyla, alabildiğine rasyonelleştirmiş bulunan modern toplumsal sistemler, insan'a, tek rasyonellik olarak, kumar'ın kuruluş ve işleyiş mantığındaki irrasyonaliteyi ve onun oluşturucu öğesi olan şans faktörüne inanmayı bırakmış gibidir...

BASININ

yecekler, giyecekler her sınıfın seyre-debildiği; almasa bile görüp, birer düş-imgesi olarak hayatına katabildiği bolluk, esenlik ve özgürleşim nimetleri iken III. Napolyon Dönemindeki yeni kent mekanı düzenlemeleri ile, bu bile yoksullardan esirgenmeye başlamıştır. Her kesimden insanın içine girip gezinebildiği, zenginlerle yoksulların birbirlerini görebildiği bu bolluk, gelişme ve özgürleşim "cenneti" pasajlar onun döneminde, artık, yalnızca burjuva başat kültürünün dışladığı, değersiz ve ayıp saydığı, bastırdığı (ya da, bastırır gözüktüğü), alt-kesimlerin alabildiği "nimeti" saydığı kent yaşamı bu kesimler için yabanıllaşmış ve brütalleşmiş yeni bir "orman" yaşamına dönüşmüştür. Kentin bu yeni ve ürkütücü görünümü karşısında bu kesimler narkotiklere, intiharlara, erkeksi görünümü vurgulayan sert sporlara, kumara, fuhşa, sentimental tefrika romanlara, dedektif öykülerine, sansasyon gazeteciliğine, siyasal ve toplumsal edilginleşmeye sürüklenmişlerdir.

Aynı olgular öteki Batı toplumlarında da yaşanmaya başlamıştır. İngiltere'de Viktorya Çağı; Amerika'da 1830'lar; Almanya'da toplumsal sorunları siyasal olmuştur. Bu, gün ortasında yaşanan rüya, bir yandan, varolan toplumsal ilişkilere ilişmeden sistemin gitgide daha gelişkin teknolojiler kullanmasını; bir yandan da, temel insanal değerlerden yoksunlaştırılan kitlelere tüketimciliğin özgürleşim yerine ikame bir değer olarak kabul ettirilmesini sağlamıştır. Giyimde, evlerin eşyalarında, davranışlarda üst konumlardaki insanlara öykünme, anonim insan karşılaşmaları alanları yayıldıkça, alt-kesimlerdeki insanlara gerçek kimlik ve toplumsal statülerinden aldanımcı bir kurtuluş olanağı sunmaya başlamıştır. **Görünüş**'ün **asıl-olan**'ın ye- Eğlence ve Eğlenim Endüstrisinde ise, magazinleriyle, sinemasıyla, TV'siyle, sinemadaki popüler yıldız ya da karakterleri hemen oyuncağa dönüştüren oyuncak endüstrisiyle, tiyatrosuyla, astroloji dergileriyle, "pembe roman" dizileriyle, "kendi tamiratını kendin yap" türünden dergileriyle, çocuğundan yetişkinine kadar, insanlara, bir yandan üreticiliği ve özgürleşimciliği olmayan, üstelik sistemin etik'ine hiç de ters düşmeyen eğlenimler sunmakta; bir yandan da, sundukları bu eğlenim olanağını, belirli bir yaşama üslûbunun sürdürülmesi aracılığı ile, sistemin yeni-

KÖŞEDEN

BASININ DURUMU

MURAT BELGE

Türkiye'nin olağanüstü bir nüfus piramidi var: tabana doğru alabildiğine genişleyen bir piramid. Her yıl milyonlarca insan onsekiz yaşına giriyor, çocukluktan yetişkinliğe adımını atıyor. Buna karşılık, Basın İlân Kurumundan elde edilebilen istatistiksel olgulara bakıldığında, son on yıl içinde toplam gazete satışının artmadığını, hattâ belki de eksildiğini görüyoruz. Yalnız gazete satışlarının bir toplumdaki tüm okuma alışkanlığını temsil etmeyeceği düşünülebilir; Ama gazeteler dışındaki yayınlarda da öyle göze çarpan bir okuma artışı yok. Okunmadan satın alındığını oldukça kesin bir biçimde tahmin edebildiğimiz ansiklopediler bir dönemdir yayın dünyasında kâr garantisi veren tek yayın durumunda. Buna rağmen piyasada bir "yayınevi" bolluğu varsa, aslında aldatıcı bir bolluk bu; çeşitli nedenlerle yayıncılık yapmak isteyen, elinde başka işlere yatıracak kadar parası olsa bile kültürel özlemlerle yayıncılığı seçen aydınların çokluğundan ileri geliyor yayınevi fazlalığı. Ve bu işe giren, para yatıranların hemen hemen hepsi, kayda değer ölçülerde genişlemeyen bir pazarda ürününü satmak için uğraşıp duruyor.

Bu okumama alışkanlığı bir toplum için kıvanç verici bir durum olmasa gerek. Her biri ayrıca ele alınıp incelenmesi gereken ekonomik, politik ve kültürel nedenleri var. Bu yazıda böyle nedenler üstünde durmak istemiyorum. Okumaya meraklı insan sayısının azlığını ve son yıllar içinde nüfusla orantılı bir şekilde artmamasını bir veri olarak kabul edip, durumun basında yansımasından ileri gelen bunalım hakkında konuşmak amacım.

Çünkü bir açıdan bakarsanız sözünü ettiğimiz sorundan en fazla şikâyetçi olması gereken de basın kurumudur. Yakın zamanda koşullar değişmez, bu darlık açılmazsa, basının şimdi olduğundan daha derin bir buhrana gireceğini söylemek için kâhin olmaya gerek yok. Gene yeterince açıktır ki, bir gazetenin yatırımıyla herhangi bir yayınevinin yatırımı arasında dağlar kadar fark vardır. Yayınevi kendini koşullarına daha kolay uydurabilir; üretimini kısar, maliyetini düşürür v.b. Ama belli bir tirajın altında ciddî anlamda gazete çıkarmak o kadar kolay değildir. Dolayısıyla, daralmanın nedenlerini incelemek olsun, çare düşünmek olsun, herkesten çok basın kurumlarını ilgilendirecek işlerdir.

Oysa bugün basının durumuna baktığımızda böyle bir şey görüyor muyuz? Belli ki, gazetelerin çoğu kendilerini tehdit eden piyasa– yani okuyan insan– darlığının bilincindedir. Çoğu gazetenin basınla ilgili olmayan bir sürü işe girmesinin, "holding"leşmesinin nedeni öncelikle bu olsa gerek. Böylece bazı gazete patronları basın olmanın avantajını basın dışında para kazanacak alanlara yönelerek kullanıyor, bu şekilde kazandıklarıyla da basın olarak yaşamayı sürdürmelerini garantiye alıyorlar. Bu, işin bir yönü.

Bence bundan daha önemli sorun, basının doğrudan doğruya basın alanı içine de başka türlü ögeler karıştırması. Gazetelerin büyük çoğunluğunun lotarya şirketinden pek fazla farkı kalmadı. Bingo yapanı, otomobil dağıtanı, renkli televizyon vereni v.b. Bunlar gazete satışını artıran teknikler. Ama hiçbirinin "gazetecilik mesleği" ile doğrudan bir ilgisi yok. Gazete satmak için gazetecilik yapmak pek fazla düşünülmüyor.

Bu acaba fazla abartılmış, dolayısıyla haksız bir yargı mı? Ya da, basında görülen bu eğilim kaçınılmaz bir zorunluğun sonucu mu? Gazeteyi gazete olduğu için satın alacakların sayısı gerçekten artırılamaz mı?

Farklı bir yaklaşım gerçek bir anlamda denenmediği için, peşin peşin bir şey söylemek güç. "Denenmediğini" iddia etme hakkını buluyorum, çünkü gazetelerin birbirlerinden "tiraj almak" için uyguladıkları teknikleri düşündüğüm anlamda bir "deney" sayamıyorum. Son zamanlarda hemen hemen her gazetenin bünyesinde satış artıracak bir yeni "ek" akıl edecek uzmanlar belirdi. Bu "ek"ler gerçi sonunda "matbua" tanımına giriyor ama, içerikleri bakımından, gene gazetelerin dağıttığı öteki nimetlerden farklı değiller. Zaten sonuçta, bir gazete böyle "çekici" bir ek patlatıp yirmi, otuz bin okur kazanıyor, en fazla bir ay içinde satış yeniden düşüyor. Bu durumda, satış grafiğindeki yükselişin sağlıklı olduğunu söylemek herhalde mümkün değil. Böyle girişimlerin "uzun vadeli" çözümler getirmesini düşünmek ise hiç mümkün değil.

Toplumdaki "okumazlık" yalnızca basının nitelik düşüklüğüne bağlanamaz. Basından bağımsız birtakım etmenlerin de bunda payı vardır. Ama basının her türlü sorumluluktan arınmış olduğu da düşünülemez. Özellikle "okumama alışkanlığı"nın kültürel nedenleri arasında basının bu zamana kadar uyguladığı "kötü okuma"ya koşullandırma olayı var ki, bir kısır döngü niteliğinde: içeriksizliği bir norm haline getirerek, sonunda kendi temellerinin altını kazmış oldu..

Basın bunalımını basın organı olarak aşmaya çalışan, **Cumhuriyet**'ten başka gazete düşünemiyorum. O da, en çok gene kendisinin bilincinde olduğu bir yığın sorunla uğraşmak durumunda. Ama bir bütün olarak basın, insanların okumama nedenlerini, bunda kendi payını ciddî bir şekilde ele almazsa, başka yerlerde çarçur ettiği paraları bu konunun araştırılmasında kullanmayı akıl etmezse, okur yetiştirmenin yollarını aramazsa, daha da derin bir buhrana düşecektir. Bugün uygulanan geçici "tiraj kapma" teknikleri bile, korkarım basının gelecekteki varlığını tehlikeye sokacaktır. Sorun, bu sınırlı çevre içinde bir gazetenin ötekinden okur kapması değil, yeni bir okur kitlesinin (ama "kupon-keser" kitlesi değil) yaratılmasıdır.

BİLİM

BEŞ EVREN KURAMI

ABDULLAH R. ERGÜVEN

İnsan, başlangıçtan beri evrenin nasıl varolduğu üzerine kurmuş, düşünmüş, imgelemiştir. Fransız **Georges Lemaître** (1894-1966)'in Genleşen Evren kuramı (1927)'na göre evren bir tek büyük **süperatom**'la başladı. Bu konudaki ilk çalışmaları W. de Sitter (1917)'le A. Friedmann (1922) yapmıştı.

Lemaître'e göre bütün özdek, başlangıçta ilk atomdan oluşmuştur. İşte evren, ilk atom (superatom)'un patlama anında ortaya çıktı. Bu anda samanyolları ve evrenin öbür bölümleri oluştu.

1940 yıllarında Georges Gamow (1904-1971), temel öğelerin oluşunu açıklamaya çalışarak ilk atom yerine İbranice **ylem** adıyla betimlediği ilk gaz'ın varlığını ileri sürdü. Nötronlardan oluşuyordu ylem. Yoğunlaşan özdek, kısaca **ylem** patlayınca (Big Bang Büyük patlama) özdek büyük bir hızla genleşmeye başladı. Kim• inötronlar protona dönüşerek yeni kütleler oluştu. Başlangıçta evrenin çekirdeği çok sıcaktı. Böyle bir sıcaklık, ancak yıldızların iç bölümünde gözlemlenir. Güneşin yüzünde 5 500°, içinde 40 000 000°. dir. Bu sıcaklıkta ne temel öğeler, tanecikler ve ne de atomlar vardır! Ancak karmakarışık bir devinimde serbest nötronlara rastlanır. Ama bu evrensel kütle yayılmaya başlayınca sıcaklık düşmeye başlar. Sıcaklık bir milyar dereceye düşünce, nötronlar yığılmaya başlamış, elektronlar yayılmış ve çekirdekle atomları oluşturarak evrende bütün öğeler bir anda ortaya çıkmıştır. Patlama (Big Bang) temel olarak onaylanırsa, yıldız kümelerinin hızıyla aralarındaki uzaklıkları da bilirsek **patlama tarihini** kolaylıkla saptayabiliriz. **Big Bang** (Büyük patlama) 10 - 15 milyar yıl önce olmuştur. **Big Bang**'den önce ne vardı? Patlayan özdek (ylem) nereden geldi? Bu kuram, sorulara yeterli yanıt veremiyor. Evren, patlama anında, kesin bir anda **varoldu** deniyor.

Hermann Bondi, Thomas Gold, Fred Hoyle'in birlikte ulaştıkları (1948) **Sürekli Oluş** kuramına göre süreç kesintiye uğramaz. Oluş, her zaman sürüp gitmiş ve süreduracaktır. Samanyolları yaşlanır ve ölür. Açıkcası, yıldız kümelerindeki yıldızlar yaşlanır ve ölür. Samanyolları en sonunda gözlemlenebilen evrenin sınırlarından öteye geçip giderler. Samanyolları birbirinden uzaklaşmış olsa da, ortalama yoğunluk hep özdeş kalır.

Prof. **Hoyle** (Cambridge Üniv.), özdeğin **Yaratış Alanı** yardımıyla varlaştığını söyler. Atomlar dünyasında bir **atom gücü alanı** var. Bu, atom taneciklerinin devimini düzenler. Elektrik manyetik uçlar arasında etkinlik gösteren güçler var. Gezegenlerin, yıldızların, yıldız kümelerinin devimlerini düzenleyen çekim alanları var. Evrensel ölçüde, özdeğin kendiliğinden oluşunu düzenleyen **Yaratış Alanı** var.

Evrenin genleşmesine, özdeğin **özel** bir süreci olarak da bakılabilir. **Yeni** oluşan özdek, diyor Hoyle, genleşmeye neden olan basıncı doğurur. Yıldız kümeleri birbirinden uzaklaşınca, aralarındaki çekim nedeniyle normal çekimler ortaya çıkar. Bu iş, bu kullanılan enerji Einstein Denklemi'ne göre belli bir özdeği karşılar: **E=mc2**. Enerji, kütlenin (m) ışık hızının karesiyle çarpımına eşittir. Kurama göre, temel öğeler belli bir durum sonucu oluşmamış, tersine aralıksız olarak evrenin her bölümünde yeniden varlaşmıştır. Evren, başlangıca tanık olmadı. Hiç bir zaman da son bulmayacak. Evrenin ne zaman ya da nasıl yaratıldığını sormaya gerek yok. **Sürekli Oluş** kuramına göre, soru kendiliğinden anlamsız kalır. Bu kuram, doğa dışı gücü de gerektirmez.

1930'da ilk olarak **Kozmik Fizik** deyimini kullanan, uluslararası manyetodinamiğin babası diye anılan İsveç'li **Prof. Hannes Alfvén** (d. 1908, Nob. Fiz. 1970) **Plazma Fiziği, Güneş Dizgesi, Evrenin Varoluşu, Kuzey Tanı, Alfvén Dalgaları** üzerine önemli çalışmalar yaptı. Alfvén dalgaları bugün, manyetik alanda iyonize edilmiş bir ortama uygulanıyor.

Klein-Alfvén kuramına göre boş uzay, özdekle karşı özdekten oluştu. Böylece, iki özdek bölümü birbirini bütünler. Bu kurama göre bütün evren, özdekle karşı özdeği sürekli olarak değişen ve böylece evreni biçimlendiren gözeneklerden oluşmuştur.

Sürekli değişim içinde bulunan böyle bir evren görüşünü Prof. Hannes Alfvén ileri sürdü. Daha 1930 yıllarında fizik çevrelerinde karşı tanecikler (anti partiküller) günün konusuydu. Bunun ilk kuramcısı İngiliz fizikçisi **Prof. Paul Dirac** (d.1902). Onun buluşu, daha az tanınmış olmasına karşılık Einstein'la Bohr'un buluşları kadar önemliydi. Üstelik **Dirac**, karşı tanecik (anti partikül) bile oluşturup, bunu pozitron diye adlandırdı. Elektron için bu bir karşı tanecikti. **Dirac**, bununla da yetinmedi. Bulgusunun ölçüsünü de hesapladı. Yaşadığımız dünyada elektronla pozitron karşılaşırsa birbirini yok eder.

Özdekle karşı özdeğin bir arada yaşam olanağı yok. Bu durumda nasıl olur da karşı dünyaların varlığından söz edilir? Klein'in Bakışım Kuramı'na göre ne kadar özdek varsa, o kadar da karşı özdek vardır. Bu da Gamow'un kuramıyla çatışmaktadır! Oysa **Klein**, bu kuramı Big Bang kuramına karşı alternatif olarak seçmişti. **Prof. Alfvén**'e göre uzay boş değil, yoğun olmayan bir çeşit plazmadan oluşmuştur. Plazma, genel olarak uzayın her yerinde var. Plazmadan oluşan yoğun bulut, zaman zaman elektrik akımları ve manyetik alan olarak gözükür. Evrensel (kozmik) ışınlar atmosferle karşılaşınca birdenbire gözden kaybolan karşı tanecikleri oluşturur.

Gerçekte **enflasyon** bir ekonomi terimi. Genel olarak **bolluk, şişkinlik** anlamına gelir. Böyle bir durum, evrenin varoluşunun ilk saniyesinde ortaya çıktı. Kimi fizikçilere göre **Big Banf, enflasyon**'u yaratan. Evrenin üç önemli gizini açıklayan da yine bu **Enflasyon Kuramı**'dır.

Enflasyon Kuramı'nı fizikçi **Alan H. Guth** (Massachussett Teknoloji Enst.) ileri sürdü. Alan Guth'un evrenin oluşumu üzerine kuramı Moskova Lebede Enstitüsü'yle Pansilvanya Üniversitesi'nde işlenerek geliştirildi. Guth'un bu yeni kuramı ayrıca Cambridge Üniversitesi'nde inceden inceye, derinlemesine tartışıldı (Kaynaklar: Nature, c.298, s. 801-805; Austin Astrolojik Sempozyumu- S. Dagbladet, 3 Mart 1983, H. Bökstedt.)

Çağımız fiziğinin önemli kuramlarından biri olan **Grand Unified Theories** - kısaltılmış adıyla GUT, **Gamow'un Big Bang** kuramıyla birleştiriliyor. Bu kuram üç temel doğa gücünü (elektromanyetik güç, kuvvetli ve zayıf karşılıklı etki) de açıklayabiliyor. GUT -denklemlerini Big Bang'e uygulanmasının, evrenin oluşu üzerine büyük sorunları çözmede önemli yararları var.

Evrende çekim gücü bütün özdeği etkileyince, tüm özdek kasılmaya başlar, küçücük bir noktada yoğunlaşır. Sonra yeniden genleşimini sürdürür. Bu durumda **sonlu** ve **eğri** bir evrende yaşıyoruz demektir. Yoğunluk, kritik değerden daha azsa, genleşme sonsuza değin sürüp gider **açık evren** durumunda. Bu kertede evren **eğri** değil, yassı'dır. Euklide geometrisi anlamında.

Big Bang yanlıları, "GUT -denklemlerine göre d•iyor, tek manyetik uçlarla (kutuplarla) dolup taşacaktı evren. "Bu da olanaksız! Bu manyetik uçlar **Higg-alanı** etkisiyle evrenin ilk saniyesinde üretilmiş olacaktı. Bu alan, GUT-düşüngörü (felsefe)'sünde büyük rol oynar. Özdeğin içinde **düğümler** oluşturan işte bu **Higg-alanı**. Bu **düğümler**, çok küçük olsalar da trilyon protonla özdeş kütleli ağır tanecikleri içerir. Bunların her biri tek manyetik uç -güney ya da kuzey ucuolarak belirecekti. GUT -kuramı, protonlar sayısında tek manyetik uçların da bulunacağını kestirir. Ama bu durumda evrenin yoğunluğu öylesine artar ki, daha önceden çekim yıkımına uğrar evren. Bütün sorun, önceden kestirilen bu tek manyetik uçların nerede bulunduğudur.

Gerçekte **enflasyon** (özdek bolluğu) durumuyla başlayan evren, üç önemli soruyu da yanıtlayabiliyor. Bütün tanecikler (partiküller) -kuvarklar, elektronlar, nötronlar- patlama anında, başlangıçta oluşmuştu. Bu da Gut- kuramına uymaktadır.

KİM KORKAR FEMİNİST OLMAKTAN?

STELLA OVADİA

(Somut'un 5. sayısında yayımlanan "Hangi 'Kadın' Kim" adlı yazıya)

Bugüne kadar, bu sayfada dolaylı da olsa, çeşitli cevaplar verildi. Açıkça cevap verilmediği ve eleştirilerin niyetine değinilmediği için "hain kurttan" korkarcasına, feminizmden "kim korkar" (x) sorusunu sormak istiyorum. Şöyle ki:

T.Uyar **ne** yazdı (eleştirilerin içeriği), **niçin** yazdı (yazarın niyeti).. **Nasıl** yazıldığına bakıldığında ise, neyi niçin yazdığı ortaya çıkıyor: T.Uyar'ın yazısı, sohbet üslubunda, 4. sayfaya sevecen eleştiriler getiren, ilk bakışta kadından yana gözüken bir yazı. İmzasının ağırlığını koymasa, öyle iki-üç ayrı okuma da gerektirmeyecek. **Kim** yazdı sorusuna da geldik böylece.

Türkiyeli aydın genellikle toplumcudur. Halktan yanadır, halkın sorunlarına, mücadelesine sahip çıkar. Bunun aksini açıkça iddia edecek, kendini halkın sorunlarından tecrit ettiğini açıkça yüklenecek aydın yok gibidir. Bu durum, kadın aydınlarımız için de aynıdır. Onların içinde de, kendini Türkiye halkından tecrit edenine az rastlanır. Bu durumda, kadın yazar olan T.Uyar'ın da halktan, ezilenden yana olduğunu düşünmekten "doğal" ne olabilir?

T.Uyar, yazısına imzasını atarken, bu genel durumu kullanmak, "yazarım=aydınım=toplumcuyum" denklemini okuyucunun aklına getirmek istemiş.

Niçin? Çünkü şu denklemleri de çağrıştırmak istiyor: Feminizm kadından yana toplumculuk olsaydı, ben feminist olurdum. Feminist olmadığıma göre, feminizm toplumcu bir bakış değildir.

Ve bütün yazı, yazarın kendi tutumunu doğrulamak üzere kaleme alınmış, saldırı biçiminde bir savunmadan ibaret.

Feminist olmak, aynı toplumcu olmak gibi vakit alan, egemen ideoloji ile ve egemen yerlerin getirdiği çıkarlarla hesaplaşılarak varılan bir yer. Aydın da olsa, her kadından feminist olmasını, yani sırf kadın olduğu için ezildiğini ve sömürüldüğünü anlayıp, bununla mücadele etmesini bekleyemeyiz.

Sömürü ve ezilme, somut bir durumdur, ancak bunun **bilinci** kendili-

"bir yıldır" uygar kişiler de var! Bir kez o Cemiyete kaç kadın gidiyor? Kaç kadın o uygar erkeklerle yaşıyor? Ayrıca o kadınlar da "hangi kadın"lar ve "kim"?

Kadın sorununa bir avuç aydın kadının eğildiğini söylüyor T.Uyar, haklı da. Acaba niye Gazeteciler Cemiyeti'nde rastladığı aydın ve uygar erkeğin de bir avuç olduğunu görmezden geliyor?

"Tüketimde birinci sırayı alma peşinde olan" bir avuç kadın artık-değerden payını alıyor da ezilmekten almıyor mu? Kendi adına var mı o kadın? Geleneksel beklentinin dışında bir şey yapabilir mi? Ezilmek, ille de tarlada doğurmak mıdır? Süs eşyası olmak, olmayı kabul etmek zorunda olmak, yabancılaşma, ezilme içermiyor mu?

Kadınların ezilmesine ve sömürülmesine "alışılagelmiş aksaklıklar" demek için ya kendisi ezilmemiş olmak ya da bunu, vardığı ünlüler konumunda -erkek kadın yerinde- unutmuş olmak gerek.

Eminim haksızlık ediyorum, eminim T.Uyar'ın kendisi de, yapıtları da bir yerde kadın duyarlığı, kadın yaşanmışlığı taşır. Ama bu yazısında ne yazık ki egemen yerden, bilen, yazan, sayılan yerden seslenmiş. Kadının ezilmişliğe isyanını yüklenmemiş. Türkiye'de Kadın Hakları için mücadele yeni bir olay değil. Oysa **ekonomik nedenlere öncelik veren ilkeler** etrafında mücadele etmeleri, kadınları bu mücadeleye çekmek için dernekler kurmaları ise son on yılın olayı. T.Uyar bu derneklere ilgi gösterdi mi? Omuz verdi mi? Yoksa o zaman da meseleyi çok "kadınca"mı buldu? Aydın kadının kendini kadınlar arasında bulmaktan çekinmesi yeni değil. Ezilmişliği inkâr, yüklenmekten daha kolay elbet.

Ekonomik nedenlerle mücadele, üretim araçlarının sahipleriyle bu aracıları elinde tutamamış kitleler arasındaki mücadeledir. Oysa kadınlara yalnızca ellerinde birikmiş sermaye yok diye hor bakılmıyor. Yaptığı işlerin topluma katkısının değeri yok sayılıyor diye hor bakılıyor. "Hor bakılma" deyiminden, baskının yalnız ideolojik olduğu çıkarılmasın. Sömürü de içeriyor bu bakış; kadının daha ücretli işçi olmadan sömürülmesini: Ev işi, çocuk bakımı gibi toplumsal görevlerin ücretsiz, karın tokluğuna yapılması da

oldular. Çöpçülükle iktidara yakın işler arasındaki nitelik farkı açık. Ancak, iktidarla söz hakkının, siyaset yapma hakkının ilişkisini hatırlatmakta yarar var. Kadınlar Aristo'dan bu yana "özel"e, "mahrem"e, "ev"e sıkıştırıldılar. Sözden, kamu işlerinden uzak tutuldular. Ücretli oldukları zaman bile, çalıştıkları alanlar -bir kaç istisna dışında- geleneksel kadın meslekleri olan hastabakıcılık, öğretmenlik, sekreterlik, ev işçiliği gibi analığın, bakıcılığın, ev kadınlığının uzantıları değil mi? Bu toplumsal yer kadınların içine doğdukları, kendilerinden çok önce belirlenmiş bir yer. Ve doğallıkla değil tarihle ilişkisi olan bir yer.

Aynı bağlamda: T.Uyar kadınların doğal haklarından sözediyor. Toplumda doğal haklar olduğunu sanmakla, bütün hakların toplumsal olduğunu bilmek ve mücadelesini vermek arasında büyük bir fark var. T.Uyar da bunu bilir, yine de hatırlatmakta yarar var: Kadın olmanın taşıdığı eksik değerleri doğal bir olaya bağlayan anlayışla, anatomik bir farkın toplumsal bir güç dengesi sonunda artı-eksi olarak değerlendirildiğini bilen toplumcu dünya görüşü arasındaki fark. Kara deri de doğal bir farktı, tarihsel süreç sonucu toplumsal eksik-değere dönüştü. Türklerle Almanlar da "doğal" olarak insandır ama gerek dünyada, gerek Almanya'da toplumsal yerleri aynı olmaktan çok uzak.

Yabancı düşmanlığı, zenci düşmanlığı ve kadın düşmanlığı, farkın yarattığı korkudan gelen, öznel, "alışılabilir" bir "aksaklık" değil. Bu, korkuyu genelleştirip yayarak kullanmasını bilenlerin bilinçli ezme siyasetidir. Bunlara karşı savaş vermek, ekonomik nedenlerle mücadele etmekten ne önce gelir, ne sonra. Önceliği savunanlar bu ezilmeden paylarını almamış olanlar, bu ezilmeyi yok sayarak toplumsal muhalefetin bütününü denetlemek isteyenlerdir.

Bugün, kadın hareketi diye özerk bir mücadele alanı açıldıysa, bu, sömürüyle mücadele edenlerin, kadın ezilmişliğinin hakkını yeterince vermedikleri içindir. Kadın açısını savunan bizlere, sömürüye karşı mücadeleye öncelik vermek düşmüyor; tersine, sömürüye karşı mücadele verenlere, kendi eksikliklerini anlayıp kendi taleplerine kadınların özgül taleplerini de katmak düşüyor.

T.Uyar, yazısının başında, kadınlar gününe ilişkin olarak "içinden çıkamaya-

Kadınlar Aristo'dan bu yana "özel"e, "mahrem"e, "ev"e sıkıştırıldılar. Sözden, kamu işlerinden uzak tutuldular. Ücretli oldukları zaman bile, çalıştıkları alanlar - bir kaç istisna dışında - geleneksel kadın meslekleri olan hastabakıcılık, öğretmenlik, sekreterlik, ev işçiliği gibi analığın, bakıcılığın, ev kadınlığının uzantıları değil mi?

Özgür ve güçlü kadına giden yol eğitimden geçer

TOMUK ATAGÖK
(Ressam)

Eğitim düzeyinin daha yüksek ve insan haklarının yaygınlaşmış olduğu Avrupa ve Amerika kıtalarındaki toplumlarda, kadın, yıllardır kabul edilmiş değerleri sınamaktadır. Kendi yaşamındaki gerçeklerden kaynaklanmakta olan değerlendirmeler sonucu, yeni kurallar yapmak ve onları geçerli kılmak eyleminde bilinçli bir güç oluşturmaktadır. Kurulmuş ve kabullenilmiş düzenin, genelde erkekler tarafından saptanarak, kadına kabul ettirildiği gerçeği, çağımız kadınını, yeni tavırlar almaya zorlamaktadır.

Toplumdaki geleneksel ahlak anlayış ve değerlerini yok edip, yenilerini oluşturmak, şüphesiz, yeni sorunları beraberinde getirmekte, hatta kadını bir takım uç noktalara itmektedir. Bu da kadın hareketlerinin, erkekler arasında destek görmemesine neden olmaktadır.

Gelişmekte olan bir toplum konumuna sahip olan Türkiye ise, geleneksel kültürünün değer ve yargılarından kolaylıkla sıyrılamamakta, cinsiyetçi bir toplum olarak belirmektedir. Böyle bir toplumda insana verilen değer ve tanınan yasal haklar, özünde insancıl olsa da uygulamada cinsiyete bağımlı olarak gerçekleşmektedir.

Yasal hakları yolunda savaş vermemiş, hakları kendisine Atatürk tarafından verilmiş Türk kadını, bu hakların bilinçli savunucusu da olamamıştır. Kendisininkiler de dahil, toplumdaki tavır, tutum, davranış ve genel eğilimleri değiştirememiş olduğundan hak ve yasalar tüm toplumda yeterince yaygınlaşamamıştır.

Aşağıda üzerinde durduğumuz konumu nedeniyle, kadının engelleyici sınırlarını aşması ancak bilinçli bir eğitim ile başarılabilir kanısındayız.

Türk toplumunda genelde kadın:

1. Eylemleriyle, kendini kanıtlamaya gerek görmemekte, çoğunlukla kendisinden bekleneni yerine getirmekle yetinmekte,
2. Parasal açıdan kocasına bağımlı kalmayı yeğlemekte
3. Koşullandırma sonucu, evinin dışındaki olay ve sorunlarla ilgilenmemekte, yaşamını bir izleyici olarak sürdürmekte,
4. Erkek, kişiliğini kanıtlama yolunda kendini ve işini geliştirirken, kadın pasif bir rol oynamayı, koca ve çocuklarına hizmet etmeyi yeğlemekte,
5. Sınırlı bir gelire sahip ve doğum kontrolünü gerçekleştiremeyen çok çocuklu ailelerin, eşit gelişme ve eğitimhaklarına sahip olamayan kız çocukları, daha az beslenme ve eğitim görmekte,
6. Yine böyle bir aile ortamındaki ana, çabuk yıpranmakta, kendini geliştirebilecek zaman ve olanaklara sahip çıkamamakta,
7. Pasif yaşamı ile zekâ ve yeteneklerini kullanamamakta, yaşam boyu sürmesi gereken gelişme aşamalarını gerçekleştirememekte,
8. Evlilik nedeniyle, kendi güç ve kişiliğini kocasınınki ile özdeşleştirerek kendi kişiliğini yitirmekte,
9. Bir tüketici olarak özellikle kırsal yörelerde boğaz tokluğuna çalışarak, ekonomik özgürlük ve saygınlık sağlayamamakta, sömürüldüğünün bile farkına varamamakta,
10. Yüksek eğitim görmüş olanlar ise, ev kadını görevini de üstlenmiş olduklarından, mesleki başarıları çevresi tarafından değerlendirilmediği gibi, kendini ailesine karşı daima suçlu hissetmekte,
11. Dinsel inanç ve baskılardan kurtulamayarak, kaderini kabullenmekte ve onu değiştirmeye çalışmamakta,
12. Beceri, yetenek ve zekâ düzeyinin erkeğe oranla daha alt düzeyde olduğu (!) ve beden zayıflığı (!) önyargılarını kendisi de benimseyerek, özgüvenini yitirmekte ve kararları erkeğe bırakmakta,
13. Ekonomik ve siyasal bilinçlenmesi çevresel denetleme ile kısıtlandığından, bu konularda zayıf kalmaktadır.

Özgür kadın, kendi kişiliğinin bilinci içinde karar alabilecek güce sahip kadındır. Bunun gerçekleşmesi ise ancak belli bir birikiminin oluşmasına bağlıdır. Kendi kişiliğinin bilincine varamayan kadın, çağdaş bir yaşam içinde yerini alamadığı gibi, çağdaş, yaratıcı ve dinamik nesilleri yetiştirmesi de rastlantıya kalır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki kadın hakları savunucuları, erkeğe karşı bir tavır alsın veya almasın, erkeğin kurmuş olduğu ve ona hizmet eden bir düzeni değiştirmeyi hedef aldıklarından, az sayıda erkekten yardım görecekleri de doğaldır. Öyle ise, kadının kişiliğinin gelişmesine engel olan koşulları kaldırmak, kadını bilinçlendirmek, onu pasif ve hizmet veren bir kişi olmaktan kurtarmak, yine kadına ve herhalde öncelikle aydın kadın kesimine düşmektedir. Bu kesim, erkeği bir hasım olarak değil de bir taraftar olarak kabul edip, toplumun tüm bireylerinin yükselebileceği eğitim koşullarını gerçekleştirmeyi amaç edinmesi gerekeceğini unutmamalıdır. Burada tekrarlamakta yarar var, bir toplumun geleceği, kadın ve erkeğin uyum içinde gelişmesine bağlı olduğundan, erkeği dışlayan bir feminizm hareketi başarılı olamayacağı gibi, kaynaklanmış olduğu ortama da katkıda bulunamayacak, aksine zarar getirecektir. Yüzyılların birikimini ve koşullandırmalarını yok etmek, sabır ve anlayış gerektiren bir eğitimi zorunlu kılmaktadır. Bunu, kadın yazar, şair, gazeteci ve tüm iletişim organlarında görevliler ile sanatçı, öğretmen, meslek kadını, hepsi, kadının kendi nitelik, yetenek ve kişiliği üzerinde durarak, onun bilinçlenmesini, kendi kadınlığı ile gurur ve güç duymasını sağlamakla başarabilirler. Ancak o zaman, kadın, özgür, kararlı ve güvenli olur, çağlar boyu süren sorunlarını çözümleme yoluna koyar, hakkı olan saygınlığı, kendi

ğinden ve doğal olarak gelişmez, duruma isyan etmekle ve durumu sorgulamakla, "doğal" bulmamakla başlar. İçine doğmak, bir durumu **karşısına almaya** yetmez. Bizim bu sayfada yapmak istediğimiz de bu: kendi durumumuzu karşımıza alıp sorgulamak, okuyucu kadın ve erkekleri, bu egemenlik ilişkilerine duyarlı kılmak.

Aydınlar, yazarlar ve T.Uyar bize katılırsa ne mutlu, katılmazsa, bu onların bileceği bir iş. Biz, henüz kimseden bu konuda hesap sormadık. T.Uyar'ın kendini savunmaya gerek duyması nereden geliyor acaba? Yukarıda açmaya çalıştığım denklemden olmasın? Feminizm toplumculuk ise, aydın kadın olarak feminist olmalıyım, feminist olmadığıma göre hesabını vermeliyim, veremediğime göre feminizmi karalamalıyım!

Karalamak için de kilit sözlere baş vurmuş: batı, soyut ve ekonomi!

Gelelim, eleştirilerin içeriğine: Yazıların dili bile batı kokuyor demeye getiriyor T.Uyar. Kimi dil batı kokar, kimi dil erkek! Biz kendimize dil arıyoruz; ne batı kokan, ne erkek kokan bir dil. Bunu oluşturmak zaman alacak kuşkusuz!

Oysa T.Uyar'ın acelesi var:

Yazısı 5. sayıda çıktığına göre, 3. sayı piyasaya çıkmadan dergiye verilmiş olmalı. Yani T.Uyar yalnızca iki sayı okuyup karar vermiş: T.Uyar'a göre, fikirleri kadar, dili de dışarıdan ithal edilmiş, ekonomik nedenleri ikinci plana atan bir sayfa elinizdeki!

Diliyle ün yapmış bir yazarın, çoğu ilk kez yazı yazan kimselere, diliniz kötü diye çıkışması, nasıl iştir?

T.Uyar'ın, edebiyatı ve edebiyatçıların toplumsal muhalefetteki yerlerini pek çok önemsediği açık: "Ülkemizdeki kadın sanatçı ve edebiyatçıları bu harekete karşı sakıngan davranmaya iten neden"lerden, Kate Millet'in "edebiyat dışına düşmüşlüğünden, Borges'in "hangi kadın" demesinden söz ediyor. Zaten söze de, "korkmayın burası bir köşe değildir... geçerken ilişiverdim" diyerek başlamamış mı? Bütün gazete sayfaları, birçok yayınevi kendisine açık olduğu için, T.Uyar, bir gazetede yazacak olsa en azından "köşe yazarı" olur kanısında olmalı. Bu sayfada böyle bir konum olmadığına göre, okur olarak neden korkalım? Bence, feminist gözükmekten kendi korkmuştur. Eleştirisinin ardında yatan da, bu korkusunu doğrulama gereksinmesidir. Kendi katılmadığı için, ezilmişliği sergileyenleri karalamak istemiş. Bu doğrulamalarına da, karman çorman bir sürü gözlem ve yarım bilgi eklemiş.

"Yaşadığımız toplumu ne kadar tanıyoruz" sorusu çok doğru. Yapacak çok iş var önümüzde, gelip omuz verirse seviniriz. Ancak "toplumumuzun tutuculuğu ya da hoşgörüsü üstüne ne gibi ipuçları var elimizde?" demesine çok şaşıyorum. Daha doğrusu kendi korunmuş çevresini herkesin çevresi sanmasa, etrafına bir baksa böyle demezdi. Gazeteciler Cemiyeti'nde rastladığı aydın erkeğin de helâya girdiğini sevinçle anlatıyor. İyi ki toplumumuzda

...ilişkisidir.

Bir işin toplumsal değeri yalnızca işin niteliğine bağlı değil, kimin yaptığına da bağlı. Toplumda yerler iktidara yakınlıklarıyla kademelenir. Kişi de iş bölümündeki yerine göre o yerlere yerleşir. Almanya'da çöpçülük Türklerin işi. Fransa'da Moritanyalı zencilerin. Türklerle Moritanyalılar bu işleri keyiften seçmediler, bu işlere razı-

lar", için, "bir günle kutlayıp erteliyoruz" diyor.

Soruyorum: bize de, kadınların ezilme ve sömürülmesine "içinden çıkılamayacak" bir sorun olarak bakmamızı, bunu "baştan" böyle "kabul etmemizi" mi öneriyor?

(x) E.Albee'nin "Kim Korkar W. Woolf'tan?" adlı oyununun sinemaya uyarlaması, Türkiye'de "Kim Korkar Hain Kurttan?" olarak gösterildi.

...kişiliğinde kazanır ve doğanın ona verdiği en kutsal görevlerinden biri olan özgür ve dengeli kuşaklar yetiştirme düzeyine erişebilir.

ANAYIM BEN, DUYUN BENİ

NEŞE AKÇAY

Ben anayım, oğullar, kızlar verdim geleceğe; yaşamı güzelleştirsinler, toplumsal gelişmeyi sürdürsünler, barışı, özgürlüğü, insan onurunu korusunlar, yüceltsinler diye. Toprak gibi üretken, toprak gibi verimli, bire bin verenim. Yaşam bende başlar; çocuk doğuran, toprağı işleyen, fabrikada makineyi çalıştıran, kocama, çocuğuma bakan ben; benim yaşamı yaşanacak hale getiren. Ve ben anayım, kadınım. Ezilen horgörülen, mal gibi alınıp satılan, ikinci sınıf vatandaş kabul edilen, kadın olduğum için erkeklerden sonra söz hakkı verilen, her şeyi başkaları tarafından yönlendirilen yani, anayım ben, kadınım. Öyleyse duyun beni. Herkes gibi insanım, özgürüm, farkım yok düşünen yaratıktan. Gasbedilen hakkımı; 20. yy'da bile hâlâ verilmeyen, kısıtlanan bağımsızlığımı istiyorum. Beni duyuyor musunuz?

İlkel toplumda ben vardım, kocamın yanında, onunla eşit. Toplayıcılık yapar, çocuk doğurur, diğer işleri yapardım. Kocam güçlü, kuvvetli yapısıyla avcılıkla uğraşırdı. Geçimimiz böyle sağlanırdı.

Her toplum şekli, bir önceki toplumun içinde gelişir, olgunlaşır ve sürekli devinir. Elde edilen ürün, zamanla ihtiyaç fazlası durumu arzetmeye başladı. Toprağa yerleşip ürün elde edilmeye başlanmıştı. İhtiyaç fazlası ürünleri gasbeden bir grup çıktı ortaya. Ve topluma egemen oldu bu küçük azınlık. Bu arada benim konumum da süreç içinde değişti. Yönetenler-yönetilenler diye, toplumsal gruplaşmalar oldu. Ben ezilendim, hor görüldüm, alınıp, satıldım, kısacası her türlü hakkım gasbedilmiş oldu. Ve bu yıllar yılı, yüzyıllarca hatta, sürüp geldi, bugüne. Bugün, 20. yy.'da hâlâ kadın sorunları, kadın hakları tartışılmakta, insan olduğum, üretime herkes gibi benim de katıldığım halde, haklarım hâlâ kısıtlı, sorunlarım hâlâ çok boyutlu çözümsüzlük içinde.

Dünyanın her yerinde, toplumların sanayileşme aşamasına girmeleriyle oluşan yeni toplum biçiminde yerimi aldım ve geniş ölçüde üretime katkıda bulunuyorum. Kapitalist toplum aşamasına geçildiğinde, örgütlenme, toplu pazarlık ve grev haklarından yoksun bulunan işçiler, sanayi devriminin hemen ardından çok kötü koşullarda çalışmaya başladılar. Bu nedenle de aileleri doyurmakta güçlük çekmeye varan bir bunalım çıktı ortaya. Bunalımı giderme umuduyla ailede ben ve çocuklar da çalışmaya basladık. Çalışma yaşamına girişimin ilk nedeni budur.

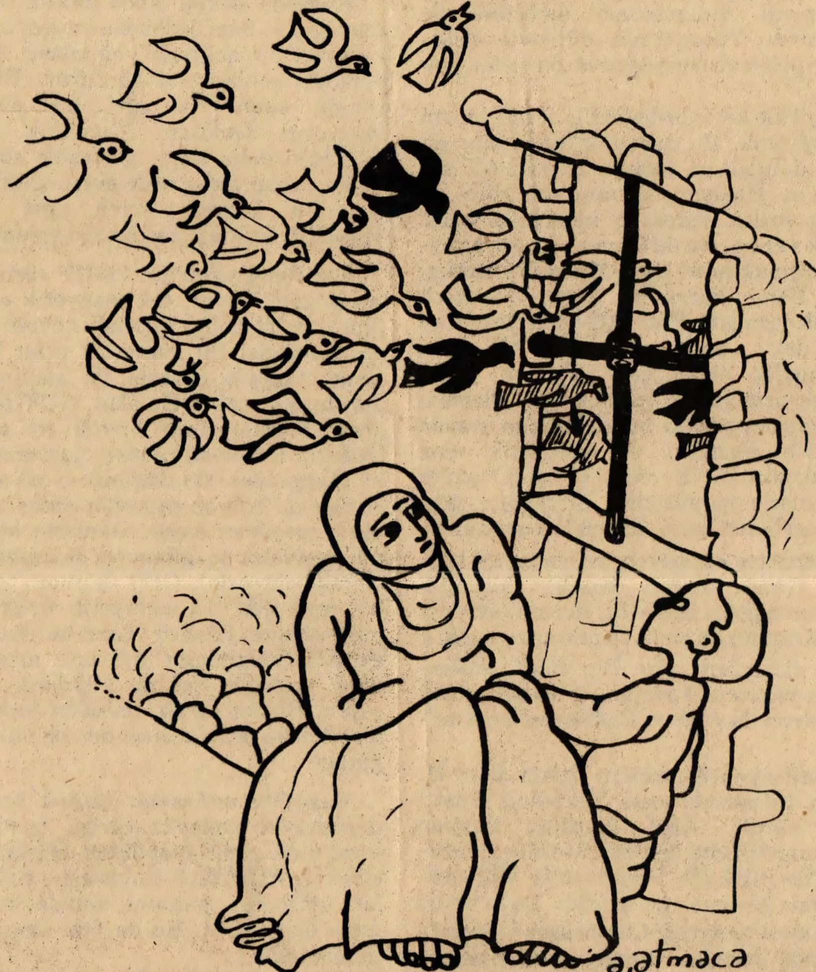
Bir başka neden daha vardı, biz kadınların çalışma alanlarında yerimizi almamızın. O da işbölümü ve makinelerin sağladığı seri halindeki üretimin, üretim tekniğinin basitleşmesi ve bunların sonucu olarak, zenaat ekonomisi içinde olduğu gibi uzun yıllar, çıraklık dönemleri geçirmeye gerek kalmamasıdır. Bu olay, yeni bir neden daha çıkarıyordu ortaya. Kadın ve çocuklara ödenen ücret azdı. Yani kadın işgücü ucuzdu.

Yaşamak için kocamın yanısıra çalışmaya başladım. Çok güç kosullarda patronun tespit ettiği saatlerde çalışıyordu. Sosyal haklardan yoksunduk. Süreç içinde işçilerin birleşmesiyle ortaya çıkan sendikalar, bir takım haklar elde etti. Ama yetersizdi. 8-10 saate varan çalışma süreleri sonunda, yorgun bitkin eve dönüyor, ev işleri, çocukların bakımı gibi işlerle daha bir bitkinleşiyordum. Zorluklara katlanmak zorundaydım. Ama ne sigorta, ne kreş, ne de sosyal haklar, bütün bunlardan yoksunduk. 20 yy.'ın ilk yarısından sonra sesimizi ve sorunlarımızı duyurur olduk. Ne acı bir olay ki, yüzyılın bitimine doğru, yapay kalple insan yaşatılırken, uzayın tüm sırlarının çözümü yolunda önemli adımlar atılmışken, teknoloji alabildiğine gelişkin bir özellik gösterirken, gasbedilmiş kadın haklarının elde edilmesi uğruna mücadele veriliyor. Evet, bu acı bir olaydır. Bütün uluslar, halklar, genel olarak insanlık için acıdır.

Dinleyin çocuklarım, dinle ey insanoğlu; yarını ben kurarım. Ve siz yarını bugünden güzel, bugünden daha ileri yapmak zorundasınız. Çocuklarıma derim ki, sizi yarın için yeşerttim, bire bin veren tarlamda. Başaklar gibi boy atasınız, yücelesiniz diye üzerinize titredim. Neden mi? Siz benim geleceğe uzanan elim, kolumsunuz. Benim varamadığım ereğim, umudumsunuz. Öyleyse üzerinize aldığınız görevi yerine getirmeye çalışmalısınız. Hiç değilse siz, toplumun hangi biriminde olursanız olun, kadın-erkek diye bir ayrıma izin vermeyin. İnsan olarak görün, öyle değerlendirin. Onların ezilmesine, hor görülmesine göz yummayın. Sizi bunun için, insanlığı güzel günlere ulaştırasınız diye yetiştirdim, emek verdim.

İnsanoğluna da bir sözüm var. Şu 20. yy, sonlarına varıldığında bile, kadını ikinci sınıf bir vatandaş olarak gören insanoğluna. Çağdaş bir toplumsal yapı oluşturma uğraşı içinde görünüyorsun. Ama kadının hâlâ acıyla kıvranıyor. Sen bütün bunlara çözüm bulamıyorsun. Bulmak istemiyorsun. Senin için kahredici bir durum bu. Çok acı bir olay!

Anayım ben, kadınım, hani şu geleceğe oğullar, kızlar veren! Yarından umutluyum, oğullarımla, kızlarımla geleceğe can verdim. Geleceğe uzanan elim, kolum; umutla yetiştirdiğim kızlarım, oğullarım, yüzyıllık hasretimle, umudumla yetiştirdiğim canlarım benim, bir umudum sizde; beni duyuyor musunuz?

Ali Atmaca

OKURDAN

Kadın ve erkek için

Avrupa'daki anlamıyla bir Feminist hareket, ülkemiz kadınına ve erkeğine pek bir şey kazandırmaz. Bugün, güçlü savunucularına rağmen Feminist hareket, kadın vücudunun reklam aracı olmasını önleyememiştir. Öyle ki artık, siyasi propaganda afişlerine malzeme olmuştur, büyük bir aşama ile (?)...

"En eski meslek" yani fahişelik hâlâ sürmektedir, teknolojinin tüm olanakları ile...

Kadın ve erkek, zıt kutuplar, ayrı ya da karşı cinsler olarak nitelendirildiği sürece bu değişmeyecektir. Yani, tek başına bir "Kadın Hareketi" başarıya ulaşamayacaktır. Çünkü, kadın ve erkek bir bütünün ayrılmaz parçalarıdır ve aralarında olması gereken bir denge söz konusudur. Ortak bir yaşamın temel öğeleridir ve birliktelikleri yaşamın ta kendisidir.

İşte, sorunun kaynağı, bu dengenin kurulmasındadır. Bu da kanımca, toplumdaki bireylerin -kadın, erkek ayrımı yapmaksızın- bilinç düzeylerine bağımlıdır. Yani, sorunlar cinslere özgü değildir.

Toplum olarak sorunlarımız vardır ve bunların sıkıntıları kadın üzerinde yoğunlaşmıştır. Ve kadın sorunu erkeğe de yansımaktadır. Bu, ortak bir yaşamda kaçınılmaz bir sonuç, elbette.

Burada akla şöyle bir soru gelebilir: "Toplum, erkek toplumu niteliğinde olduğuna göre, erkek rahatını bozup, kadın hareketine neden eğilsin, kafa yorsun?" Bu ikilem, erkeğin istem ve davranışlarındaki dengesizlik ve hamlıktan kaynaklanmaktadır. İşte, kadın-erkek birlikteliğindeki dengeyi kadın aleyhine bozan sorunların bir başka yönü de bu. Erkek ne denli yetişmişse, ne denli özgür düşünebiliyorsa, o denli güçlü, yetişmiş bir kadınla birlikte olmak isteyecektir. Bu olgu aynı zamanda Kadın Hareketi'nin de temel noktalarından biridir.

Bütün sorun, iki cinsin sorunlarına ortak bakabilmedir. Yani, ikisi birlikte yetiştirilmeli, ortak bir yaşam için uygun yapıya kavuşturulmalıdır.

Aksi halde, sorunlar tek boyuta indirgenip, cins'e özgü yapılırsa ve olaylara sadece o cins'in açısından bakılırsa, bulunacak çözümler de ancak bölümsel nitelikte olurlar.

Kadının özgür düşünüp, davranabilmesi, erkeğin özgürlüğünü de beraberinde getirecektir. Birliktelikleri ise, özgür düşünce ve eylemler üzerine kurulu ve çok boyutlu olacaktır.

İşte bu nedenlerden dolayı, kadın sorunu erkek sorunu ile yakından ilişkilidir. Ayrı düşünülemezler ve çözülemezler.

Dileğim, sorunlara yaklaşımda bu sentezin oluşturulması. Neden mi? Sağlıklı bir toplumsal yapıya ulaşabilmemiz için...

İsmet BURUCU
ESKİŞEHİR

Toplum kurallarını çiğnediği için karşıyım

Sayın Oya Yüce...

"Diploma mı, Alyans mı?" başlıklı yazınızı "Sorularımdan bıkmıştı karşı atağa geçmişti" cümlesine kadar çok güzel buldum.

Fakat, "Nasıl olur da bir kız bir erkekle yatar hem de evlenemez" cümlesinden sonraki yazılara bir erkek olarak bugün için karşıyım.

Karşıyım; toplum kurallarını çiğnediği için

Karşıyım; feminist (kadın özgürlüğü) düşünceyi saptırdığı için.

1. Bugün için sizin düşüncenizdeki "kafamı ve yüreğimi verdiğim birinden neden bedenimi esirgeyeyim" düşüncesi ise kadınlara sadece sizin de dediğiniz gibi "Fahişe" ismini takacaktır, bu da kadının böyle tanınmasına etrafındaki erkekler tarafından sözlerle veya el hareketleriyle sıkıştırılmaya, kadınlar tarafından ise o bir "fahişe" denilip dışlanmasına yol açacaktır. Bu da kişiyi zamanla insanlardan kendi kendini soyutlamaya götürüp sonunda istenilmeyen alışkanlıklara, psikolojik değişikliklere neden olup, belki de bu zevki meslek edinmeye yöneltecektir.

2- "Kafamı ve yüreğimi paylaştığım birindenniye bedenimi esirgeyeyim" sözüyle yola çıktınız mı, bir kere her erkek kadından elde etmeyi istediği (başka şeyler); hissettirebilmek için önce sizin fikirlerinize saygı duyup kalbinizi kazanmaya çalışacak; tabii varmak istediği sona varınca o kişi de kadını dışlayıp zaten "fahişeydi" diyecek.

Benim düşünceme göre gösteriyor ki kadınların bir "amaç" olarak kullandıkları feminizm hareketi saptırılmış olarak erkekler tarafından bir "araç" olarak görülmeye başlanmıştır.

Bu da ne acıdır ki femizm hareketleri sadece (cinsel zevk) olarak görülüp saptırılıyor. Oysa ki kadının ezilmişliğini, 2. sınıf insan olarak görüldüğünü ön plana alıp, femizm'in Türkiye'de benimsenmesini sağlarsanız, sizin de düşünceleriniz ilerisi için geçerli olup, fahişe deyimini ortadan kaldırır. Üstelik yatma olayının korkulacak bir öcü değil, doğal ve güzel üstelik karşılıklı dürtülerden doğduğunu söylemeye gerek kalmaz. Çünkü herkes bunun bilincinde olur.

Saygılarımla

Gülek DAĞLAR
YALOVA

RÖPORTAJ

Aysun Aslan ile bir söyleşi:

"İnsanın her döneminde dans vardır"

ZEYNEP A.KARABEY

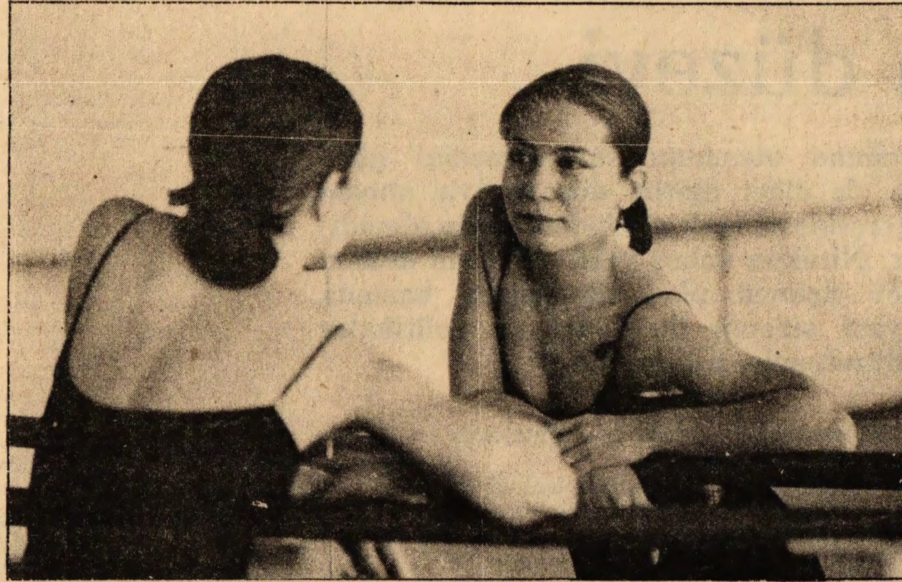
Konumuz dans olacaktı. Tünel'in arkalarında, iri-yarı bir İtalyan yapısının yüksek tavanlı dairelerinden birinde oturuyordu, Aysun Aslan, İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nin dansçısı, koreofrafı.. yüksek tavanların altında olduğundan da ufak-tefek görünen genç bir sanatçı. Evinde, sanki her an dans etmek için mekan açılmış gibi, herşey kıyılara çekilmiş, herşey boş mekana saygılı. Aysun Aslan, "dans" sözcüğü karşısında oluk oluk sözcükler akıttı. Bir tutkuyu, bir sanatsal coşkuyu Aysun Aslan'ın coşkusuyla izlemeye çalıştım.

"Dans herkese uzak; hatta bizzat dansedene bile." diyordu, **"Zaman zaman dansçı bile, yaptığı şeyden kuşkuya düşüyor ülkemizde. Acaba kötü birşey mi yapıyorum, diye düşünebiliyor."**

Nedeni, Aysun Aslan'ın yorumuyla şöyle: **"Bizde dans ticari ortamda tutunabildi. Bu, yaygınlaşması açısından memnun edici. Ama, dansın kendi değerini göz önünde tuttuğumda, televizyonda izlediğim dans gösterileri karşısında bazen içimden tekzip göndermek geliyor. Diyorum ki kendi kendime, dansın yaygınlaşamaması, uzakta kalması, biraz da bizim suçumuz. Çünkü tekel'de kalan hangi sanat gelişebilmiştir? Bugün dans da, devlet kurumlarının tekelinde değil mi? Türk balesini ele alalım. Bale, ister klasik, ister modern olsun, yaratıcı kadrolarla gelişebilir. Oysa, bir devlet kurumunda -özellikle ülkemizde- ne denli olanak tanınmaktadır. yaratıcı kadrolara... Bizde, yenilik getirenlerin, yaratıcıların tepelerine binilir genellikle..."**

Coşku içinde anlattıkları akla klasik bir soru getiriyor. Adet yerini bulsun diye gizlemiyorum soruyu, soruyorum: **Biraz tanımlayabilir mi bize dansı?**

"Benim için herşeydir. Danstan önemli birşey yok. Dansetmek bir anlatım biçimidir; bu yüzden de büyük bir boşalım aracıdır. İnsan vücudu ile önemli yerlere varabilir dans ederek. Her sanattaki ifade biçimlerinden daha önemlidir bence vücut ile birşeyler anlatabilmek. Düşünün, hiçbir aracı olmaksızın birşeyler anlatmak için gövdenizi kullanıyorsunuz."

Aysun Aslan

Samih Rifat

Düşünmeye çalışıyorum varılabilecek boyutları. Sonra aklıma takılıyor: Acaba, Aysun Aslan'ın coşkusuna koşut olacak gibi yaygınlaşabilir mi dans?

"Yaygınlaşabileceğine inanıyorum." diyor. **"Özellikle modern dansın yaygınlaşabilmesi daha kolay. Klasik dans, kalıplar içindedir ama modern dansta kalıplar yok. Klasik dans devrini tamamlamış; insan vücudunun varabileceği en yüksek noktalara ulaşılmış bu alanda. Ama çağdaş anlayışla dans edildiğinde başka ufuklar açılıyor. Bu ufukları biraz olsun göstermek, dansın yaygınlaşmasını sağlamak için dansı öğretmek değil göstermek gerekir. Gösterilmeden dans sevdirilemez, yaygınlaşamaz. Bunun için de en iyi araç televizyon. Ayrıca, tiyatro, sinema gibi başka araçlar da kullanılmalı. Ancak böyle bir süreçten geçildikten sonra insanlar dansı anlayabilir, sevebilir."**

Sevmiyorlar mı? Aysun Aslan'a göre galiba sevmiyorlar.

"İnsanlarımız çocuklarını baleye gönderiyorlar ama kendileri bale izlemeye gitmiyorlar. Ayrıca, baleye gönderdikleri çocuklarının büyüyünce eczacı, öğretmen vb. olmalarını istiyorlar. Asla baleyi meslek olarak seçmelerini istemiyorlar. Bir balerinin kötü kadın olacağından eminler..."

Bütün bunların arasında, unutamayacağım güzellikte bir öneri getiriyor genç sanatçı:

"Belediye Başkanı olsam, her mahalleye bir dansing açtırırım.. İnsanın her döneminde dans vardır. İnsan hareketinin ritmik olmaya başladığı yerde dans da başlıyor. Müzik çalarken sigaramı silkiyorum ya, o bile ritmiktir, bir tür dans hareketidir. Bizde müzik eşliğinde şarkı söylemek yaygındır ama dans etmek değil..."

Üstelik diyor ki Aysun Aslan: **"Müzik var oldukça, dans da birlikte olacak. İnsan kulağı gözünden daha önemli bir organdır bence. Çünkü istediğin zaman gözünü kapatabilirsin ama kulağını asla kapatamazsın."**

Söz veriyorum, kapatmayacağız kulaklarımızı...

Tunç Ünver ile bir söyleşi:

Bir "üstün yetenekli çocuk" idi...

SAMİH RİFAT

Tunç Ünver 1953'de Ankara'da doğdu. Beş yaşında keman çalışmaya başladı. Önce İstanbul Belediye Konservatuvarıdaha sonra Ankara Devlet Konservatuvarı'nda J.Zirkin, L.Statzer, A. Saygun ve M.Deböt ile eğitimini sürdürdü. Üstün yetenekli çocuklar için çıkarılmış yasadan yararlanarak 1965 yılında Paris'e gönderildi. Paris Konservatuvarı'nı on dört yaşında ve birincilikle bitirdi. Lisans üstü eğitimi yaptı. Bir süre Zino Francescatti ile ve Brüksel'de üç yıl süreyle Arthur Grumiaux ile çalıştı. 1973 yılında Türkiye'ye döndü ve 1981 yılında Devlet Sanatçısı unvanını aldı. Fransa, Belçika, Romanya, Yugoslavya, Cezayir ve İsviçre'de konserler verdi, Türkiye'de ve ülke dışında radyo-televizyon programlarına, müzik festivallerine katıldı. Son olarak 20 Nisan akşamı İstanbul Atatürk Kültür Merkezinde, piyanist Hülya Saydam eşliğinde bir resital veren sanatçıyla yaptığımız küçük bir söyleşiyi sunuyoruz.

Sayın Ünver, eğitiminizde yararlandığınız "Üstün Yetenekli Çocuklar" yasası ve bu yasanın uygulamaları üstüne neler düşünüyorsunuz?

Bu olayı dünya üzerinde bir tek Türkiye'nin gerçekleştirmiş olması bence çok önemli. Başka ülkelerin buna benzer uygulamaları var. Ama bu ölçülerde değil. Kişiyi ailesiyle birlikte bir dış ülkeye yollama, eğitimini, yaşamasını uzun yıllar boyunca sağlama; bunu yalnızca Türkiye gerçekleştirebilmiş. Özellikle yasanın çıkarıldığı sıkıntılı yıllarda bunun başarılmış olması, o yıllarda bu konuya verilen önemi de açıkça ortaya koyuyor. Bu yolla yurt dışına çok kişi gönderildi. Başaranlar oldu, başaramayanlar oldu. Ama genellikle çok küçük yaşta ve seçilerek gönderildiğiniz için başarı şansınız da yüksek oluyor. Paris Konservatuvarı'nda çok iyi anımsıyorum, dünyanın dört bir yanından gelme öğrenciler vardı ve yaş ortalaması yirmi, yirmi iki arasındaydı. Ben okulu on dört yaşımda ve bir yılda bitirdim. Böyle bir olay Türkiye'nin dışardan görünümü açısından çok önemli. Düşünün, koskoca Paris Konservatuvarı ve on dört yaşında bir Türk çocuğu.

Bu uzun çalışma bitti; diyelim başarı yıllarından sonra ülkenize dönüyorsunuz. Dönmeyenler de var; yasanın ilginç bir yönü kişilerden karşılık beklememesi. Ve bence bu yasanın, bu uygulamanın yanlış tarafı başlangıçta değil sonda. O yetiştirdiğiniz kişiden nasıl yararlanmak gerekir? Devletin bu konudaki ana sorunu budur. Ne yazık ki bu yasadan yararlanan ve türlü başarılar sonunda yurda dönen kişi gereken ilgiyle karşılanmıyor. Yalnızlığı içinde, kendi gücünün ve yeteneğinin sınırları içinde bir başına bırakılıyor. Bana 1981 yılında Devlet Sanatçısı ünvanı verildi. Bu bir onurdur ama bence değerlendirme demek değildir. Söyleek istediğim şu: benim işlevim nedir, ne için yetiştirildim, ne için bu büyük bedel ödendi, ben ne yapmalıyım? Görevim bir bakıma Türkiye'yi, Türkiye'nin varlığını dış ülkelerde sanat yoluyla temsil etmek. Oysa ne kadar gerçekleştirebiliyorum bunu, hangi olanaklarla, hangi yollarla? Sorunlar burada. Devletin kişilerin işlevlerini belirlemesi ve onları yerli yerine oturtması, onlardan yararlanması gerekir. Yoksa dört duvar arasında oturan ve çok nadir olarak bu tür olanaklar bulan bir Devlet Sanatçısını kim ne yapsın!

Türkiye'de müziğin bugünkü durumu üstüne neler söylemek istersiniz?

Türkiye klasik müzik alanında belirli bir düzeye gelmiştir. Yeterli bir düzey değildir bu kuşkusuz ama epeyi yol aşıldığı da kesindir. Bugün ulusal beğeninin, halkın beğenisinin bu tür müzikten yana olduğunu, beğeninin bu yönde geliştiğini söyleyemeyiz belki, ama bunun böyle kalacağı da söylenemez. Kuşak değişimlerinin, kişilerin kulak eğitimlerinde süregiden değişimlerin bu gelişmede önemli rol oynayacağı kanısındayım. Türkiye bugün bir geçiş dönemindedir ve bu dönemi yaşamak zorundadır.

Çalgınızın yaşamınızdaki yerini nasıl tanımlarsınız?

Kemanla beraberliğimin yirmi beşinci yılındayım. Az zaman değil bu. Kemansız yaşayabileceğimi de sanmıyorum; ve bunu birbirimizle çok iyi olmadığımız zamanları da hesaba katarak söylüyorum. Onu görmek istemediğim anl'ar da olur, ona sinirlendiğim anlar da. Bir iç içelik, bir tür dostluk, hatta daha öte bir ilişki bu. Ancak şu da bir gerçek: o bir araçtır eninde sonunda. Benim mutlu olabilmem, acı çekebilmem, yaşayabilmem için bir araç. Duymayı ve duyurmayı amaç edinmiş bir kişiyim ben ve bunu ancak kemanımla yapabilirim.

Tunç Ünver

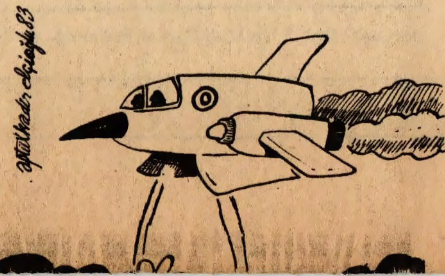
Samih Rifat

OKUR İLİŞKİLERİ

HAFTANIN YAZISI

Her şey barış için

Somut'un ilk sayısında Yücel Sayman imzasıyla yayımlanan "Barış sınıflarda öğretilebilir" başlıklı yazıyı okuduktan sonra kendi kendime şöyle dedim. "Herhalde, ülkemizdeki kimi ileri kültür ve sanat çevresi bu haftalık dergide, kültür ve sanat sorunları ile birlikte barış sorununu da ele alıp işleyecek ve bu konuda da seslerini duyuracaklar" Oysa aradan yedi hafta geçti. "SOMUT"'un 8 sayısı da çıktı. Bakıyorum yanılmışım.

Gelişigüzel uygulamalar

Dünya'da eğitimin geliştirilmesine, daha yeni bakışların oluşturulmasına çalışılırken; bizde neye çalışılıyor acaba? Kuşkusuz uygulamalara, yanlısı olanların dışında hiç kimse yapıcı, yaratıcı bir eğitim anlayışına gidişten söz edemez.

Uygulamaların ileriye yönelik olmadığının kanıtları çok. Örneklersek; her yıl 25 öğrencinin alındığı DTCF'nin Coğrafya bölümlerinden birine bu yıl 50 öğrenci alındı, belki gelecek yıl bu sayı daha da artacak. Bu kalabalık öğrenciye öğretimcilere . kadar öğrenci finale katılıyor, 40'ı aşamayan öğrenci ise o dersten sınıfta kalıyor. Bu gerçekler göz ardı edilerek bazı öğretimciler sınıflarda sanki bizler gerzekmişiz gibi kullandığımız öztürkçe dili veriyorlar, diğer yandan başarısızlıktan yalnızca öğrenciyi sorumlu tutuyorlar.

Öyleyse bize ne veriyorsanız onu öyle isteyin, yoksa geleceğe eğitim düzeyi düşük insanlar yetiştirmiş olacaksınız. Dahası bu tutum bırakılsın.

İlan Tahtası

Gerçekten yukarıda sözünü ettiğim yazının dışında herhangi bir kültür ve sanat adamımızın doğrudan doğruya barış sorunu ile ilgili yazısına rastlamadım. ("SOMUT"un 8. sayısında, "Okur ilişkileri köşesi"nin "Haftanın yazısı" bölümünde, Cemal Seroğlu -Bakırköy/İST.- imzası ile yayımlanan "Beynimize Şırınga Edilen Zehir" başlıklı değerli okur yazısı konumuzun dışındadır.)

Elbette bu durum bana üzücü geliyor. Çünkü gerek dünyada, gerekse de bölgemizde kalıcı, adil bir barış taraftarı olduklarına inandığım, "SOMUT" dergisinin aydın çevresinden ümit ettiğimiz sesi duyamadık.

Biliyoruz barış sorunu, hele günümüzde, kesinlikle küçümsenmeye gelmez. Hiçbir toplumsal kesim, hiçbir meslek grubu, hiçbir insan topluluğu "Bu sorun bizi ilgilendirmiyor" diyemez. Savaş mı? Barış mı? İşte insanlığın, dünyamızın geleceği bugün her zamankinden çok bu soruya verilecek yanıta bağlıdır. Nükleer savaş tehlikesi insanlığın geleceğini tehdit ediyor. Tehlike büyüktür, somuttur. Pek doğal olarak böylesi bir ortamda ilerici kültür, sanat çevrelerinden kültürel ve sanatsal etkinlikler yoluyla bu tehlikenin boyutlarının ortaya konulmasını, buna karşın barış ülküsünün yaygınlaştırılmasını beklemek hakkımızdır.

Halkımız barış içinde gönençli bir yaşam istiyor. Bu onun derin bir özlemidir. Ülkemiz barışgüçleri yurdumuzun nükleer silah sistemine kapalı tutulmasını, yurdumuzun bölgede barış ve güvenliğin bir kalesi olmasını istiyorlar.

Açıktır barış savaşında kültür ve sanat çevrelerinin önemli bir yeri vardır.

Sözümüz haksız savaşa dairdir. Nükleer savaş tehlikesine karşı daha bir güçlü durmalıyız. Sesimiz daha bir gür çıkmalıdır. Dünyanın, ülkemizin yerle bir olmasını, insanlığın yarattığı değerlerin, bir arada sayısız kültür ve sanat yapıtının tuzla buz olmasını istemiyoruz.

Kamil AKSAÇLI
BATMAN

Öğrencilerin çilesi ilaç

İstanbul Üniversitesi'nde okuyan ve arada sırada da olsa hasta olan bir gencim. Ama açık söyleyeyim ki hasta olmaya korkuyorum diyebilirim. Bunun nedeni yalnızca hastaneye sabah 7.00'de gelip kuyruğa girmek, saatlerce sıra beklemek, ya da kaybettiğim zaman yüzünden derslerimden kalmak değil.

Korkum; ECZANEYE GİDİP İLAÇ ALMAK. Konuyu daha iyi aydınlatmak amacıyla isterseniz sizlere bu konudaki acı bir deneyimimi aktarayım.

Günlerden bir gün, hasta oldum, İstanbul Üniversitesi'nin Mediko-Sosyal Merkezi'ne gittim. Oradaki doktor hastalığımın fazla önemli olmadığını, yazdığı ilaçlarla iyileşebileceğimi söyledi. Böylelikle Tıp Fakülteleri' nin hastanelerine gidip sıra beklemekten kurtulmuştum. (Şöyle ki, eğer hastalığınızı tedavi edecek uzman doktor mediko-sosyal merkezinde yoksa veya röntgen, tahlil v.s. gerekiyorsa, mediko-sosyal sizi Tıp Fakültesi'ne sevk etmektedir.)

Ve başlıyordu eczane yolculuğum. Aldım reçeteyi elime, düştüm yola eczane aramaya (Mediko-sosyalden alınan ilaçları veren bir tanesi Fatih diğer ikisi Beyazıt'ta olmak üzere üç eczane vardır.)

Gittiğim ilk eczane bana doktorun yazmış olduğu 3 ilaçtan birinin olmadığını, reçetedeki ilaçların tümü yoksa ilaç verilemediğini söyledi. Diğerine gittim. Diğer eczane ise 1 tanesi var 2 tanesi yok diyerek, bir önceki eczacının söylediklerini yineledi. (İşin ilginci ilk eczanede olmayan ilaç bu eczanede vardı.) Sinirlenmiyordum, sakindim, hastaydım ve iyileşmeye çalışıyordum, zaten bir şansım daha vardı, Fatih'teki eczane.

Bu eczaneyi bir iki arama tarama çalışmasından sonra buldum. Eczanedekiler bana "Biz bugün öğrencilere ilaç vermiyoruz, Beyazıt'takilere gidin" dedi. Fatih'ten yola çıkıp ilk gittiğim eczaneye gidip ne yapmam gerektiğini sordum. Eczacı da "doktorunuza gidin size yeni bir ilaç yazsın" dedi.

Yeniden Mediko-sosyal'e gittim, sıramı bekledim, doktoru gördüm, ilacı değiştirdim, eczaneye geri döndüm. Eczacı bana doktorun yeni yazdığı ilacın da olmadığını söyledi. Yeniden Mediko'ya dönmeliydim. Kendi kendime "Sen sabırlısındır, hadi git" diyerek iyileştirici telkinlerle, Mediko'ya gittim. Oradan bana saatin 12.00 olduğu Mediko'nun kapandığı söylendi ve 13.30'da gelin dendi. Saat 9.00'da Mediko'daydım ve şimdi saat 12.00 idi. Bu eczane gezileri gerçekte bana yararlı olmadı dersem yalan olur. Bu gezilerin sonunda "nasıl iyi bir şekilde hasta olunur"u iyi bir şekilde kavradım.

S.METİN
İst.Üniversitesi

uğraşsalar gerekeni veremiyorlar.

Bilindiği gibi bütün okullarda uyguladıkları eğitim izlencesine göre yıl içi sınavları yapılıyor ve sınavların ortalaması 40 olan

Mustafa KESKİN
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi

Sevmeyi öğrenelim

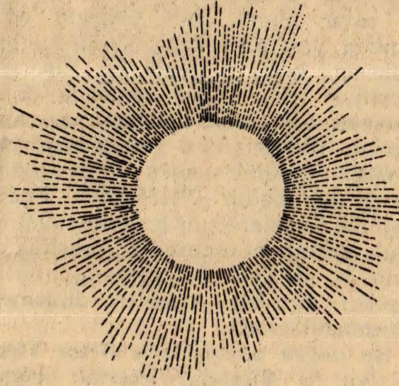
Sevgiden yoksun mu yetişiyoruz? Yoksa bize sevgi öğretilmedi mi? Bir gençlik yetiştiriyoruz. Öğrencisiyle, işçisiyle, işsiziyle ama sevecenlikle dolduramıyoruz. İçlerimizi. Bir öğrenebilsek, bir sarılabilsek birbirimize sımsıkı bir eritebilsek o kokmuş çıkarlar buzulunu, sadece insan olduğumuz, aynı havayı soluduğumuz, aynı değerleri paylaştığımız için. Birbirimizi kırmadan, sitem etmeden herkesin düşüncesine saygılı olmayı öğrensek. O düşünceden birşeyler çıkarmaya uğraşmayı, onu geliştirmeyi, onla alay edeceğimize ondan yararlanmasını bilsek, insanların dışından önce özünü sevebilsek. Sevecenlikten yoksun olarak yetişiyorsak eğer, bunun cezasını biz anlamadan yükleniyoruz. Sevgiyi öğrenmeliyiz.

Ömer Alper SOYKAN
Anadolu Üniversitesi
Açık Öğretim Fakültesi
İSTANBUL

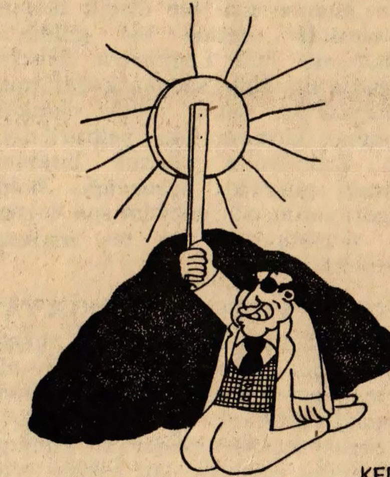
Can sıkan saatleri, en güzeli ile değiştirmek

Çok şey yazılmış, söylenmiştir okuma üstüne. Ama bundan sonra da söylenecektir. Çünkü insanoğlu varolduğu müddetçe "okuma" var olacaktır. Niçin okuyoruz? Okuma ile eskisinden daha akıllı hareket edebilir, fikirlerimizi, düşüncelerimizi geliştirebiliriz. Her şeyi daha açık görmeye, kısacası okuma ile "gerçekleri" iyi kavramaya başlarız.

Ülkemizde okuma yazma oranının düşük olduğu bir gerçek. Ama bizde okuma denilince sadece gazete ya da mektup okuma akla gelir. Aydın sayabileceğimiz kimseler arasında bile düzgün ve devamlı okuma alışkanlığı olanlar pek azdır. Bunun nedeni okuma sevgisinin ve alışkanlığının küçük yaşlarda bizlere verilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Not almak için sadece kitaplarımızı ezberlerdik. (Evet ezberlerdik, okumazdık. Ezber ise kişiye okuma sevgisi yerine okuma nefreti kazandıran bir hareket). Tüm başarının sadece dersimizden geçmek olduğunu sanır, sınıfımızı geçince de bir dönem boyu elimize kitap almazdık. Hatta bazı arkadaşların okul bittiğinde ders kitaplarını yırttıkları yada yaktıklarını dün gibi hatırlarım. Böyle davranan bir kişinin, elbette okuması, kitaba karşı saygılı davranması beklenemez.

Oysa, her başarının sonunda, iyi okuma alışkanlığı vardır. Bir öğretmenin ders anlatması belki fazla akılda kalmayabilir, hatta etkili de olmayabilir. Ama sindire-sindire okunan bir kitap yıllarca hafızadan silinmez. İnsanlar gerçek değerlerini ve kültürlü olmanın yollarını okuma ile elde ederler. Bir Japon şiirinde okumanın değeri şöyle anlatılır: **"Elmas bile işlenmezse gösteremez cevherini/insanda böyledir/ancak okursa gösterebilir/gerçek değerini."** Okumayı sevmek gerek. İnsan okumayı sevince, güzelliğin değerini, anlar, hatta daha mutlu olur, olaylara değişik bir bakış açısıyla bakmasını öğrenir. En önemlisi insanları daha iyi kavrar ve sever.

Montesquieu **"Okumayı sevmek, hayatta can sıkıcı saatleri en güzel saatlerle değiştirmektir"** der. Bir Çin atasözü de şöyledir. **"Açlık yemekle, bilgisizlik okumakla giderilir."** Bu sözü daha fazla açmaya gerek yok sanırım. Dedim ya, bizde okuma alışkanlığı pek teessüs etmemiştir. **"Okuyup da memur-mu olacağım"** diyenlere pek rastlarız. Çoğu kez memurlukla okumayı aynı kefeye koyar, değerlendiririz. Kişi ister ilkokul mezunu, ister yüksek okul mezunu olsun, okusun istiyoruz. Gazete, dergi, kitap okusun diyoruz. Okusun ki, mutlu olsun, neşeli olsun.

Okuma yalnız bir sanattır. Goethe **"Okumayı öğrenme, sanatların en güçlü olanıdır"** der. Fakat Goethe ne derse desin, siz yine de bugünden herhangi bir kitabı okumaya başlayın.Okumaya başlayın ki, sanatı öğrenesiniz. Okuma tutkuların en asili. Alphonse Karr "Ekmek nasıl bedeni beslerse, okuma da öylece ruhu besler" diyor. Sıkılıyor ve tatlı tatlı kendinizden geçmek mi istiyorsunuz? Hemen bir kitap bulun, okumaya başlayın...

Niyazi ASLAN
Ticaret Lisesi Öğretmeni
İSKENDERUN

EDEBİYATLA İLGİLENENLER

Yazışalım, söyleşelim, şiirleşelim, yazının şiir, kompozisyon, makale, dallarında yoğun çalışmalarım oluyor. Özellikle şiir üzerinde duruyorum. Bu konuda arkadaşlarla genç ozanlarla, kız-erkek ayırmaksızın, yazışmak istiyorum.

Osman ERİŞKİN
Kıbrıs Şehitleri Cad.
1309 Sok. No: 14
Kuşpınar Mah.
DENİZLİ

YİNELİYORUZ

Daha önceden yapmış olduğumuz çağrımızı bu kez genişleterek yineliyoruz.

Adana'da amatör bir tiyatro grubu kurmak hedefimizin ilk adımı. Gelişen süreçte tüm sanat kollarına eğilmek, müzik, şiir, resim, karikatür, fotoğraf, öykü, vd. sanat-kültür altyapımızı içeren alanlarda, Adana'mızda amatörlük ruhunu geliştirmek paralelinde, sorumluluğun bize düşen payını gönüllü olarak paylaşacak sanatseverler arıyoruz.

İlgilenenlerin, 13 Mayıs tarihine kadar, betikle kendilerini tanıtan kısa bir yazı, adres belirtip varsa fotoğraf ve telefon numaralarını da ekleyip **Levent-Öner, Özmaktaş Ziyapaşa Bulvarı, ADANA** adresine başvurmalarını rica ederiz...

YAZIŞALIM

Felsefe ve psikoloji üzerine kendimce çalışmalar yapıyorum. Bu çalışmalarım bu daldaki yapıtları incelemek ve ilginç bulup gözlemleyebildiğim olaylar üzerinde denemelcr yazmak yoluyla oluyor.

Bu konuda ilgi duyan arkadaşlarımla yazışmak isterim.

İbrahim BERKSOY
ODTÜ 8. Yurt 607
ANKARA

YAZAR MISINIZ?

İlginç şiirler yazan liseli bir gencim. Edebiyatla, özellikle şiirle ilgili arkadaşlarım olsun isterim.

Yazar mısınız?

Arslan CİNOĞLU
166/B İvedik Cad.
Yenimahalle/ANKARA

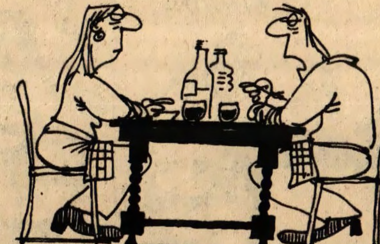
insancıklar

Claire Bretécher

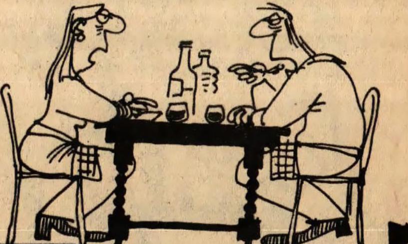
Çev: Esen Çamurdan

EĞİTİM

KÖY ENSTİTÜSÜ YILLARI

MEHMET BAŞARAN

Toplumların gelecekleri akılcı, çağdaş bir eğitimle yoğurulur. Olanak ve fırsat eşitliği sağlandı mı kendisine, çevresine yararlı duruma gelmeyecek, başarılara ulasmayacak kimse yoktur. Ama bizim, yaşamdan gerçeklerden kopuk, salt üniversiteye öğrenci hazırlamaya göre kurulmuş tek boyutlu, sorunları gittikçe ağırlaşan bir eğitim düzenimiz var. Daha doğrusu toplumsal ekonomik yapımıza uymayan, Tanzimat kafası, öykünmeciliğiyle dışardan alınmış aklı elleri birlikte geliştirmeyen diplomalılar üreten bir okulculuk bu...

Peki, kurtulunamaz mı bu durumdan? Dünya eğitimine katkı sayılan Köy Enstitülerini biz yaratmadık mı? Neden John Dewey "hayalimdeki eğitim kurumları Türkiye'de kuruluyor" diyordu? Nasıl kurulmuştu, nasıl çalışıyordu, neden kapatıldı bu enstitüler?

Süreyya Ağaoğlu'nun bir anı yapıtı var: **Bir Ömür Böyle Geçti**. Hindistan gezisini anlatırken, şunları söylüyor yazar: "Şehir şehir dolaşıp verdiğim konferanslarda, gazetecilerle yaptığım görüşmelerde, bana en çok Türkiye'deki Köy Enstitüleri konusunda sualler soruldu. Kendi bünyeleri için uygun gördükleri bu enstitü modeli hakkında mümkün olduğu kadar bilgi edinmek arzusunda idiler." (S.126)

Köy Enstitülerinin, tüm dünyada ilgi uyandırışlarının nedeni neydi?

Büyüyen soru yumağını yanıtlayıcı pek çok kitap yazılmıştır. Ama bunların en ilginci, okuyanlara "Köy Enstitüsü günlerini" yaşatanı, üretici, yaratıcı eğitim imecelerinin coşkusunu, sıcaklığını duvuranı, hiç kuşkusuz Talip Apaydın'ın yapıtıdır. **Köy Enstitüsü Yılları**'nda yazar, "Enstitülerle" özdeşleşen yaşam öyküsünü vermektedir: Enstitülerde kitapla ekmek bir tutulmaktadır. Tüm yeteneklerin serpilip gelişmesine uygun bir özgürlük ortamı, yaşama biçimi gerçekleştirilmiştir. Talip, daha öğrenciyken şu gerçeği saptamıştır: "Bizim köylümüz kitaplara girmemiş. Kitap yazanlar, okumuşlar köyü tanımıyorlar. Köye ait bilgileri hep kabukta kalıyor. En beğendiğimiz yazarlar bile köyün içine girememişler. Köyü anlatmak, ortaya sermek gerek" (Diri-Canlı s. 52)

Apaydın'ın yapıtlarını okuyanlar, bu "gereği" nasıl ve ne boyutta yerine getirdiğini bilirler.

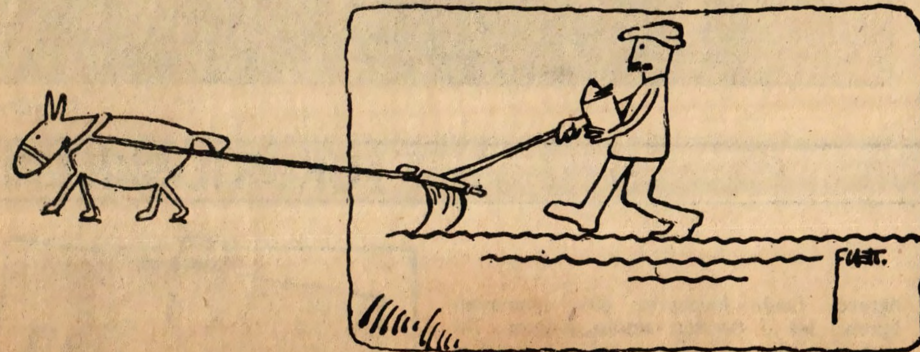
Çifteler Köy Enstitüsünü, enstitülere öğretmen yetiştiren Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünü tanımak, işleyişini öğrenmek, işçilikle-öğrenciliği birleştiren çalışmaların mutluluğunu yeniden yaşamak isteyenler, **Köy Enstitüsü Yılları**'nı okumalıdır.

Özleri doğrultusunda pek az çalışabilen Enstitüleri bitiren kuşağın yaşamı mı?

"Yıllardır iğne deliklerinden geçirildik. Mikroskoplarla suç arandı bizde. Dayanaksız delilsiz çekmediğimiz ceza kalmadı. Gene de gözümüzü kırpmadan yürüyüp gidiyoruz. Gülümseyebiliyoruz her yapılana. Kahrın ağır işçileri deyin bize" (Savaş İçinde S.75)

Köy Enstitüsü Yılları yalnız anlattıklarıyla değil yalın, gerçekçi, ustaca ve sürükleyici anlatımıyla da ilginç.

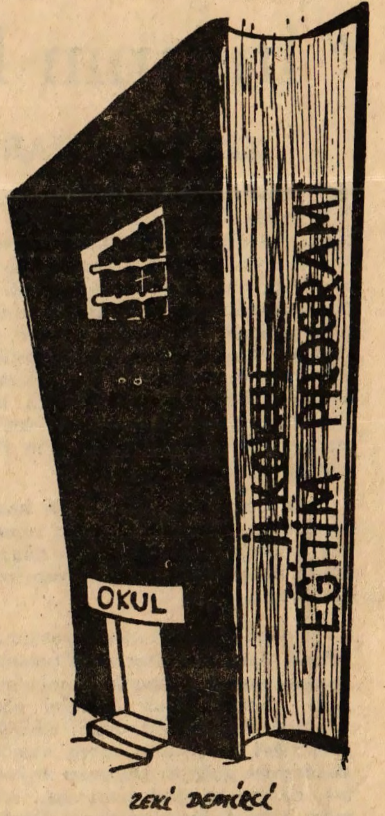
Köy Enstitüsü Yılları, Çağdaş Yayınları 3. basım 1983, 275 T.L.

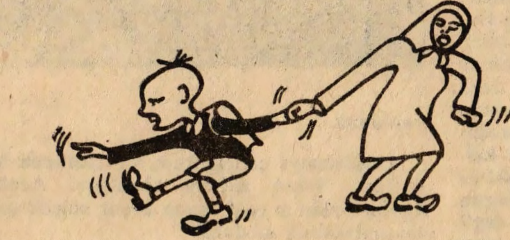

KALKINMA PLANLARI VE EĞİTİM (2)

Planlı dönem başında eğitim düzeyi

"Hedeflerin tamamına ulaşıldığı söylenemediği gibi, ulaşılan hedeflerin de diğer eğitim düzeyleriyle olması gereken dengeyi gerçekleştirecek niteliklere sahip olmadığı gözlenmektedir. Nitekim onbeş yıllık bu uzun dönem plan hedeflerinden üçüncü plan döneminin başında vazgeçilmiş ve yeni strateji ile hedef ve politikalar açısından önemli düzeltmeler yapılmıştır.

Zeki Demirci

TEVFİK ÇAVDAR

Türk eğitim örgütünün planlı dönem dışı sayılabilecek olan 1961-1962 ders yılı başındaki genel görünümü aşağıdaki tabloda özetlenmiş durumdadır.

Tablodan da saptanabileceği gibi yılların çabalarına karşın okullaşma oranları istenilen düzeyin çok altındadır. Bu okullaşma oranlarına dayanarak eğitim görenlerin ortalama sınıfını hesapladığımız zaman bulacağımız değer: 3.958'dir. Yani toplam olarak 3 735 011'e ulaşan öğrencilerin ortalama sınıfı ancak ilkokul üçüncü sınıfın son düzeyine erişebilmektedir, dördüncü sınıfa bile gelinememiştir. Eğitime yönelik uğraşların acı bir hesaplamasıdır bu parametre.

Nitekim planlı döneme girerken eğitim düzeyinin değerlendirilmesi planda da şöyle yapılmaktadır:

(a) Okul öncesi eğitim sembolik bir düzeyde kalmıştır. Sadece bir kaç büyük kentte, çalışan ve gelir düzeyi bir oranda yüksek olan annelerin çocuklarını bıraktıkları 74 özel ve kamu ana okulu bulunmaktadır. Bunlardaki öğrenci sayısı ise 2720 ye ulaşıyordu.

(b) Okur yazarlık oranı bütün gayretlere rağmen ancak % 40'a çıkarılabilmişti.

(c) Ortaokul çağ nüfusunun (13-15 yaş) % 4 ü mesleki-teknik ortaokullarda, % 19'u da genel ortaokullarda olmak üzere toplam % 23'ü ortaöğretimin birinci bölümüne devam edebiliyordu.

(d) Liselerde ise okullaşma % 9'dur. Bunun % 6'sı klasik, % 3'ü de mesleki-teknik okullara devam etmektedir.

(e) Bütün özendirici girişimlere karşın ortaöğretimin iki aşamasındaki öğrencilerin ancak % 25 i kızdır.

(f) Öğretmen yetersizliği eğitimin her aşamasında kendini duyurmaktadır. Bundan ötürü vekil öğretmenlik kurumu işletildiği gibi yedek subaylar, yöredeki değişik mesleklerdeki kişiler de öğretmen olarak görevlendirilmektedir. Buna benzer geçici görevlendirmeler bile öğretmen açığını kapatmaya yetmediği için bir çok ders yıl süresince boş gecmektedir.

(g) Yüksek öğretimde okullaşma % 4 dolaylarındadır. Bunun % 75 genel öğretimde, geriye kalan % 25 de teknik dallarda eğitim görüyordu. Ülkede altı üniversite bulunmaktaydı.

Planlı dönemin başlangıcında eğitim düzeyi ve bunların içerdiği sorunlar böyle özetlenip değerlendirilebilmekteydi. Plan bu konuya nasıl bakacaktı? O günlerde, belki de Türk tarihinde ilk kez olarak, eğitim sorunlarına ekonomik ve toplumsal gelişme açısından yaklaşılmaya çalışılıyordu. Bu durumu **Plan Hedefleri ve Stratejisi**'nin 10. maddesinde görebilmekteyiz.

"Kalkınma hızını artırma ve planın başarısını sağlama bakımından sıhhatli ve bilgili insangücünün sistemli bir şekilde yeteri kadar değiştirilmesi özel bir önem arzetmektedir. Gerek planlarla ele alınacak yatırımların en verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi, gerekse mevcut kapasitenin artırılması maksadıyla her seviyedeki eğitime ve öğretime önem verilecektir.

Birinci beş yıllık planın dayandığı on beş yıllık perspektif plan hedeflerine göre eğitimde ulaşılması gereken düzey şu biçimde belirlenebilir:

-Onbeş yıl içersinde öğretim çağındaki tüm kişilerin okuma olanağına kavuşmaları sağlanmış bulunacaktır.

- Toplumdaki yetişmiş insan gücü sayısında 3.6 katı bir artış gerçekleştirilecektir. Bu gelişme, alt ve üst kademelerdeki teknik personel arasındaki dengenin sağlanması gözönünde tutularak yaşama geçirilecektir.

-Onbeş yılın sonunda, planlı dönemin başına göre ilköğretimde okuyanların sayısında % 102, orta öğretimde % 78, orta teknik ve mesleki öğretimde % 447, nihayet yüksek öğretimde de % 740 bir artış sağlanacaktır.

Bu hedeflerin tamamına ulaşıldığı söylenemediği gibi, ulaşılan hedeflerin de diğer eğitim düzeyleriyle olması gereken dengeyi gerçekleştirecek niteliklere sahip olmadığı gözlenmektedir. Nitekim onbeş yıllık bu uzun dönem plan hedeflerinden üçüncü plan döneminin başında vazgeçilmiş ve yeni strateji ile hedef ve politikalar açısından önemli düzeltmeler yapılmıştır.

Tablo 1. Planlı Döneme geçerken Türk Milli Eğitiminin sayısal görünümü (1961-1962 ders yılı için)

Eğitim Aşaması	Okul sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı	Okullaşma Oranı
İlköğretim	26 320	68 438	3 062 030	0.714
Orta Öğretim	1 779	31 376	595 700	0.162
Yüksek Öğretim	83	4 368	77 281	0.040

Kaynak: D.P.T. ve Milli Eğitim Bakanlığı verileri

CİNSELLİK

VİCTOR/VİCTORİA

SİNEMADA "ŞIK" TRAVESTİ

FATİH ÖZGÜVEN

Ticâri sinema cinsel roller konusunda son derece bağnazdır. Kadınlarının kadınlığıyla erkeklerinin erkekliği konusunda kesinlik ister. Greta Garbo'nun beyaz tenli kırılganlığını John Gilbert'in esmerliğiyle, Vivien Leigh'in eserekli cinsel çekiciliğini Marlon Brando'nun hayvansı cinsel çekiciliğiyle, Brooke Shields'in çocuk tazeliğini körpe oğlanlarla karşıtlık içine sokarak farklılıkları abartır ya da benzerliklerin altını usulca çizer. Belli kalıplarla çalışan 20. yüzyılın bu en yaygın kültür düzeneği, kadınla erkeği toplumsal işlevleri açısından 'tip'lere ayırırsa da (altın kalpli yosma, bağlılık örneği eş, taşralı yalnız erkek, kentli çapkın erkek vb.) ideolojik olarak vurgulamaya çalıştığı en temel ayırım katıksız bir cinsiyetçiliktir; tartışmasız erkek olan erkeklerle tartışmasız dişi olan kadınlar..

Öte yandan ticari sinemanın Altın Çağı'nın cinsel bilinçde kozmopolitleşmeyle aynı döneme rastgeldiği de gözden uzak tutulmamalıdır. **De Mille**'in, **Lubitsch'in Harlow**'un, **Valentino**'nun perdeden üstü az çok örtülü vaatlerini sundukları yıllar, Freud'un kuramlarının 'mondaine' toplantıların başlıca konusu olmaya başladığı yıllardır. Cinsel 'haşarılıklar' liberalizme koşut bir serbestiyle ele alınır. **De Mille'in 'Roma skandalları'** toplu sevişme sahneleri için bir özürse, tango da neredeyse ayaküstü bir cinsel birleşme törenidir. Tüketim toplumu için cinsellikteki çeşni mutfağındaki çeşniden farksızdır. **'Laissez faire, laissez passe'** kuralı cinsellik için de geçerlidir. Cinsellik de, tüketim toplumunun yönetici sınıfının (parayı elinde bulunduranların, kanıları oluşturanların, beğenileri yönlendirenlerin tümü) kendi yansımasını görmek istediği oranda perdeye yansıyacaktır.

Dikkatinizi çekmiş olabilir, **Evlenmemiş Bir Kadın**'da Jill Clayburgh'ün kızı annesine ahkâm kesip dururken **'yönetici sınıfın biseksüel olduğu bir çağa girdiğimizi'** de bildirmişti. Kızın o sevimsiz bilgiçliği bir yana, bunda gerçek payı yok değildi; cinsler arasındaki geçişlerin giderek 'zenginleştiği' bir dönemde bulunuyoruz. Moda, reklamlar, popüler edebiyat ve her türlü kitle iletişim aracı bize insan kadar eski olan, ancak son zamanlarda **'yeniden keşfedilen'** bir olguyu sunma yarışında; kadındaki 'olası' erkekle erkekteki 'olası' kadın... (**Eğilimin** endüstri haline gelmesi farklı bir süreç. Örneğin 60'lı yıllarda tüketim toplumunun krema'sı kendi özeleştirisini görmek istiyordu. Bir 'özeleştiri' endüstrisi kurulmuştu neredeyse. Şimdiyse çift-cinsliliğini görmek istiyor aynı kesim)

Yaygın kültür her konuyu olduğu gibi bunu da, filmleri seyreden milyonların aklını karıştırmayacak biçimde sunuyor tabii... Perdeyle gerçeklik arasındaki güvenli uçurum hep gözetiliyor. Dehâ sahibi bir sinemacı, ticâri sinema kalıpları içinde çalışan bir yaratıcı olan Billy Wilder **Bazıları Sıcak Sever**'de bugünleri sezdirmişti bize. Onun öncü kimliği konuyu daha moda olmadan yakalamasından kaynaklanıyordu. Marilyn Monroe gibi bir dişilik ikonunu çift-cinslilik üzerine bir güldürüde kullanmak, Jack Lemmon'a dişlerinin arasında bir gülle sabaha kadar tango yaptırttıktan sonra, erkek olduğunu öğrenince **'kusursuz insan yoktur!'** diyen Joe E.Brown'ın ellerine bırakmak geleceği görmekti basbayağı. Wilder ön-görüyordu, 20. yüzyılın son çeyreğinin zenaatkarları ise bu mirastan harcıyorlar.

GELELİM VİCTOR/VİCTORİA'YA

Bu eğilimin ürünü ama geniş tüketici kitlesi için yapılmış bir film olan **Victor/Victoria**'nın çift-cinslilik konusundaki taktikleri son derece işbilir ve hınzırcasına çağcıl örneğin. İlk yumuşak inişi filme egemen olan eskiye özlem havası sağlıyor. Başta, gece kulübü şarkıcısı Toddy'nin yatakodasına yapılan kaydırma Marlene Dietrich'in erkek elbiseli bir fotoğrafıyla açılıyor. (Travesti'nin en popüler ve kabul edilebilir dışavurumu ünlü kadınların erkek elbisesi giymeleri, böylelikle kadınlıklarını zıtlık yoluyla vurgulamalarıdır) 'Travesti'yi konu edinen bu film herşeyden önce yoğun bir kültür travestisi ile işe girişiyor. Paris kılığına girmiş bir stüdyo Paris'indeyiz; yerli yersiz akordeon sesleri, **Chez Lui**'ler, doygun, ılık pembeler, Art Deco... Marlene'nin böyle muziplikler yaptığı yıllarda böyle bir Paris varolduysa diyorsunuz, böyle bir hikaye de varolabilir, kadınlar erkek de olabilir - İşte şen Paris!

Önemli olan da bu; travesti Paris'i kabullendiniz mi gerisi kolay. Çünkü **Victor/Victoria**'nın çok özel olduğu varsayılan dramatik ekseni, yani travesti, doğrudan doğruya **'kadın kılığına giren erkek kılığına giren kadın şarkıcı'** aldatmacasına dayalı... İlk bakışta kademeli bir uzaklaştırma sanılabilecek basit bir sözel dolambaç bu; kadın şarkıcının kadınlığını 'ifâ etmesinin' dolaylı bir yolu... Kültürel bir tavır olarak asıl tedirgin edici olandan, yani bir erkeğin kadın kılığına girmesini konu edinmekten başarıyla kaçınıyor film. Gerçi, **sahnede** erkek olmayan bir erkek (Victor) var, ama hepimiz biliyoruz ki o **gerçek hayatta** - üstelik zorunluluk sonucu- erkek kılığına girmiş bir kadın (Victoria)... Filmin ideolojik fare kapanına girip de rahat bir soluk aldınız mı eşcinsellik, erkeklik ve kadınlık üzerine söylenegelmiş bütün klişeleri bir bir yeniden dinlemeye hazırlanabilirsiniz.

Bu 'doğru' perspektifte **Victor/Victoria** (ya da **Victoria/Victoria**) olağan, müzikli bir aşk hikayesidir artık. Şirin bir aksilik sonucu kadın kahramanı erkek kılığına girmiş, ne çıkar! Bu aksiliğe rağmen, gangster sevgilisi ile Victoria arasındaki ilk cinsel çekimde yasal ve doğaldır demek ki. İlk sahneye çıkışında, King Marshan Victoria'nın kadın olduğunu zaten anlamış, 'kadın' diye mırıldanmıştır. Peruğunu çıkardığında üzüntüyle 'erkekmiş' diye mırıldanır - ama hiç de inanmış görünmemektedir. (Bu noktada, yönetmen basireti bağlanan kahramanımızın neredeyse sırtını sıvazlayıp, 'Merak etme aslanım, kadın!' demeye getirmektedir işi) Gösteri sonrası konuşmaları da tipiktir. King: **'Erkek olsaydınız size bir yumruk atardım'** Victoria: **'Böylece erkekliğinizi kanıtlamış olurdunuz, öyle mi?'** King: **'Bu bir kadının bakış açısı'.** Zeki kahramanımız Victor'un aslında kadın olduğunu çoktan anlamış bulunmaktadır. 'Doğal' sezgileri vardır, üstelik Victor(ia)'nın püro içince öksürmek gibi kadınca zayıflıkları da yok mudur zaten?

EN DOĞRU KANIT İSE...

Bu konudaki en doğru kanıt cinsel organdır tabii. King'in önsezileri ve Batı dünyasının bütün seyircilerinin kanıları banyodaki sahneyle de kanıtlandıktan sonra film değişik bir yön alıyor. 'Mesleği erkek kılığında şarkı söylemek olan bir kadınla bir erkeğin aşk hayatı yolunda gidebilir mi?' sorusu Victor/Victoria'yı yapay travesti sorunsalından aynı derecede yapay bir feminist sorunsala atıyor. **'Peki şarkıcılığı bırakmanı istesem?' 'Ya ben senden gangsterliği bırakmanı istersem?'** gibi diyaloglarla film 'çalışan eşler' arasında gelişen bir kadın-erkek atışmasına dönüyor. Travesti gibi feminizmden de iyi kağıda basılmış bir kadın dergisinin sayfalarını çevirircesine payımızı alırız. Bildiğimiz gibi bu anlaşmazlığın çözümü her zaman özveridir. Özveri de kadına özgü erdemler arasındadır.

Geriye filmin eşcinsellik ve çift-cinsellik üzerine yaptığı bir dizi anıştırma kalıyor. King Marshan'a göre **'aşk çift yönlü bir yol'**dur. Victoria'nın akıl hocası Toddy oniki yaşından daha geç bir tarihte eşcinsel 'olmuş'tur. (Sonradan eşcinsel **olmak** gibi bir olasılığın varlığı, seyirci için her zaman rahatlatıcıdır - bir çeşit toplum kurbanlığı!) King'in komik uşağı eşcinselliğini keşfeder, bu arada 'herkes bizden' yollu eşcinsel paranoyası güldürü konusu değildir. İlk öpüşmelerinden önce Victoria King'e **'ben erkeğim ama,'** der, King **'aldırmıyorum'** diyerek öpmeye kalkışınca, **'hayır, kadınım'** diyerek gerçeği açıklar. King, **'gene de aldırmıyorum'** cevabını vererek Victor(ia)sını öper.

Filmin bir sahnesinde pabuçlarını kapının önüne koymak için defalarca dışarı çıkıp da bir türlü koyamayan adamı hatırlıyor musunuz? **Victor/Victoria**'nın güldürü ve cinsellik anlayışı da pabuçlarını bir türlü kapı önüne koyamayan o adamı andırıyor işte. Tekrarın tekrarının tekrarından beslenen çekingen bir çift-cinslilik güldürüsü... Victoria'nın cinsel kimliği sanıldığı kadar karmaşık bir labirent, psikoloji kitaplarına geçecek bir esrar olmadığı için de tekrarın tekrarı ancak kendi kuyruğunu kovalayan bir fino köpeği kadar eğlenceli!

Blake Edwards, Bo Derek'li **10**'da güzel bir cinsel tavırlar güldürüsü yapmayı başarmıştı. Kadınları on üzerinden notlayan hafif şapşal bir erkek ego'su heteroseksüel bakış açısından yapılmış vurucu bir özeleştiriydi. Oysa aynı bakış açısından eşcinselliği anlatmaya çalışınca gerçek bir travesti olayıyla karşı karşıya geliyoruz; 'canım, eşcinseller de insan,' yollu bir hümanizmin, 'eşcinsellik de eğlenceli olabilir' fırsatçılığına bürünüverdiği bir bakış bu. O halde döngüsellik bozulmamıştır; Toddy'nin odasındaki erkek elbiseli Marlene Dietrich fotoğrafına geri dönebiliriz. Travesti 'şık' bir olaydır.

Marlene Dietrich

Geride kalmış bulunan dört kalkınma planı sırasında eğitime yönelik politikalar, plan dönemlerine göre şu çizgileri içermekteydi.

Birinci plan stratejisi: Eğitim seviyesini yükseltmek, ihtiyaçlara uygun kişileri yetiştirmek, kişilerin eğitim imkanlarından yeteneklerine göre faydalanmalarını sağlamak.

İkinci plan stratejisi: Eğitim politikasının esası vasıflı insan gücünün sayıca artırılarak yerinde kullanılmasının sağlanması ve özellikle ekonominin talepleriyle uyumlu bir insan gücü ve eğitim planlamasının yapılması.

Üçüncü plan (yeni strateji): Eğitimde fırsat eşitliği gözetilip, bölgesel farklılıkların giderilmesi.

Dördüncü Plan (Arastrateji): Örgün ve yaygın eğitimin yeniden düzenlenmesinde belirli esasların getirilmesi.

Dördüncü Plan stratejisi: Eğitim sisteminde esas politika, teknolojik ve ekonomik yapıyla tutarlı bir kurumsal yapıya erişmektir.

Plan stratejilerinde eğitim politikası sosyal adaleti sağlayıcı bir araç olarak mütalaa edilmektedir. Yukarda değindiğimiz stratejilerde yer alan politikaların temelde birbirlerinden büyük farklılıklar göstermediği açıktır. Eğitim politikası fırsat eşitliğini sağlayıcı ve ekonomik kalkınmanın gerektirdiği işgücü ihtiyacıyla uyumlu bir biçimde oluşturulmak istenmiştir. Planlarda bu amacı gerçekleştirici hedeflerde de benzerlikler vardır. Okullaşma oranlarının kestirilmesi, yatırımların çeşitli eğitim aşamaları arasında dağıtılması gibi araçlar kullanılarak hedefe ulaşılmak istenmiştir. İstenmiştir ama ulaşıldığı söylenebilir mi? Bu konunun irdelenmesi gereklidir. Eğitim sorunlarımızın boyutu, sistemin bugün karşı karşıya bulunduğu darboğazın anlaşılabilmesi ve çözüm önerilerinin oluşturulabilmesi için böyle bir irdelemenin yapılması kaçınılmazdır. İrdelemeye önce olayın ekonomik boyutuyla başlamakta yarar olacaktır. Bu boyutun açıklayıcı göstergesi ise eğitime yönelik yatırımlardır.

Gelecek sayı: Planlı Dönemde Eğitim Yatırımları

TRT'ye açık mektup:

BU ŞARTNAME DEĞİŞMELİDİR!..

Eurovision Şarkı yarışması'ndaki derecelenme tartışmaları süredursun, biz, gözlerimizi gelecek yıl yapılacak "yarışma"ya çevirdik; hem, kamuoyuna sesimizi duyurmak, hem de TRT'nin yeniden hazırlaması zorunlu görünen "Yarışma Özel Şartnamesi" nin düzenlenmesine yardımcı olmak istedik. Bu amaçla beş müzik adamımıza sorduk:

"Eurovision Şarkı Yarışması sizce nedir? Şartname değiştirilirken hangi "hükümler" konulmalıdır?"

Önce, Türk Hafif Müziği'ne yeni bir soluk getiren besteci MELİH KİBAR'ın görüşlerini alıyoruz:

"Eurovision Şarkı Yarışması, herşeyden önce bir BESTE yarışmasıdır. Genel olarak, çokuluslu plak ve prodüksiyon şirketlerinin pazarlamak istedikleri şarkı, şarkıcı ve grupları sergilemek amacıyla kullanılan bir vitrin niteliği taşıyan yarışmaya olan ilgi yeni seslerin ve bestecilerin müziğe yeni renkler ve lezzetler getirememesi nedeniyle düşülen monotonluk nedeniyle sürekli azalmaktadır. Türkiye'nin sahip olduğu ilginç ve değişik, ama, bir türlü Batılı kulaklara seslenebilecek düzeyde ambalajlayamadığımız özgün müzik hazinemiz, ülkemizin bu yarışmada şanslı olmasını sağlayabilir. Özgün müziğimizi evrensel boyutlarda pazarlamayı becerebilirsek, Avrupa, hatta tüm dünya müzik piyasasında sesimizi duyurabiliriz.

Eurovision şartnamesi, yarışmayı tüm yeni yeteneklere açık bir hale dönüştürmelidir. Bugüne kadar, ilk Eurovision elemeleri dışında, ancak parası olup da stüdyo harcamalarını karşılayabilenler parçalarını TRT'ye gönderebilmişlerdir.

Bu bir hafif müzik yarışmasıdır; klasik müzikçilerin veya cazcıların "Bu nasılsa hafif müzik biz bunu her şart altında anlarız!" şeklindeki düşünceleri yanlıştır. Hafif müziği ancak hafif müzikçiler denetleyebilir. Ülkemizde bu tür müzisyenler yarışmacı oldukları için, geriye jüri üyesi kalmamaktadır. Bu nedenle, buz pateni şampiyonalarında olduğu gibi, katılan bestecilerin oluşturacağı bir jüri ön elemeyi yapabilir. Son aşamada ise ülkemizi temsil edecek parçayı mutlaka halk oyları saptamalıdır. Halkın oyuna başvurulmadıkça, jüriyi oluşturanların kişisel beğenileri doğrultusunda seçilen parçalar, ülkemize hiç uymamakta ve Batı öykünmesinin ötesine geçememektedir."

Yıllarca hafif müziğimize emek vermiş besteci ve müzik yazarı SELMİ ANDAK ise bu konuda şöyle düşünüyor:

"Eurovision Şarkı Yarışması evrensel ve çağdaş pop ve hafif müzik türünde ŞARKI yarışmasıdır. Diğer ve benzeri uluslararası hafif ve pop müzik yarışmalarından ayrıldığı tek nokta Avrupa Yayın Birliği'ne bağlı ülkeler arasında yapılan ve televizyonda "GÖSTERİ" biçiminde yayımlanan bir müzik olayı sayılmasıdır.

1975 yılındaki TRT elemeleri dışında "seçici kurullar"ın anlayamadığı ya da anlamak istemediği canalıcı sorun: En sade, en akılda kalıcı, ama, en etkileyici ve ülkelerin farklı dinleyicilerine seslenebilecek hafif ve pop müziğin ortak özelliklerini taşıyan

---

Şarkılar bizden ezgi ve renkler taşımalıdır.
Parçalar tek çalgı eşliğinde yorumlanarak da gönderilebilmelidir.
Ön seçici kurul hafif müzikle uğraşan kişilerden oluşmalıdır.
Finale kalan şarkılar radyo-televizyon yoluyla kamuoyuna tanıtılmalıdır.
Besteci yarışmaya kendi seçeceği yorumcu ile katılmalıdır.
Finaldeki oylamada hafif müzikçilerle birlikte halk da etkili olmalıdır.
Finaldeki yarışma canlı olarak yapılmalıdır.

(Böylece her yıl olduğu gibi 90-100 parça 24 saat içinde dinlenip seçilmemiş olur). - Final'de yarısı "Halk Jürisi", yarısı "Müzisyen Jürisi" tarafından derecelendirme yapılır. - Müzik jürisi sadece hafif müzik yetkililerinden oluşmalıdır. - Yarışma ve yayın TRT Orkestrası eşliğinde CANLI Yapılmalıdır."

Once, "Sevince" adlı şarkıda yorumcu, "Hani' adlı parçada besteci olarak Eurovision Şarkı Yarışması'na katılan O.AHMET TUĞSUZ düşüncelerini açıklıyor:

"Eurovision Şarkı Yarışması'nın ne olduğu ancak ne olmadığının bilinmesi ile mümkündür: - Bir turizm ve propaganda yarışması değildir. - Ülkelerin kendi özgün müziklerini, folklorlarını tanıtma yarışması değildir. - Bir haçlı savaşı hiç değildir.

Eurovision: - Bir popüler müzik yarışmasıdır. - Amaç, Avrupa müzik piyasasına yeni besteciler, yeni şarkılar kazandırmak, plak piyasasının hareketlenmesine yardımcı olmak ve Avrupa çapında bir müzik alışverişi sağlamaktır. - Bestecilerimizin ve şarkıcılarımızın kendilerini gösterme ve Avrupa piyasasına girme şansı bulabilecekleri en önemli, hatta tek müzik yarışmasıdır.

Türkiye bu yarışmaya temeldeki popüler müzik normlarına dokunmadan kendinden bir renk kattığı Avrupa plak listelerine girme şansı olabilecek bir parça ile katılmalıdır. - Yarışma parçası belli kıstaslar gözönüne alınarak HALK tarafından seçilmelidir. - Finallerin yayını ve dinlenmesi banttan değil CANLI olarak yapılmalıdır. - İlk eleme sonucunda finale kalan parçalar mutlaka kamuoyuna sunulmalıdır. Besteci yarışmaya kendi istediği şarkıcı ile katılmalıdır. Final tarihi biraz daha öne alınmalıdır."

Müzikte giderek adını perçinleyen birçok Eurovision Şarkı Yarışması Elemeleri'nde finalde gördüğümüz COŞKUN DEMİR ise şöyle konuşuyor:

"Yarışma bana göre iki amaçlı bir olaydır. Türkiye içi amacı: Yeni besteciler, yeni söz yazarları, yeni şarkıcılar ve şarkılar kazandırmasıdır. Türkiye dışı ise, Eurovision Yarışması bana göre bir amaç değil ülkemiz müziğinin dışarıda tanıtılması yönünde bir araçtır.

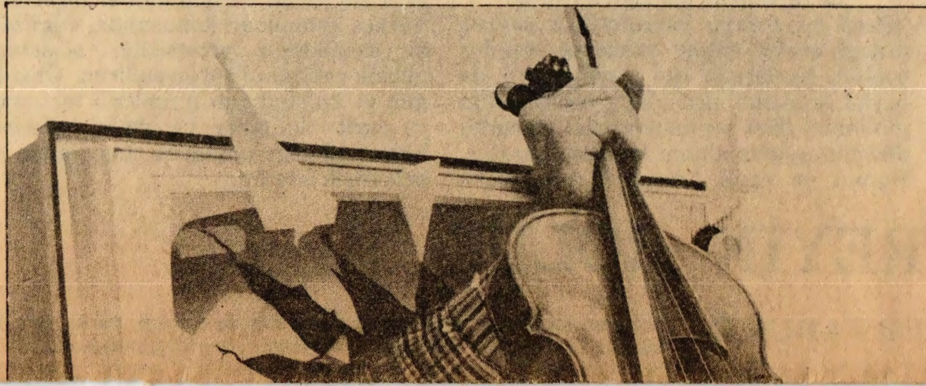
Şartnamedeki değişiklikler ise şöyle olmalıdır: - Şarkıların TRT tarafından bestecilerden istenmesindeki yöntem bence hatalıdır. Plak bandı hazırlanır gibi istenen bantlar, son derece masraflı olmakta, bu da yarışmaya katılma sayısını düşürmektedir. - Bir kasete tek bir enstrüman eşliğinde solistçe okunan parçalar jüri üyelerine bestenin kalitesi hakkında fikir verebilir. - İkinci aşamada elemesi yapılan bu şarkılar, örneğin; elli adede düşürülmeli ve bu elli parçanın düzenlemeleri yapılmalı ve kademeli olarak bu şarkılar halka sunulmalıdır. - Bütün bu elemeleri yapan jüri kesinlikle popüler müziği çok iyi bilen, bu müziğin içindeki kişilerden oluşmalıdır. - Birincinin seçilmesinde bu jüriyle birlikte halk oylaması da rol oynamalıdır. - İstenen şarkılarda aranan özellikler bizden ezgileri, motifleri, ritmleri taşıyan niteliklerde olmalıdır. - Besteci hangi yorumcuyu seçmişse yarışma sonuna kadar bu yorumcu değişmemelidir."

Besteci ve yorumcu ESİN ENGİN Eurovision Şarkı Yarışması'na ilişkin görüşlerini şöyle açıkladı:

"Eurovision Şarkı Yarışması bence uluslararası bir panayır, bir "SHOW"dur. Orada, katılan her ülke "show"unu, reklamını yapar. Her ülkede az ya da çok bir hareket, bir bereket olur. Bizde de şarkılar protesto edilir, besteciler dövülür. Niye bu şartname değişmez de her sene 20-30 kişilik kurula 2-3 adet gerçek müzisyen konur? İşte, bu soruya cevap bulabilseydik, Türk sanatçılarının plakları da ilk baskıda 500.000 adet basılır ve derhal WINGS, BEE GEES, WHO vb. bütün dünya listelerine girerdi. Ve şarkıcılarımız Türk gurbetçileri olmayan ülkelerde de stadyumları doldurup, müthiş konserler verirlerdi.

Besteci, aranjör, söz yazarımız; dünyada neredeyse 200 yaşını dolduran "Telif Hakları"ndan yoksunken, her yıl 50 defa 100'er maddelik şartnameler de yapsak bir sonuca ulaşamayız. Lütfen bestecilerimize yüklenmeyelim, onları "bizimle ilgisi yok" denilen şarkılar yaratmaya ve bu şarkı ile "milli" olmaya hangimiz zorladıysak birazcık da onlara yüklenelim.

Bütün bu patırtı, gürültüye rağmen hiç olmazsa arada bir bizi de Avrupalı saydıkları için bu yarışmaya ne olursa olsun her sene kesinlikle katılmalıyız."

UMUTLAR VE ARKADAŞIM "BARIŞ"...

NEJAT ÇETİNOK

Sevgili Nasreddin Hoca'mız bir bağlamanın sapına yapışmış, bağlamanın tellerine vurup zımbırdatıyormuş; karısı bu işe pek şaşırmış: "Bey" demiş "Ben çok bağlama çalan gördüm, ama, onlar parmaklarını tellerde dolaştırıp duruyorlar; sen, bir yeri tutmuş bırakmıyorsun." Hoca, pek keyifli, bu "budalaca bulduğu" soruya karşılık vermiş: "Onlar yıllardır benim bu tuttuğum yeri arıyorlar" demiş.

Arkadaşım "Barış Manço" da yıllar önce müzikte bulduğu yeri tutmuş bırakmıyor. Uzun saçları, takıları, el devinimleri, ardındaki orkestrasıyla söyleme geleneği, Türk deyim ve atasözlerinden yararlanması ve "alaturka-pop" müziğinin öncülerinden birisi olması müzik dünyamızda Barış'a akılda kalıcı, apayrı bir yer sağladı. İşini ve ülkemiz müzikseverlerinin bir kesimini çok iyi bilen Barış Manço, müziği ve kendisini dinleyenleri "kullanıyor". Son konserlerinden birinde kendisini övmediğini dile getirmek için kullandığı: "Biz bokumuzu cilalamayız" sözleri ve buna yanıt veren alkışlar onu izlemeye gelenlerle arasındaki ilişkinin "düzey"ini belirleyecek bir göstergeydi. Eurovision Şarkı Yarışması Türkiye Elemeleri'nde elenmemesi gerektiğini savunduğu şarkısı "Kazma"yı konserinde -bize göre- taşa vurdu. "Arkadaşım Eşşek" çizgisinde bir melodi yapısındaki şarkının "olağanüstü, ilginç" bir özelliği yoktu. Alışılmış şarkılarından biriydi. Türk müzik dünyası adına "Arkadaşım Barış"ın gerçek -müzikçi- Barış'ı bulmasını diliyorum.

Ülkemizde müzikçilerin seslerini duyurabilecekleri bir alan daha doğdu: Sergileme ve fuarlar. Geçtiğimiz günlerde İstanbul'da büyük bir otelin alt katında yer alan "Çocuk Fuarı"nın girişinde cocuklar bir palyaço ve iki müzikciden sarkılar dinlediler. "Atlıkarınca", "Çağdaş Sahne" ve "Şişli Kültür Merkezi" Çocuk Tiyatroları'nın kurucusu olduklarını söyleyen "Palyaço" Fuat Onan, amaçlarının müzik, sinema, tiyatro, kukla ve halk oyunlarını içeren bir "Çocuk Kültür Merkezi" kurmak olduğunu belirtti. Fuar girişinin önünde arkadaşları Zerrin Akgün ve Şarl Rodrik ile birlikte ülkemizden ve dünyadan "çocuk şarkıları" söylediler. Kendilerini dinleyen çocuklar şarkı söyleyerek olaya katılmanın tedirginliğini, acemiliğini, kararsızlık ve korkaklığını yaşadılar. Ne olurdu birlikte söylemenin tadını çocuklarımız almış olsaydı, ne olurdu birlikte söyleyeceğimiz birçok şarkı bulunsaydı ve biz bunları öğrenmiş, öğretmiş olsaydık... O zaman çalıp söylemek için ne "Neşeli Günler'i ne de "Are You Sleeping?" adlı yabancı besteleri öncelikle seçerdik. Yine de her yaştaki çocuğu sağlıklı, bilinçli sanat beğenisine yöneltmeyi amaçlayan kişilerin varolması umutverici bir gelismedir.

Televizyonumuzdaki yerli yapımlardaki "umursamazlığa ilişkin" karamsarlığımızı hafifletecek "umut verici" bir "izlence" izledik. İzmirli yapımcıların gerçekleştirdiği "Sizlerle Birlikte" gerek görüntüye önem veren anlayışı, gerek çeşitli türdeki müzikleri istifleyişi, anlamlarının konuyla özdeşleşmesi, gerekse konu seçimindeki ve işleyişindeki gerçekçi ve umutlu yaklaşım ile kutlanmaya değer bir yapımdı. Metnin özenli yazılışından sunuluşuna değin işini önemseyen ve seven kişilerin çalışması olduğu hemen anlaşılıyordu. Sakız olmamış parçaların seçimi ve ekrana yansıtılması birçok izleyiciyle birlikte bizi de sevindirdi. Nice başarılı yapımlara Erol Aksoy, Yıldız Sağtürk.

Üreten, yaratana, seçmesini bilene sevgi, merhaba.

CAZ SANATINA GENEL BAKIŞ - 3 -

A.ERDAL GÖKSOY

Amerika'da, siyah olarak nitelendirilenler, müzik olayına çok şiddetli bir biçimde sahip çıktılar. Şarkı söylemek ya da alet çalmak, kültürlülüğün belirtisi olarak kabul edildiğinden, genç kuşak müzikle uğraşmak için teşvik edildi.

New Orleans zencilerinin, kuşkusuz kendi öz müziği vardı. Rafine şehir kültürünün varlığına karşın, New Orleans'ta Afrika etkisi yoğun bir biçimde hissedilmekteydi. İlk cazcılar, New Orleans'a kadar gelen bu yeni-Afrika geleneğinin etkisi altında kaldılar. New Orleans'lı zenci, siyah halk müziğinin tesiri altında kalmış olsa da, bu müziğe katkısı, plantasyon işçisinin katkısından daha büyük oldu. Önceleri, Avrupalılaşan Afrika müziği ve Afrikalılaşan Avrupa müziği olmak üzere iki ayrı tür ortaya çıktı. Ve bu iki tarz birbiriyle kaynaşarak yepyeni bir müzik biçimi olan cazı ortaya çıkardı. Jelly Roll Morton'a göre bu olay 1902'de meydana gelmiştir. 26 Şubat 1917'de New

kuvvetliydi. Sonra incelmeye başladı. Sesinde kabalık vardır. Smith'in "Blues" parçaları ihtirasla doludur. İhtiras her zaman cinsel değildir. Bilindiği üzere caz gibi "Rock"da, "Blues" temeli üzerine inşaa edilmiştir.

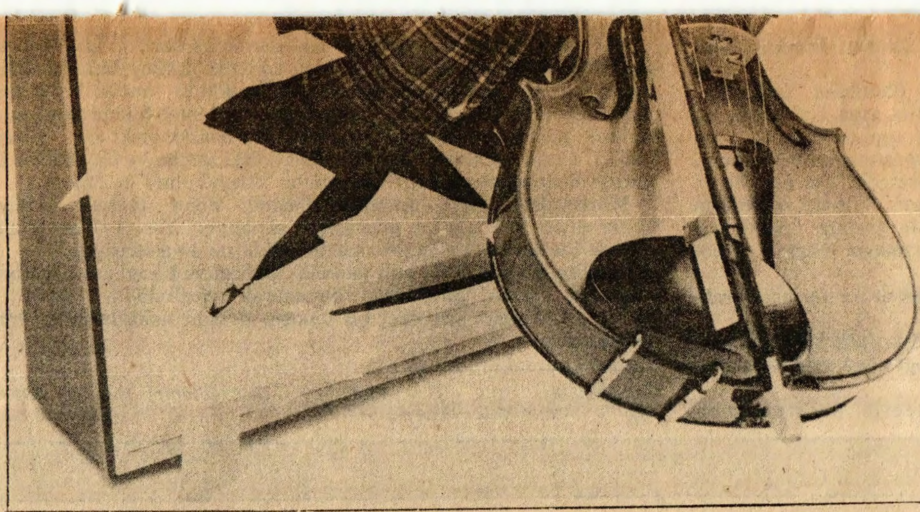
Caz müziğinde beyaz adamın yeri, her zaman muğlak olmuştur. Beyaz cazcı yalnızca siyahlar tarafından değil ama bazı beyaz eleştirmenlerce de "siyahların özel iç işlerine karışan biri" olarak değerlendirilmiştir. Bu beyaz eleştirmenler otantik cazı yalnızca siyahların çalabileceğini iddia etmişlerdir. Siyahların caza sahip çıkma anlayışları "Crow Cimism" olarak nitelendirildi. Cazla uğraşan siyah, çevresi için kahramanken, bu müzikle uğraşan beyaz ise aşağılanırdı. İşte bu gerçek, caza beyaz katkısının çok daha büyük olmasını engelleyen toplumsal bir ketvurmadır.

Caz müziğinin ilk dahisi Louis Armstrong 4 Temmuz 1900'de, New Orleans'ta doğmuştur. Armstrong'u dahi yapan en büyük özelliği aleti

bestelere nedense değer vermemeleridir. Bazı üyelerin gerçekten bilgiç ya da klasik ve akademik kariyerden gelmiş olmaları -belki de- yarar yerine zarar vermektedir.

Kendi ülkesinde sevilmeyen bir şarkı, asla evrensel boyutlarda ilgi uyandıramaz, başarı kazanamaz. Elbette ki her besteci evrensel ve çağdaş karakter ve yapı içinde kendi doğal ve yöresel ezgilerinden ve ritmlerinden esinlenebilir.

Şartname kesinlikle değişmelidir. TRT'nin 1975 yılı Eurovision Şartnamesi bazı ufak hata ve eksikliklerine rağmen en doğrusu ve en olumlusu idi. Önerilerim şunlar: Besteler sadece piyano ya da gitar eşliğinde yorumlanarak ve müzik bilgilerine uygun piyano- şan partisyonu ile gönderilmelidir. -Ön seçici kurul sadece hafif müzikten anlayan üç ya da beş kişiden oluşmalıdır.- Elemeden sonra en az 16 en çok 24 eser finale kalmalıdır. -Bu şarkılar bir süre radyo ve televizyondan kamuoyuna dinletilmeli, tartışılmalıdır.

Orleans'lı beş beyaz müzisyen, karnetist Nick La Rocca'nın müzikal ve ekonomik önderliğinde ilk caz plağını doldurdu.

Caz müziğinin en önde gelen isimlerinden ilki Jelly Roll Morton'dur. Morton, 1885'te siyah "Crede" Ferdinand La Menthe'nin oğlu olarak dünyaya geldi. 1923 yılında ilk piyano sololarını plağa doldurdu. Bu sololarda görülen özellikler Morton'un caz öncesi dönemin etkilerinden kurtulamamış olmasıdır. Bunlarda "Ragtime" tarzının derin etkileri görülür. Ancak bu müzik kesinlikle "Ragtime" değildir. Genel olarak söylenen, Morton'un ilk gerçek caz bestecisi olduğudur. Morton o kadar büyük bir müzik bestecisi ve düşünürüdür ki, aynı beste içinde "Blues"u, "Marches"ı ve "Concert pieces"i kaynaştırmayı başarmıştır.

"Habanera" vuruşu cazın temelidir. Ve Morton bu vuruşu her zaman hissedebilmiştir. "Ragtime" belli bir biçimde ritmi kaydırmaya dayanır ve sadece belli "tune"lar bu müzikte çalınabilir. Ama cazda her tür "tune" çalınabilmektedir. Morton, "Hot Peppers" plaklarında, Ellington, Henders, Moten, Basie ve Goodman'e cazın izlemesi gereken yolu göstermiştir.

Bugün "Blues" cazla karışmış ama ona indirgenemeyecek ayrı bir gelenektir. Bu tür, zenci gettolarından çıkarak, ulusal karakter taşır hale gelmiştir. Yeni "Blues" tarzının en önemli şarkıcısı, Bessie Smith'dir. 1894'te doğmuştur. Smith'in sesi başlangıçta zengin ve

üzerindeki olağanüstü hakimiyetidir. Tonu sıcak ve dopdoludur. Caz trompetçileri arasında en güçlüsüdür. Özetle, Armstrong kendine özgü bir müzisyendir ve ardından sayısız müzisyen onu izlemeye çalışmış ama hiçbiri onun geldiği düzeye gelememiştir. Onda çok güçlü bir form anlayışı vardır. Bunun sonucu olarak bir birlik, bir bütünlük hissi verir dinleyene. Son olarak Armstrong hakkında şu söylenmelidir ki o, hem de tek başına, cazın "collective" bir müzik tarzı olduğu yolundaki anlayışı kırmış ve cazı "solo" sanat biçimine dönüştürmüştür.

Bix Beiderbecke ise büyük beyaz caz müzisyenidir. Adı siyah caz devleriyle birlikte anılmaktadır. Bir caz müzisyeninde, üç önemli nitelik aranır. Bunlardan ilki enstrümana hakim olma, ikincisi nüans hissi, üçüncüsü de her parçanın kendi içinde bir düzenliliğe sahip olmasıdır. Binlerce caz müzisyeninden pek azı bu üç özelliğe birden sahiptir. İşte Bix de bunlardan biridir. 10 Mart 1903'te Iowa'da doğmuştur. Çalışı perde açısından kusursuzdur, sıcak ve dinleyeni kendinden geçiren bir tonu, ataklarıyla dikkati çeken bir tarzı ve çok iyi bir biçimde kontrol edilen bir vibrato anlayışı vardır. Bix'in, birçok müzisyen üzerindeki dolaysız etkisinden fazla, dolaylı etkisi önemlidir; trompetçilere Armstrong'un tarzının tek yol olmadığını göstermiştir.

(Sürecek)

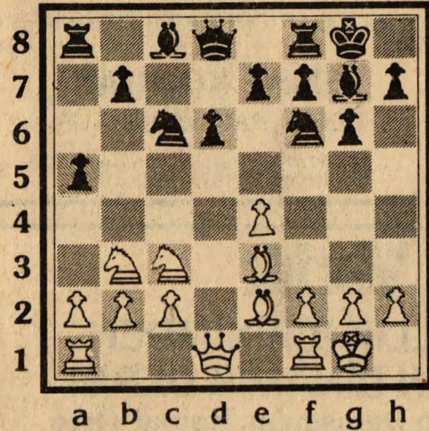
OYUNLAR

SATRANÇ

VASFİ GÜÇER

Sicilya Savunması

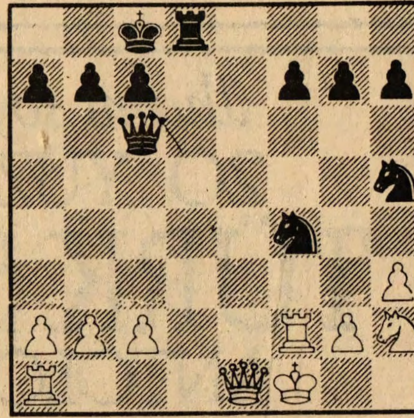
Bu açılışta siyahın amacı yarı açık C hattında ağır taşlarını (vezir ve kaleler) çifteleyip beyazın vezir kanadına baskı yapmaktır. Merkeze hakim olan beyaz ise siyahın şah kanadına piyonlarla veya aletlerle saldırmaya çalışır. Oyun genellikle beraberlikle bitmez, iki taraftan birinin galibiyetiyle sonuçlanır. Bu yüzden çok oynanan bir açılıştır.

1-e4 c5
2-Af3 d6
3-d4 (Beyaz merkeze ikinci piyonunu yerleştiriyor)
3-.... c:d (Siyah piyonu kırarak C hattını açıyor)
4-A!d4 (4-V!d4 Ac6 ve eşit bir durum)
4-.... Af6 (Aksi halde beyaz 5-C4 oynar)
5- Ac3 g6
6- F-e2 F-g7
7-F-e3 OO
8-OO A-c6
9-A-b3 (Siyahın 9...d5 hamlesini önlemek için)
9-.... a5 (10...a4 fikriyle)

Pozisyon eşittir. Beyaz f4 sürüp şah kanadı atağına geçer. Siyahın gözü ise d5 karesindedir. İzin verilirse d5 sürecektir. Beşinci hamlede beyaz C4 sürebilseydi bu fikir imkansız hale gelecekti.

Problem

Siyah 3 hamlede mat yapar

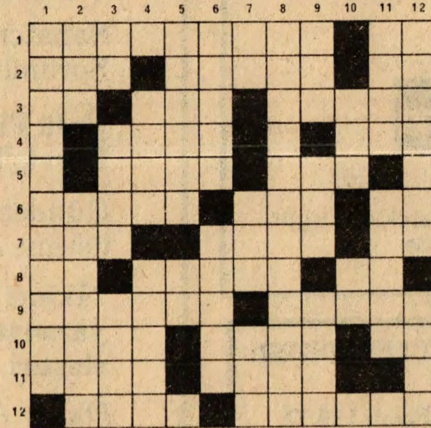
(Larsen-spassky)

ÇAPRAZ BULMACA

SALİM SARAÇ

SOLDAN SAĞA

1. 1982 yılında Fransa'da verilen Uluslarası Del Duca Ödülünü kazanan yazarımızın ünlü bir romanının adı. - Bir uzunluk ölçü biriminin kısa şekli. 2. Aralarında uyum bulunan titreşimler. - eylemi düşünceye uygun olarak gerçekleştirebilme yetisi. - Bir haber ajansımızın kısa adı. 3. Prometyum'un simgesi. - Bir devlet kurumumuzun kısa adı. - Kısa okunması gerekirken vezne uydurmak için heceyi uzun okuma. 4. Küçük küçük doğranmış et parçası. - (Tersi) Birçok kalın direklerin yan yana getirilerek yapılandüz, korkuluksuz deniz ya da ırmak taşıtı. 5. Belli, açık. - ABD Merkezi Haber Alma Örgütü'nün uluslararası kısa adı. 6.Sürü halinde yaşayan, kurttan küçük bir yaban hayvanı. - (Tersi) "Boyun eğen kendini başkalarının buyruğuna bırakan" anlamına olup dilimizde ancak ve olmak yardımcı eylemleri ve bunların türevleriyle kullanılır. - Erken 7. (Tersi) Yüce, yüksek. - (Tersi) Masallarda adı geçen ve gerçekte olmayan büyük bir kuş. - (Tersi) Gösterme sıfatının eski biçimi. 8. Ey anlamında olup din konulu öykülerde sık sık geçer. - (Tersi) Yaprakları karşılıklı, yığışık ve koyu yeşil renkte ince, uzun bir ağaç. (Tersi) Halk budun. 9. Eğilerek bir şeyin üzerine kapanma. - Mantık. 10. Bir geminin tuttuğu yol. - Gümüş renginde, donma noktası 38.8 derece olduğundan bayağı sıcaklıkta sıvı olarak bulunan bir maden. - Utanma utanç duyma. 11.Vücudun herhangi bir yerinde oluşan ve açık yaralardan aktığı görülen sarımtırak renkte koyuca sıvı. - Önlenilmesi insan elinde olmayan büyük kötülük. 12. Eskiden kullanılan, bir paranın üçte biri değerinde olan ufak para. - Kovanların konduğu yer.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1. Eczacılık. 2. Havada bulunan su buharı. - Bir serenin yatay durumdan düşey duruma getirilmesi. 3.Üvercinka, Göçebe gibi kitaplarıyla tanınan, Yeditepe ve TDK Şiir Ödüllerini kazanmış şairimizin ad ve soyadının baş harfleri. - İki üç kişi eliyle yönetilen küçükyelkenli. - Çabuk davranan. 4. Kürekleri tersine kullanarak sandalı geriye yürütmek. - Bir düşünceye, bir kanışa bağlı bulunma ya da bağlı bulunan düşünce. 5.Bir buçuk dirhemlik eski bir ağırlık ölçü birimi. - (Tersi) Mendelevyum'un simgesi. 6. Alışılan zamandan önce. - Keklik, bıldırcın gibi kuşları avlamak için kullanılan iki renkli bez. 7.Osmanlıcada akar su.-Bir devlet kurumumuzun kısa adı. - Yapma, yerine getirme. 8. "Yeniden" adlı kitabı ile 1981 Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülünü kazanmış olan şairimizin adı; İki sözcük.9. Zaman,çağ. - bir şeyi birbirinden ayırt etmeye yarayan temel özellik. -Satmak işi. 10. Karışık renkli alaca. - (Tersi) Arapça harf-i tarif olup kelimenin kavramını belirtir. Türkçede, özel isimlerle cins isimlerde ve Arapça tamlamalarda rastlanır, çoğu kez de belirtilen ile belirten arasında bulunur. 11. Çoğu üçgen biçiminde yassı demirden, tahta saplı bir inşaat aracı. - (Tersi) İşçi, emekçi. 12. Besteci, müzik ustası. - Bir işte varmak istenilen son.

ÇETREFİLLİ BULMACA

TURGUT ONGUN

NASIL ÇÖZECEKSİNİZ?

1. Önce aşağıda tanımları verilen kelimeleri bulmaya çalışın ve her bir harfi bir çizgi üstüne gelecek biçimde yazın.
2. Sonra, çizgilerin altlarındaki sayılara göre, bu harfleri bulmacadaki aynı sayılı karelere aktarın. (Dolu kareler cümle sonlarını gösterir.)
3. Bulmacadaki kareler harflerle doldukça, kimi kelimeler belirmeye başlayacaktır. O zaman, bulmacadaki harfleri çizgilerin üstüne taşıyarak, tanımlarından çıkaramadığınız kelimeler varsa, onları da bulabilirsiniz. Bulmacadaki karelerin sağ üst köşelerindeki harfler, tanımlar dizinindeki harf sırasını göstermektedir.)
4. Bulmaca tamamlanınca, karelerde, bir yazarımızın romanından bir alıntı bulacaksınız. Tanımlar bölümünde ise, bulduğunuz kelimelerin ilk harflerini yukarıdan aşağıya okuduğunuzda, bu yazarın adıyla, alıntı yapılan kitabı nın adını göreceksiniz.

1 H	2 C	3 H	4 A	5 M	6 B	7 B	8 A	9 C	10 G	11 C	12 A	13 J	14 E	15 C	16 B	17 H
18 K	19 A	20 B	21 F	22 J	23 C	24 B	25 A	26 D	27 K	28 C	29 D	30 D	31 D	32 C	33 E	34 C
35 C	36 D	37 H	38 G	39 C	40 D	41 E	42 F	43 D	44 H	45 H	46 E	47 O	48 N	49 E	50 F	51 J
52 F	53 J	54 H	55 N	56 G	57 G	58 G	59 L	60 F	61 H	62 H	63 N	64 K	65 H	■	66 H	67 M
68 L	69 G	70 L	71 L	72 N	73 G	74 N	75 M	76 H	77 J	78 N	79 N	80 P	81 N	82 P	83 G	84 L
85 O	86 G	87 P	88 O	89 P	90 D	91 P	92 P									

Tanımlar

A) Amerikalı zenci bir erkek şarkıcının adı — 12 8 4 25 19

B) Cem Yayınevi'nin, geçen yıl ölen kurucusunun soyadı — 16 7 24 20 6

C) Kerim Korcan'ın bir romanı — 39 15 23 35 2 11 32 34 28 9

D) "400 Darbe" filminin ünlü Fransız yönetmeni — 43 40 26 29 30 31 36 90

E) Baba-oğul-kız üç Amerikalı sinema oyuncusunun soyadları — 49 33 14 46 41

F) Tertemiz (İki kelime) — 50 42 21 60 52

G) Birinin geçim ya da çıkar için kurduğu düzen işlemedi, yürümedi anlamına bir cümlecik (İki kelime) — 86 10 38 57 56 73 58 69 83

H) Ağır vasıta sürücüsü (İki kelime) — 65 62 54 61 66 17 37 1 76 44 45 3

J) Tek başına hiçbir değeri olmayan sayı — 22 13 77 53 51

K) Hitler'in sevgilisinin adı — 18 27 64

L) "Kahraman" bir ilimiz — 59 68 71 70 84

M) Otomobillerdeki bir aracın kısa adı — 75 67 5

N) 1876-1958 yılları arasında yaşamış, resme başlamadan önce bisiklet yarışçısı olan ünlü bir Fransız ressamı — 74 81 78 72 55 48 63 79

Ö) Arapça'da adın önüne gelen ve babayı göstermek üzere kullanılan söz — 47 85 88

P) Başka bir taşıt tarafından çekilen motorsuz araç — 87 91 82 80 92 89

(Çözümler 10. sayfada)

KISA KISA

EL YAZILARINA VURUYOR GÜNEŞ, İlhan Berk (günlük), Tan Yayınları, 1983, 180 s. 250 Lira.

1955'lerden 1974'e kadar, arada kesintiye de uğrayarak kaleme aldığı günlük notlarını kitaplaştırdı İlhan Berk. Bireyselliğin en yoğun olarak yansıdığı bir çeşit denemeler olan bu notlar, İlhan Berk şiiri için bir yordam da getirecektir.

"Son çeyrek yüzyılın bireysel ve toplumsal serüveninin, kendi deyimiyle gizli tarihi verilmek isteniyor."

Ö.C.

"GELENEKLER VE TÖRENLER" Dr. Ali Rıza Balaman, Betim Yayınları Halkbilimi (folklor) dizisi I, İzmir, 1983

Dr.Ali Rıza Balaman kırsal bölge yaşamına ilişkin yaşayan âdet, gelenek, töre ve törenleri bu çalışmasına konu edinmiş. Bir yandan gözlemler, öte yandan yoğun ve özgün araştırma (Te-Ve Köyü Genel Etnografyası-Evlilik Akrabalık Türleri gibi), değerlendirmeler, yazılar ve kimi önerilerle Ali Rıza Balaman mutlaka okunması, tartışılması gerekli bir yapıt ortaya koymuş. Böylece çok sınırlı çabaların yürütüldüğü "Halk Bilimi" alanında herkes için temel kaynak kitap...

U.B.

UZUN VURAN GÖLGE, Gültekin Samanoğlu (şiir), 75 s. 150 Lira.

1970-1982 arasını kapsayan şiirlerden derlenen bu yapıt, Samanoğlu'nun ikinci şiir kitabı. Cahit Sıtkı Tarancı üstüne bir de incelemesi bulunan Gültekin Samanoğlu, ilk kitabındaki temalar üzerinde sürdürüyor şiir çabasını...

Kitap şu bölümlerden oluşuyor: Uzun Vuran Gölge, Yağmuruna Vurulmak, Köprüler, Gidenler-Gelenler.

Ö.C.

JÖN TÜRKLERİN SİYASİ FİKİRLERİ 1895-1908, Şerif Mardin, Toplu Eserleri: 1 İletişim Yayınları, İst., 1983 256 s.450 Lira.

Şerif Mardin, "Fikir ürünlerinin siyasal yapının şekillenmesindeki rolü nedir?" sorusuna, 1950'lerin başında, yanıt ararken **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri**'ni yazmayı düşünür. O zamana kadar bu konuda cılız ve sistemsiz yayınlar yapıldığını görür. Bu nedenle, Jön Türklerin, ülke dışında çıkardıkları gazete ve dergilerle çalışmalarının Avrupa basınındaki yankılarını incelemeye girişir. Jön Türklerin yayımladığı gazetelerden büyük çoğunluğunu (23 tanesini) inceler. Yine Jön Türklerin ortaya koyduğu 160'ı aşkın yazılı ürünü bulur, titizlikle tarar.

Ayrıca, konuyla ilgili olarak 164 kitap ve 52 makaleden yararlanır. Böylece **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri** gibi özgün, yararlı bir çalışma ortaya çıkar. Dokuz başlık altında topladığı

Yankı uyandıran bir kitap:
KADININ EVRİMİ

Geçtiğimiz günlerde iki cilt halinde yayımlanan Kadının Evrimi adlı kitabı çeviren Şemsa Yeğin'le yaptığımız bir söyleşiyi veriyoruz:

David Alfaro Siqueiros

Evelyn Reed'den çevirdiğiniz ve yakınlarda yayımlanan Kadının Evrimi adlı kitap büyük bir ilginin yanı sıra çeşitli çevrelerin tepkisini de uyandırdı. Bunun nedenlerini nasıl açıklarsınız?

Bu çok doğal bir olgudur. **Kadının Evrimi**, başta Birleşik Devletler olmak üzere yayımlandığı her ülkede hem ilgi hem de tepkiyle karşılanmıştır. İlgi, kitabın kadın bağımsızlığı yazınında konuya değişik bir açıdan yaklaşan ve çağdaş toplumda kadınlara uygulanan sömürünün tarihsel kökenlerini araştıran bir çalışma olmasından kaynaklanmaktadır. Erkeğin doğası gereği dişiye üstün, dişiden güçlü olduğu mitini yıkan, tümüyle bilimsel verilere dayanarak kadının öncesiz zamanlardan beri toplumda ikincil konumda bulunmadığını kanıtlayan Reed olmuştur. Ayrıca Reed'in kitabı, dişilerin bu ikincil konumunu ve bunu doğuran nedenleri bilimsel ve ekonomik temellere oturtan ilk derli toplu yapıttır. Kitaptaki saptamalar kadın bağımsızlığı hareketinde yeni bir çıkış noktasını oluştursa gerekir. **Kadının Evrimi** bu bakımdan ilgi uyandırmaktadır."

Ya tepki?

"Bu da çok doğaldır. Ve gene doğallıkla erkek egemenliğinin daha köklü ve daha geleneksel olduğu ülkemizde kitabın yayımlandığı öteki Avrupa ve Amerika ülkelerine kıyasla daha büyük bir tepki görülmüştür. En büyük öfke, erkeklerin "Tarihte her şeyi kadınlar mı yaptı, uygarlığı salt kadınlar mı yarattı?" sorusuyla dile gelmektedir. Gerçekten de kitap —daha doğrusu bilim ve tarih— uygarlığı kadınların yarattığını ortaya koymaktadır. Reed'in kitabında bu olgu yazarın savı değil, bilimsel bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan genellikle erkeklerin tepkisini kazanmaktadır. Şunu da söylemek gerekir ki kitap tümüyle bilimsel verilere dayanmaktadır ve yapılacak eleştiriler ancak bilimsel temellere oturtulduğunda yararlı ve geçerli olacaktır."

Bu bilimsel verileri biraz açıklaya-

çok inandırıcı kanıtlarla açıklamaktadır."

Anaerkil dizgenin özellikleri konusunda bizi aydınlatır mısınız?

"Anaerkil düzende ataerkil düzenin tam tersi bir işleyiş görülmekteydi. Yani, erkeklerin yararlandığı tüm ayrıcalıklar kadınların elindeydi. Soy çizgisi anayanından evlatlara ve kardeşlere doğru uzanıyor, kalıt, ana soyu içinde yer değiştiriyordu. Baba diye bir kavram yoktu. Çünkü ilkel dönemde babalığın dirimbilimsel niteliği, ya da yavrunun bir erkeğin bir dişiyi döllemesi sonucunda oluştuğu gerçekliği bilinmiyordu. Dişi ve erkek üreme hücrelerinin işlevi çok yakın bir tarihte, 17. yüzyılın sonlarına doğru açıklanabilmiştir. Yakın tarihteki kraliçeler, destanların yansıttığı yaşantılar, tanrıçalar, anaerkil dizgenin özellikleri konusunda bilgiler vermektedir. Kısaca anaerkil düzen toplulukların kadınlar tarafından yönetildiği, yönlendirildiği, erkeklerin rolünün dölleme ve kadın yöneticilere yardımcı olmaktan öte gitmediği bir düzendir."

Anaerkilliğın izlerine günümüzde de rastlamak olanaklı mı sizce?

"Reed bu soruyu yanıtlayacak sayısız örneği gözler önüne sermekte, çağdaş toplum üyelerinin din yaymak ya da başka ekonomik nedenlerle yerleşmediği günümüz ilkel topluluklarında anaerkil düzenin uygulandığını kanıtlamaktadır. Bunun en canlı örnekleri Avustralya yerlileriyle dünyanın başka yörelerindeki ilkel halklar arasında görülmektedir."

Nasıl oldu da kadınlar ellerindeki gücü yitirdiler öyleyse?

"Uretim artması, armağan alış verişlerinin başlık bedeline dönüşmesi, evlilik kurumunun bir ekonomik güç olarak ortaya çıkması ve genelde özel mülkiyetin belirmesiyle kadınlar yavaş yavaş ikincil konuma itildi. Şunu unutmamak gerekir ki anaerkil düzenin evrimi milyon yılı kapsamaktadır. Ataerkil düzense henüz sekiz bin yaşındadır. Kitabın alt başlığı "anaerkil klandan ataerkil aileye" geçişin incelendiğini göstermektedir. Bu süreci burada özetlemek çok güçtür."

Kitabın arka kapak yazısında uygarlık tümüyle kadınların eseridir, deniliyor. Bunu biraz açıklar mısınız?

"Evet, erkeklerin hazıra konduğu anlaşılıyor. Çünkü gerçekten de Reed'in kitabını okuyup da uygarlığı kadınların yaratmadığını öne sürmek nerdeyse olanaksız. Kadınlar, yavrulamaları ve yavrularını besleme, büyütme zorunlulukları nedeniyle yerleşik ve toplu olarak yaşamak durumundaydılar. Bunun sonucu olarak yaşamın gereklerinin üretilmesinde, tarımın geliştirilmesinde, hayvanların evcilleştirilmesinde, yiyecek saklanması, çanak çömlek yapımı, giysi olarak kullanılacak deri ve kumaşların üretilmesi, hatta korunmaları için gerekli evlerin yapılması konularında vaktini avlanmakla geçiren erkeklerden bağımsız çalıştılar. Ve ilgili teknikleri geliştirdiler..."

Kitabı çevirirken ne gibi güçlüklerle karşılaştınız?

"Hemen söyleyeyim, çoğu batı dillerinde olduğu gibi İngilizce'de de hem erkek hem de insan anlamına gelen "man" sözcüğünü çevirmekte zaman zaman hayli düşünmek zorunda kaldım. Bu İngilizce dilinin yoksulluğundan değil, çoğu bilimlerde olduğu gibi insanbilim ve budunbilimde de erkek bakış açılı bir gelişmenin gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır. Reed de başka yazılarında bu olguya değinmiş, ancak yerleşik terimleri değiştirmenin güçlüğü karşısında bu sözcüğü kullanmak zorunda kaldığını belirtmiştir. Bir de elbet bizde yeni sayılacak budunbilimsel terimlerin Türkçe karşılıkları konusunda, elimizdeki sözlüklerin yetersizliği açısından güçlük çektiğimi söyleyebilirim. Önerdiğim ve kullandığım terimlerin tartışmaya açık olduğunu ve daha iyilerinin bulunabileceği umudunu taşıdığımı da belirtmek isterim."

"TARİHTE BİREYİN ROLÜ"

ÖMER FARUK C.

Kitap, Tarihte Bireyin Rolü ve Materyalist Tarih Anlayışı başlık-

tuğlanın kazara düşmesi ya da inme sonucu ölseydi, ya da eğer bir kurşun Bonaparte'ı devirseydi, olayların akışı değişmeyecek miydi? Sonucun yine de aynı olacağını savunmaya cesaret edebilecek

HAFTANIN KİTAPLARI

ROMAN

Kuşku Mevsimi
Stephen King (Çev: Gülten Suveren) Altın Kitaplar, 410 s. 450 Lira

Genç Kızlar
Vincent Ewing (Çev: Nihal Yeğinobalı) Altın Kitaplar, 431 s. 500 Lira

ÖYKÜ

Erêndira'nın Acıklı Öyküsü
G.G. Marquez (Çev: Müge Tayşi) Deniz Kitapları, 133 s. 200 Lira

Buzul Döneminden Haberler
Güney Dal, Dayanışma Yayınları, 85 s. 150 Lira

Kalecinin Penaltı Anındaki Endişesi
Peter Handke (Çev: Sunja Altınel), Lebib Yalkım Yayını, 60 s. 150 Lira

DENEME-İNCELEME-ARAŞTIRMA

Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil
Haldun Taner, Cem Yayınevi, 2. Basım, 262 s. 350 Lira

Hukukun Başlangıcı
Prof.Dr.Necip Bilge, Turhan Kitabevi, 4. Basım, 255 s. 350 Lira

Roman ve Yazarlık Onuru
Samim Kocagöz, Çağdaş Yayınlar, 158 s. 200 Lira

Köy Enstitüsü Yılları
Talip Apaydın, Çağdaş Yayınlar, 3. Basım, 240 s. 275 Lira

Mimarlığın Özü ve Sözü
Gürhan Tümer, 109 s. 150 Lira

Günlerde Kalan
Doğan Hızlan, Gür Yayınları, 239 s. 250 Lira

Din ve İdeoloji
Şerif Mardin, İletişim Yayınları, 129 s. büyük boy, 250 Lira.

ŞİİR

Ne Yağmur Ne Şiirler
Ataol Behramoğlu, Cem Yayınevi, 3. Basım, 76 s. 150 Lira.

GÜLMECE

Serpe
Claude Serre, Kaktüs Yayıncılık, 150 Lira

En Güzel Av ve Spor Fıkraları
Deniz Kitaplar, 110 s. 150 Lira

En Güzel Balayı ve Evlilik Fıkraları
Deniz Kitaplar, 110 s. 150 Lira

ÇOCUK

Pal Sokağı Çocukları
Ferench Molnar (Çev: Nihal Önol) Altın Kitaplar, 2. Basım, 171 s. 225 Lira

bu kapsamlı çalışmasıyla Şerif Mardin, 1895-1908 arasındaki dönemde Jön Türklerin savundukları görüşlerin kaynaklarını, tutarlılık derecelerini, etkilerini-etkisizliklerini, siyasal yapının şekillenmesindeki rollerini belgelere dayanarak yetkiyle sergiler. Düşünce tarihimizin bazı özellikleri, sorunları tartışma gündemine girer böylece: Aydınlarımızın üstünde durmasında yarar görülen özellikler, sorunlardır bunlar. Kitabın ilk baskısının yapıldığı 1964 yılından bu yana Osmanlı İmparatorluğu'nu etkilemiş olan düşün akımlarını inceleyen on bir önemli yapıtın yayınlanmış olması konunun önemini vurgular nitelikte.

A.B.

bilir misiniz?

"Kitap Bachofen, Briffault, Darwin, Engels, Frazer, Goldenweiser, Hartland, Malinowski, Morgan, Thomson, Tylor gibi yüzlerce bilim adamının araştırma ve incelemelerine dayanılarak hazırlanmış. Burada şunu da belirtmekte yarar var, Reed bağımsızlık yolundaki kadınlara adadığı bu kitabı yirmi beş yıllık kılı kırk yaran, titiz araştırmalarının sonucunda hazırlamıştır. Ve gerçekten de insanlığın evriminde toplulukların önce anaerkil kurallara dayalı bir örgütlenme oluşturduğunu ve üretim ilişkileriyle ekonomik gelişmelerin ataerkil düzeni kaçınılmaz kıldığını

...lı iki uzun makaleden oluşuyor.

Asıl önemli olan ve kitaba adını veren **Tarihte Bireyin Rolü** makalesidir.

Makale tarihin egemen "etkeni"nin ne olduğunu tartışıyor. "Duygu" diyen Kablitz mi, "Aklı" ayak ucuna atan Kablitz'in bu kuramını, şaşkınlıkla karşılayan "saygıdeğer toplumbilimci" mi haklı? "Kritik düşünceli bireyler tarihsel gelişmenin bir etkeni, gelişmenin kendi öz yasaları ise öteki etkenidir" (s.19) diyen "Öznelciler" mi? Ya da bu görüşün zıddı olarak "Tarihi insanların yaptığını, dolayısıyla bireylerin etkinliklerinin tarihte önemli bir yerinin olmasından kaçınılamayacağını unutmaya hazır" (s.20) görünenler mi haklıdır?

Kral XV. Luis'in gözdesi Madame Pompadour'un tarihteki rolü nedir?

Sainte-Beuve'ün Kleopatra'nın burnunun biraz daha küçük olması halinde tarihin tümüyle değişik bir yol izleyeceği düşüncesi ne derece gerçeğe yakındı?

Ya da "Diyelim ki Mirabeau sıtmadan ölmeseydi, Robespierre bir ...miydiniz?" (s.31-32)

Plehanov bütün bu görüşleri ele alarak gösteriyor ki: "Bireyler kişisel özellikleri sayesinde toplumun kaderini etkileyebilmektedirler. Bazen bu etki oldukça güçlü de olabilmektedir, ancak bu etkenin oluşma olasılığı ve yaygınlığı toplumun örgütlenme biçimi tarafından, toplum güçlerinin ilişkileri tarafından belirlenmektedir. Bireyin kişiliği, ancak toplumsal ilişkiler izin verdiği zaman ve bu ilişkiler izin verdiği ölçüde toplumsal gelişmenin bir 'etken'i olur." (s.35)

Materyalist Tarih Anlayışı başlıklı diğer makale, İtalyan Materyalisti Labriola'nın görüşlerini ele alıyor. Yer yer Labriola'nın görüşlerine katılan Plehanov, katılmadıklarını ise eleştiriyor.

Tarihte Bireyin Rolü adlı makale, toplum ve birey; tarih ve birey sorununu somut gerçeklere dayanarak çözümlüyor, tarihe ve toplumsal olaylara gerçekçi bir bakışın dönüm noktalarından birini oluşturuyor.

Tarihte bireyin rolü - G.V. Plehanov - Çev: İbrahim Altınsay Kaynak Yayınları Aralık 1982, 99 sayfa, 200 TL.

Birsel'in iki kitabının yeni basımları yapıldı

Ünlü deneme yazarı Salah Birsel'in Kahveler Kitabı ile Halley Kimi Kurtarır adlı kitaplarının ikinci basımları yayımlandı.

Salah Bey tarihi dizisinin ilk kitabı olan Kahveler Kitabı yeniden gözden geçirilmiş ve eklemelerle zenginleştirilmiştir. Halley Kimi Kurtarır'da ise Birsel'in en yeni denemeleri toplanmıştı.

İLANLAR

ESENDAL SORUŞTURMASINA GELEN YANITLAR:

Yayın sayfamızda beş sayıdır süren "100. doğum yıldönümünde Esendal" adlı soruşturma, beklentilerin ötesinde ilgi gördü. Gelen yanıtların yayımına bu sayıda son veriyoruz. Ancak ilerde değerli hikayeci ve eleştirmenlerimizin görüşlerinden yola çıkarak bir değerlendirme yazısına da yer vereceğiz.

"Özgün bir öykücüydü"

S.KUDRET AKSAL

Memduh Şevket Esendal'ın, öykülerini günlük bir gazetede, Ulus'ta, yayımladığı günlerde dikkatleri değeri oranında üstüne çektiği söylenemez. **Ayaşlı ve Kiracıları** adlı bir romanın yazınımızda varolduğu biliniyordu ama onun üstünde gereğince konuşulmadı. Böyle olsa da o, sessiz sedasız; yazarlığını sürdürdü. Sanatçının yazgısının güncel ilgilere değil, zamanla hesaplaşmaya bağlı olduğuna inanan kişiler soyundan olmalıydı. Aradan bunca yıl geçtikten sonra yeniden gündeme gelmesi ya da gündemden düşmemesi inancında yanılmadığını gösteriyor.

Özgün bir öykücüydü. Görebildiğim kadarıyla edilgin olmaya çalışan bir gerçekçiliğin yöntemini uyguladı. Küçük ayrıntılarla kurduğu, biraz da bilgece bir anlatımla yazılmış o öyküler bir birikim oluşturur okuyanda, son tümcesi de okunup bitirildiğinde yoğun bir etkinliğe girilir.

"Sadelik içinde derine indi"

YUSUF ATILGAN

Yıllar oldu okuyalı.

Hepimizi etkileyen bir hikayeci idi.

Sadelik içinde derine inmesini bilirdi.

Somut'un doğumunun 100. yılında onu hatırlaması sevindiricidir.

"Uzun incelemeler yapılmalı"

TOMRİS UYAR

Yıllarca değerlendirilmemiş bir öykücüyu, belli bir kelime kısıtlaması içinde değerlendirebileceğimi sanmıyorum. Esendal için artık uzun incelemeler yapılmalıdır.

"Klâsik hikaye tarzının dışına çıkan ilk hikayeci"

HALDUN TANER

Alçakgönüllü olmak iyi bir huydur, olgunluktur. Ama, birçok örnekleriyle görüyoruz, bizim ülkemizde pek geçerli bir meziyet olmasa gerek. Bizde mütevazi olununca inanıveriyorlar. İşlerine gelir öylesi. Hikayelerinde MŞE ve diğer takma adlar altına saklanan Memduh Şevket Esendal gürültülü değerlendirmelerin bu yüzden hep sapasında kalmıştır.

Oysa hikayeciliğimizdeki önemi ve değeri büyüktür. Önemi, klasik hikaye tarzının dışına ilk çıkan hikayeci olma önceliğindedir. Değeri, her çeşit Türk insanını şaşılacak derecede iyi tanıyan ve bu zengin insan materyalini hikayelerinde o Türk insanlarına yaraşan sadelik ve canlılık ile yansıtma ustalığındadır.

"Birkaç satırla anmak doğru olmaz"

TARIK BUĞRA

Esendal üstüne söylenebilecek çok şey var. Böyle birkaç satırla anmak doğru olmaz sanırım. Esendal'ı geniş olarak değerlendirmek için inşallah başka bir imkanı memnuniyetle karşılarım.

"Kimseden sevgisini esirgemiyordu"

NAZLI ERAY

Sait Faik'ten çok önce biz'de klasik hikaye kalıplarına yüz çeviren ilk hikayeci, Memduh Şevket Esendal'dır. Esendal'ın hikayede bilerek ya da bilmeyerek yaptığı büyük bir yenilikti. Zamanının hikaye ve edebiyat anlayışını umursamayan bir başına buyrukluktu. Yıllar sonra Sait Faik de, geçerli hikaye kalıplarının dışına taşarken, kendi kişisel yapısının dürtüsüne uyuyordu.

İkisinin hikaye anlayışının tek ortak noktası, yalnızca ve yalnızca klasik hikaye türünün dışına taşmaktan ibaretti.

Sait Faik; Esendal'ın öykücülüğünü şöyle tanımlamıştır:

"İnsanlara bakmasını da biliyordu. Kahvelerde tavla oynayan, kendi halinde gözükenleri, pansiyonlarda ilgiye lâyık görülmeyen kişileri merak ediyordu... Onlara canla, zevkle, merakla bakıyor; onların yaşayışından hikayeler yapıyor, bize sunuyordu. İki hüviyeti mi vardı? Belki de... Her sanatkar gibi onun da iki değil, ikibin hüviyeti vardı belki. Ondan bize güzel bir roman, güzel hikayeler kaldı çocuklar..."

Esendal'ın öykülerinin belirgin özelliklerinden biri de, olayları bitmiş olarak arkasından değil de, olurken vermesidir. Onun öykülerinde herşey şimdi oluyormuş gibidir.

Esendal'ın hikayelerinde göze çarpan ve hayranlık uyandıran en büyük nitelik kuşkusuz, dilinin özlüğü, duruluğu, halk Türkçesine yakınlığı olmuştur. Hikayeye başladığı yıllarda 'dil anlayışı bakımından çağdaşlarından, hatta bu yolun öncüsü Ömer Seyfettin'den biraz daha ileri bir çizgideydi.

Hikayelerinde hiçbir düzensizliğe, kötülüğe, kimseye kızmıyor, hiç kimseden sevgisini esirgemiyordu.

İşte bir ankete verdiği bir yanıttan bölüm:

"... Ben insanlara yaşamak için bir ümit, kuvvet ve neşe veren yazılardan hoşlanırım. İnsanları yoğunmuş mutfak paçavrasına çeviren ve yese düşüren yazılardan hoşlanmam. Zaten tam bir refah içinde, huzur içinde yaşamıyoruz... Halbuki insanların içinde bir umut olmalı... Yaşama umudu, neş'e vermeli insana okudukları..." diyordu Esendal.

Onun eserlerinin güzel oluşlarının bir nedeni de bunlara sevgisini koyması, anlattığı kişileri, onların yaşamlarını sevmesidir.

"...Bir sıcak, bir içten anlatım.."

VEDAT GÜNYOL

Esendal, 1906'da girdiği İttihat ve Terakki Derneğinin çarkından geçip politikaya dala çıka kişiliğini bulmuş, sonra CHP'nin genel sekreterliğinde, tek parti döneminin olumlu olumsuz etkinliklerinde -gönüllü gönülsüz- söz sahibi olmuş bir insan. Bu onun politikacı yanı. Görünüşte ağır basan yanı. Bu açıdan bakarsak, onu Refik Saydam'la aynı kefeye koyabiliriz. İkisi de, bürokrasi çarkında, söz sahibi, yetki sahibi olmuş insanlar. Ama, bu çark içinde ezilmeden, kişiliklerini, fırsat buldukça ortaya koyan, koyabilen insanlar. Kokuşmaya yüz tutmuş bürokrasi çarkı içinden namusu, onuru ile çıkmasını bilmişler. Refik Saydam, politika yaşamının çileli deneyimlerini toplum düzenimizin A'dan Z'ye kadar değiştirilmesi gerektiği yolundaki o ulusa malolan özdeyişiyle değerlendirirken, Esendal, uzun süre adını saklı tutarak, roman ve öyküleriyle içini dökmeyi yeğlemiştir. Bu iç dökme, gizli saklı, ürkek çekingen, oluşa gelişe öylesine bir noktaya varmıştır ki, bugün yazın dünyamızın baş tacı ettiği bir sanatçı yaratmıştır: Esendal.

Daha 1934'te **Ayaşlı ve Kiracıları** romanıyla sesini M.Ş.E. adı altında duyuran sanatçı, duru, yalın, yapmacıksız anlatımıyla kişiliğini koymuştu ortaya. Sabahattin Ali'nin Değirmen'i (1935), Sait Faik'in Semaver'i (1936) daha yoktu ortalarda. M.Ş.E., Ankara'da kumara batmış, köşe bucak semtlerini dile getiriyordu bu romanda. Onu 1946'da yayımlanan **Hikayeler**'i izledi. Bir içten anlatım sıradan insanların konuşmaları davranışlarıyla gelişip oluşan anlatımla insanı birden kapıp kavrayan bu öyküler, o güne değin yazınımızda eşine rastlanmadık bir tat getiriyordu.

Tek parti bürokrasisinin başında, yüreğinde yoğrulup da, kişiliğini koruyabilmiş ender bir insan ve de sanatçı olarak Esendal, öykülerinde kendini, insan sıcaklığına adamaktadır.

Öykülerinde, çok yakından tanıdığı küçük memur, dalgacı, yiyici, sömürücü, zavallı küçük memurları, devlet görevlilerini dile getirmiştir. Bunların yanında, şu bu insanın, varlıklı yoksul insanların iç yaşamlarına, ruh dokularına öylesine ince bir anlayış ve sezişle girişi var ki, bugüne değin değme sanatçı (Tomris Uyar, Karasu vb. dışında) el atamamıştır.

1946'da yayımlanan **Hikayeler** adlı yapıtın ilk öyküsü GENÇLİK'i alalım ele. Erenköy'le Göztepe arasında bir kaç yıldır bırakılmış yıkık dökük bir köşkteyiz. Evin ceberut büyükleri, şunları bunları var. Bir de, yeni evli bir kızcağız var: Hayriye Hanım, evin ortanca kızı. "Daha kız sanılacak kadar taze görünen güzel bir kadın, bir buçuk yıldır evli ise de kocası fakülteyi, sonra da askerliğini bitirip eve yeni geldiğinden ancak bir buçuk aylık evli"dir. Hayriye Hanım, yemek odasının yanındaki ufak odada kocasıyla kendinin gömleklerini ütülemektedir. Bir saat süren bu ütü işinde, Hayriye hanım, gencecik ve tazcik kocasının gömleklerini üstüste koyarken, kendi iç yeleğini gömleklerin arasına koyuverir, yüzü pembeleşerek.

"Evlilik ne tuhaftır. Kızlıkta, erkek düşünmek yasak, erkek yasak. Sonra günün birinde bir erkeği getirip adamın odasına bırakıyorlar. İşte bu oda onun kızlık odası. Kanepenin üstünde bir de erkek uyuyor, herkes de biliyor."

Böylesine incelikler avcısı, böylesine psikolojik durumlar tanıklısı bir sanatçı bu Esendal. Kocasının ütülenen gömlekleri arasına, kendi iç gömleğini koyacak denli duyarlılık gösteren, gösterebilen bir kadını Esendal'ın o ince, o duyarlı kişileri dışında başka nerede bulabilirsiniz?

Esendal bu mu yalnız? Oturduğu yerde uyuklayıp düşünde genel müdür olduğunu gören zavallının öyküsünü yanında, daha nice öyküleri var. Okuyun Esendal'ı, göreceksiniz, ezilmiş insanlar dünyasının köşesinde bucağında sıkışıp kalmış, memurundan ev kadınına, aldatılmış karıdan kocasına kadar nice insanlar çıkacak karşınıza, bir sıcak, bir içten anlatımla.

"Edebiyatçılığı politik kimliğinin önüne geçti...."

ÇETİN ALTAN

Esendal'la dostluğum çok eskiye dayanır. Ailece tanışırdık. Esendal Anadoluya kaçarken bizim evde gizlenmiştir. Babam o yüzden idama mahkum olmuştur. Ben de genç yaşlarımda onunla ahbaplık etme fırsatını bulabildim. Benim babam Ankara'da memur, o da CHP Genel Sekreteriydi. Babamın dostu Esendal, kısa sürede benim de sık sık konuştuğum biri oldu. Özellikle edebiyatımızın önde gelen bir yazarı olarak ilgimi çekiyordu. Bizde genellikle yazarların başarısı muhalefetteyken yükselir. Esendal bunun tersini ispatlamış bir yazardır. CHP Genel Sekreteri, yani iktidarda olan bir yazar, toplumun sorunlarını derinden kavrayıcı hikayeler yazıyor. Bu çok önemlidir. Örneğin bir Orhan Kemal'le kıyaslandığında siyasal düşünüş ve konumları birbirine aykırı bu iki yazar aynı ölçüde başarılı hikayeler yazabilmişlerdir.

Esendal'ın adı öldükten sonra daha da büyüdü. Özellikle politikadaki ününün önüne geçti...

"Üç önemli öğe..."

VECİHİ TİMUROĞLU

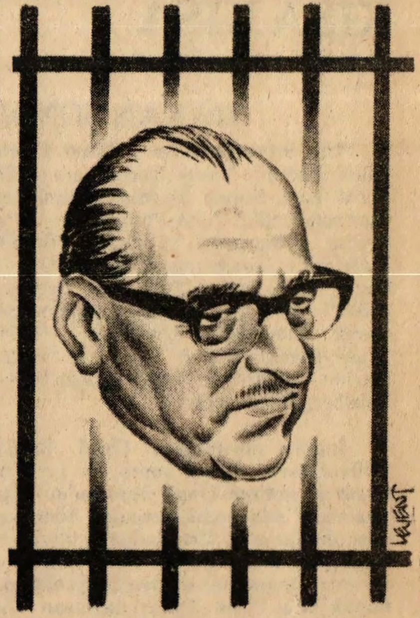
Onu, birkaç kez, öykümüzün Çehov'u diye tanıtmışlardır. abartmalı bir tanıtım olduğunu söylemeliyim. Ben, M.Ş.E'ye, "yabancı kokmayan ilk öykücümüz" diyorum.

değil, gözlemlere dayanmıştır. Yani, bir kişiyi seçmemiş, birçok kişilerin ayrı ayrı özelliklerini bir tek kişide birleştirmiştir. Böylece, gerçek öykü tipi çıkmıştır. Üçüncüsü, bu toplumsal kişi, en kötü durumda bile 'umut'a sahiptir. Böylece, toplumcu gerçekçiliğin önünü açmış oluyor. Onun tarımsal uygarlık özlemlerini paylaşmıyorum, ama öykücülü-

"Çehov'dan ayrıldığı noktalar da var..."

MEHMET SEYDA

ayrıldığı noktalar da var; onun gibi, kendini zaman zaman karamsarlığa kaptırmaz ve bazı

Ölümünün 10. yılında

KEMAL TAHİR KİM OLA?

ERAY CANBERK

Kitap merakı yüzünden Babıâli, Cağaloğlu ve Sahaflar Çarşısı gezilerine başladığım yıllarda, daha doğrusu 1955'den sonra çağdaş Türk yazarlarının bazılarını "keşfetmeye" başlamıştım. Gerçekte, bir konunun, bir alanın meraklısı için iki türlü yayılma yolu vardır. Bunlardan biri meraklının kendi öz çabası, araştırması ya da kısacası merakı, öteki de başka meraklıların yol göstericiliği, tüyo vericiliğidir. Söz aramızda, meraklının meraklıya pek yardımı olmaz ama yardım etmeye meraklı olan meraklılar da vardır. Doğrusu kitap meraklıları arasında, okuma meraklıları arasında kendi bildiğini kendine saklayan oldukça azdır. Ancak koleksiyon tutkusu olanların eli sıkı ve kıskanç davranacağı düşünülebilir. Ben çoğu yazarı kitap sever dostlarımın salık vermesiyle "keşfedip" tanımışımdır. Kemal Tahir için de böyle oldu. Yalnız Kemal Tahir adını önceden biliyordum. Kemal Tahir, bildiğim öteki Kemal'*li* yazarlardan en azından adının değişikliğiyle ayrılıyordu. Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Yahya Kemal ve derken Kemal Tahir... Bir süre sonra da bu ayrıklık içine Kemal Bekir de girdi... 1960'a doğru ve

Olayı öykünün iskeletinden çıkaran ilk yazar. öykülerinde, üç önemli öğe kullanıyor. İlki, öğretisini yazmasıdır. M.Ş.E.'ye değin, anlatıda öğreti düşünülmemiştir. Oysa, o, tarımsal uygarlığının kişilerini bulup anlatmıştır. İkincisi de, gözleme

gümüzdeki bu önemli yerini saygıyla karşılıyorum. Sabahattin Ali'nin sağlıklı tarihsel insanını yakalasaydı, onun öncüsü sayılabilirdi. Bireyin toplumsal yerini saptayarak çözümlemelere gidemediğinden, Sait Faik'in öncüsü de olamamıştır.

Arı, duru diline, yalın anlatımına, konularını çok sıradan, olağan durumlardan kaynaklandırmasına bakarsak, Memduh Şevket Esendal'a bir yerde öykücülüğümüzün Çehov'u gözüyle bakabiliriz. Ama Çehov'dan

öykülerinde insanda çırpıştırma izlenimi uyandıracak kadar savruk bir anlatım tutturur. Öykücülüğümüzde, bir yanda Sabahattin Ali - Kemal Bilbaşar çizgisinin, bir yanda Sait Faik'in şiir ve büyü dolu öykücülüğünün doruk noktalarına ulaştığı dönemde gerçek adı ve yüzüyle ortaya çıkması, bence, hem bahtı, hem bahtsızlığıdır.

Hiç okul yüzü görmeden kendi kendini yetiştirmesi, bu arada gene kendi kendine Fransızca, Farsça, Rusça öğrenmesi, siyasal görevlerini ön plânda tutup öykücülüğünü 12 takma adın ardında gizlemesi ve halkın aldıklarını, öğrendiklerini tam bir "halk adamı" alçakgönüllülüğü ile son yıllarında halkına vermeye çalışması da bence ilginçtir. Ah, birazı yayımlanmış, birçoğu gazetelerde, şurada burada kalmış yapıtlarının tamamını okuyabilsek!

Hayat ne tatlı

IŞIL ÖZGENTÜRK

Esendal'ın "Hayat Ne Tatlı" adlı hikayesinde,hikayenin kahramanı biten bir günün sonunda, "Hayat ne tatlı şey," diye düşünür. Hemen ardından da Esendal biraz hüzünlü hikayesini bitirir. "İnsanın ömrü olmalı da yaşamalı."

Bence Esendal budur işte; yaşama sevinci, biraz hüzün ve sonsuz bir sadelik.

Sözü burada Memduh Şevket Esendal'a bırakmakta yarar var, bize kendini en iyi o anlatıyor:

"Edebiyatı bilmediğimden, marifetsizliğimden sade yazmışımdır. Bilsem öyle düpedüz yazar mıydım hiç? Köylü bir şeyi söylerken dikine, olduğu gibi söyler. Neden? Süslemesini bilmez, bezetmesini bilmez, anlatmasını bilmez de ondan... Marifetli insanlar öyle yapmazlar. Sözlerine, yazılarına marifetlerini sokarlar. hünerlerini gösterirler. Aslını sorarsanız marifet hayatın içinde, hayata uymayan bir şeydir. Benim dilim kısa, istediklerimi anlatabilmek güç." (Varlık dergisi, Haziran 1952 M.Ş.E.)

Çok şey anlattınız hocam, çok şey...

"Geçerliliğini yitirmemiş"

SEVİM BURAK

Bu soru kendi yanıtını da kendi getiriyor. Bana göre ortak yönleri olan Cumhuriyet dönemi hikayecilerimizin ve özellikle Esendal'ın belirtildiğinde, 100'üncü doğum yıldönümünde unutulmaması, O'nun, bugün de geçerliliğini hâlâ, yitirmemiş olduğu gerçeğinin kanıtı bence.

AŞIK VEYSEL HALK ŞİİRİ GELENEĞİNİN SON HALKASI MI?

BATTAL PEHLİVAN

İlkin çağımızın ozanı Aşık Veysel'in "büyüklük" payesini saklı tutarak yazımıza başlamak istiyoruz. Hiç kuşukusuz O yaşadığı döneme damgasını vurmuş, varabileceği yere varmış ve layık olduğu tahta oturmuştur. O'nun sanatına, kişiliğine ilişkin bir görüş ortaya atacak değiliz.Ancak bir çok kez çürütülmüş bir görüşü-tekrar gündeme getirerek Veysel'in dahi katılmayacağına emin olduğumuz bir savı-yanıtlamak istiyoruz.

"Halk şiiri geleneğinin son halkası Aşık Veysel...", tümcesi ölümünün 10. yıldönümünde yine kullanıldı.(1)

"OZAN DOLU ANADOLU"

Anımsanacağı gibi 21 Mart 1973 günü aşık Veysel yaşama gözlerini yumduğu zaman da, "Halk şiiri geleneğinin son halkası öldü. Halk şiiri de onunla birlikte gömüldü...", görüşü ortaya atılmış ve üstünde uzunca bir süre tartışılmıştı. Gerçi "kim doğru, kim yanlış", kesinkes belirlenip ilan edilmemişti, ama halk şiirinin sürdüğü, halk oldukça da süreceği kanıtlanmıştı... Örneğin Aşık İhsani'nin "**Ozan Dolu Anadolu**" adlı kitabında(2) yüze yakın ozan tanıtılmıştı.

UZUN SÖZ GEREKMEZ

Hatta tartışmalar öyle ileri boyutlara varmıştı ki, Aşık Veysel siyasi aksiyonlara bile hedef olmuştu. Tuncelili Aşık Zamani, "Veysel" adlı şiiriyle "varlığını" kanıtlamıştı. Belki de biraz daha ileri giderek, "Halkın değil kendi derdini yazandı" tümcesini bile kullanmıştı. Aslında o gün Zamani'nin hedefi Veysel değil, Veysel'le birlikte halk şiirini bitirenlerdi. Veysel zaten kendi yerini belirlemiş, hiçbir tartışmaya da açık kapı bırakmamıştı. O doğanın, güzelliklerin, kendi sorunlarının ve "sadık yari" toprağın ozanıydı. Hiç bir zaman da aksini söylememişti. Gelin . Zamani'nin şiirini birlikte okuyalım:

"Çok dokundu mızrap ile tellere/Bozuk perdeleri görmedi Veysel/Ağıt yaktı bülbül ile güllere/Dikene elini sürmedi Veysel...

"Ağlayıp sızladı derdini döktü/Vurdular başına boynunu büktü/Çobandı ağanın koynunu güttü/Ver benim hakkımı demedi Veysel..."

"BİR ÖRNEK DAHA"

Ocak 1983'te Süleyman Yağız'ın bir kitabı yayımlandı: "**Yürü Bre Hızır Paşa**"... O da yaşayan ozanlarımızı belgelemiş. Özellikle yaşayanları... Sanki 20 Mart'ta "halk şiirinin son halkası Veysel'dir", deneceğini bilmiş gibi...Altı yıl rafta tutmuş, tutmak zorunda kalmış ve güzel bir rastlantı kısa bir süre önce yayımlanmış... Bu yapıt bile tek başına, bu geleneğin sürdüğünü göstermez mi?..

HALK VARSA, HALK ŞİİRİ DE VARDIR

"Dün halk varken, halk şiiri de vardı. Bugün de halk olduğuna göre, halk şiirinin de olması gerekir" (3). Halk ozanının aksiyonu üretim ilişkilerine/ekonomik çelişkilerin biçimine bağlı olarak boyut değiştirebilir, ama yok olmaz. Kimi zaman semboliktir, kimi zaman romantik... Yarın sembolik olarak mı sürdürür, yoksa romantik bir tarza mı bürünür; bunu zaman gösterecektir... (Veysel sembolik miydi, romantik mi, bu tartışma götürür. Ve bir başka yazının konusudur). Pir Sultan'ın yaptığı sembolik bir edebiyattır. Hayati'nin de, Nesimi'nin de... AmaKaracaoğlan öyle mi? İster romantik olsun, ister sembolik; sonuçta ikisinin de yaptığı halk edebiyatıdır./halk şiiridir... Hiç birinin ölümü bu geleneği bozmaz.

Nasıl ki Pir Sultan'ın ölümüyle halk şiiri yitmemişse; Veysel'in ölümüyle de bitmemiştir, Mahzuni'nin ölümüyle de bitmeyecektir...

AD MI?

Gelin bu görüşümüzü pekiştirmek için aklımıza gelen ozanların adlarını okuyalım:

Aşık Mahzuni, Zamani, Muhlis Akarsu, Emiş Bacı, Kul Hasan, Devrani, Reyhani, Şah Turna, Turabi, Kul Mehmet, Aşık Veli, Mecnuni,Aşık Çırakman, Aşık Nesimi Çimen, Mihneti, Temeli, N.Dadaloğlu, Ismail İpek, Hüseyin Kaçıran, Sarıcakız, Aşık İhsani, Adsız Aşık, Aşık Yener, Aşık Işık, Davut Sulari, Ali Gürbüz, Kul Ahmet, Feyzullah Çınar, Fedai, Hamdi Gardaş, Hüdai, Meçhuli, Ali İzzet, Temeli, Haydar Erdoğan, Hasan Erdoğan, Hüseyin Merdani, Borani, Mehmet Gürbüz, Sefil Gülhani, Delicoş Kerem, Adil Ali, Aşık Eşref, İ.Coşar, Mahrumi, Meftuni, Emini, Sefil Selimi, Aşık Berati, A.Papur... ve daha niceleri.

Bu soluk hiç kesilir mi?

(1) Milliyet/Aktüalite Sf: 11 (20 Mart 1983) - Halk şiirinin son halkası Aşık Veysel öleli 10 yıl oldu/İlhami Soysal.
(2) Aşık İhsani/Ozan Dolu Anadolu/May Yayınları 2.Basım 1974 İst.
(3) Süleyman Yağız/Yürü Bre Hızır Paşa ... Sf: 12

Esendal için

REMZİ İNANÇ

Lisede okuyan çocuğuma, geçen yıl öğretmeni, M.Şevket Esendal'ın öykülerini 'topluca değerlendirme' ödevini vermişti. Ustanın iki kitapta toplanan öykülerini yıllar sonra bir daha okumak fırsatını bulmuştum. Nasıl sevindim.. Böyle bir edebiyat öğretmeni olduğu için de kızımı kutlamıştım.

Yine geçen yıl iyi bir rastlantıyla, Adam Yayınlarından çıkan V.Şukşin'in 'Yaşamak Tutkusu' adlı öykü kitabı da bana Esendal'ı anımsatmış, günlerce düşündürmüştü. Dünyanın her yanında akrabaları olan insanlar gibi sevinmiştim. Esendal yaşıyor, dedim. Çehov da yaşıyordu. F. Celâl, S.Ali, Sait Faik de... Orhan Kemal de...

Kişileri toplumun küçük insanlarından oluşan yüzden çok kısa öykünün usta yaratıcısı Esendal'ın **Somut** eliyle gündeme gelmesi beni daha da sevindirdi. Sanırım 100. doğum yıldönümünde anılan ilk edebiyatçımız oluyor Esendal.

Bu düşünceyi taşıyan, yani toplumu değiştirmeyi amaçlayan bir yazar, zengin insan gözlemlerini ve usta anlatım gücünü ancak doğru ve yalın bir dile dayanarak değerlendirebilirdi. Esendal'ın başarısı buradadır. Alabildiğine sade ve açık bir anlatımı yeğlemesinin nedeni de budur bizce. Türkçeye gösterdiği özen, ustamızın üzerinde durulması gereken önemli bir niteliğidir. Saygıyla, sevgiyle anıyorum.

Bekir de giderdi... 1960'a doğru ve sonraki yıllarda Nuruosmayi'den geçerken camekânında kitaplar duran bir dükkânın önünde duralar ve kitapları incelerdim. Meğer burası bir basımeviymiş. Ayrıca yayıneviymiş. Kemal Tahir adına ilk kez burada rastlamıştım. Ama dükkân mı basımevi mi olduğunu bir türlü kestiremediğim bu yere bir türlü girememiştim. yine aynı yıllarda ya Şükran Kurdakul'dan ya da Afşar Timuçin'den ya da ikisinden birden **Esir Şehrin İnsanları**'nı işittim. Kemal Tahir'den ilk okuduğum kitap da bu oldu. Romandaki aydın kişi, Kâmil beyin beni bir hayli etkilediğini anımsıyorum. Arkadan Kemal Tahir'in yayımlanmış bütün kitaplarını okumaya başladım. Bu tutkum **Yorgun Savaşçı**'yı okuyana kadar sürdü. **Yorgun Savaşçı**'nın yayımlandığı 1965'den sonra Kemal Tahir edebiyatımızda iyice gündeme geldi. Tartışıldı, eleştirildi. Bazı alanlarda yerli yersiz hırpalandı. Değişik yorumları olan, değişik bir dünya görüşü olan bir yazar olarak değil de başka açılardan eleştirildi. Romancının özellikle romancının, bir düşünür olması, bir savı kanıtlamaya çalışması kimilerine tuhaf gözüktü. Kimileri için de gereksiz.. Kemal Tahir'in bazı konularda kafa yorduğu, romanına düşüncelerini aktardığı yadsınamayacak bir gerçektir. "Hayatım roman" anlayışı içinde yalınkat bir anlatıcılık, gözlem ve yaşantıları konu edinerek roman yazma yaygın bir romancılık anlayışı olunca Kemal Tahir'in yadırganmasını olağan karşılamak gerekir.

Öteki romanlarını bilmem ama **Esir Şehrin İnsanları**'nı ve **Esir Şehrin Mahpusu**'nu en azından içindeki kişilerin yaşarlığı ve dolu dolu oluşu nedeniyle yeniden okumuşumdur ve yine de okurum. Kemal Tahir konusunda gündelik ilişkilerden uzakta yapılacak olumlu ve olumsuz eleştirilere halâ gereksinme var sanıyorum.

MECBUREN MAL

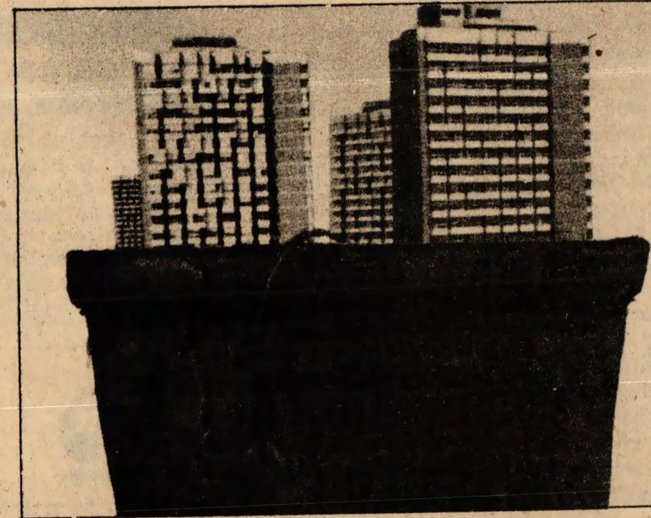
SEZER TANSUĞ

Düşünür mimar Cengiz Bektaş'ın hacmi küçük, fakat içerik yönünden sorunsalı bir hayli geniş olan **Yuva mı Mal mı?** adlı kitabının tek ve toplu konut sorununa dönük geleneksel ve çağdaş yaklaşım ve çözüm yöntemleri arasındaki bağın araştırıldığı ciddi bir çalışma olduğu anlaşılmaktadır. Cengiz Bektaş gözlemler ve imkân nisbetinde uygulamaya yönelik deneyimlerinin yanısıra, olguya ihtiyaçlar, işlevler ve kültürel kalıtım sorunları çerçevesiyle tanımlanması mümkün olabilen tek ve ortak çabaların katkılarını da eklemektedir. Konut sorunsalının yaşam tarzı ve diğer koşullara bağlı bulunan ayrıntılarına değinmesinin ötesinde kitap konut mimarlığının çeşitli zorunluluklarla belirlenen çok yönlü teknik kategorilerini de tanımlamaya çalışmaktadır.

Avusturyalı ünlü ressam Hundertwasser'in konut yapısının türüyle, bedensel ve ruhsal hırpalanmaya yol açan ve bu arada yapının tekniği, malzemesi, çevre koşulları, v.d.ne ilişkin bulunan özel niteliklerine karşı tercih uyarısı (s.35) dolaylı da olsa konut sorunsalına ışık tutan müstesna yargılardan biri olarak kitaba girmiştir. Sorumluluk duygusu taşıyan mimarın amacı, konutun gerçek anlamda bir yuva birimi oluşturabilecek çok yönlü katkılarla gerçekleşmesini sağlamaktır. Fakat öte yandan bilinen konut "fikdanının" toplumu yüz yüze bıraktığı derin bunalımlarla yuva fikrinin, yuva duyarlığının gerçekleşebileceği tüm koşulların bağdaştırılabilmesi de sorunsalın bir başka cephesidir. Hundertwasser, bedene zarar veren gecekonduyu, ruha zarar veren betondan konut kutuya tercih ediyor. Işığı göz kamaştıran bu fanteziyi doğrulamayan tek, ama çok önemli olgu, insanların başlarını sokacak bir yer kaygısı içinde olmalarıdır. Yuvayı yuva yapan ve içinde yaşayanların her yönden sağlıklı olmalarını sağlayan koşullar ne gecekondu koşulları, ne de insanın içine acı veren üst üste konmuş mekanik kutulardır. Fakat insanlar imkânları ölçüsünde o ya da bu türden bir konuta başlarını sokmaktan başka çare bulamamaktadırlar.

Cengiz Bektaş gibi insancıl duyguları olan mimarların araştırmaları öyle sanırım, gerçeklerin kabalığı karşısında pek tutunamaz. Konut bloklarının tek tek bağımsız birimlerine "yuva kavramının" biçimsel koşullarını eklemeye çalışmak, bu konut azlığı döneminde, biraz hayalcilik ve "geçmiş özlemi" değil de nedir? Kentleri dolduran çirkin apartman bloklarından daha güzelleri, daha sağlamları, mekân yönünden daha ekonomik olanları elbette yapılmalıdır. Bu yapılar iyi denetlenmeli ve modern teknolojinin nimetlerinden yararlanmalıdırlar. Çevreleri ferah ve düzenli olmalı, ulaşım sorunları çözümlenmiş olmalıdır. Bu büyük toplumsal katmanlı sorunlar, Yuva mı Mal mı? sorusunun boyutlarını çok çok aşan sorunlardır.

Son olarak şunu söyleyeceğim: Belki de bende konut "mevzuunda" mal kavramı da, yuva kavramı da yoktur. Ancak ben sonunda enayi bir apartmanın altında yarım bodrum tabir edilen, havasız ve güneş görmeyen kaloriferli bir mal edinmek zorunda bırakıldım. Gene de bu konuta bir mal gözüyle bakamıyorum, çünkü yuvalık bir hali yok, ama şükür, sokakta kalmadık.

Erkal Yavi

Doğan Hızlan'ın iki kitabı yayımlandı: "Yazılı İlişkiler" ve "Günlerde Kalan"

Eleştirmen Doğan Hızlan, bugüne değin çeşitli yayın organlarında çıkmış olan inceleme, deneme ve eleştirilerini "Günlerde Kalan - Çağdaş Edebiyatımıza Dipnotları" ve "Yazılı İlişkiler" adlı iki kitapta topladı.

"Yazılı Ilişkiler", Doğan Hızlan'ın Türk edebiyatının şair ve yazarları üstüne inceleme, deneme ve eleştirilerinden oluşuyor. "Günlerde Kalan" ise bir bütün olarak çağdaş edebiyatın çeşitli konu ve kişilerini içeriyor.

SİNEMA

TELEVİZYON

KISA KISA

HAKAN SONOK

★ "The Sting-Belâlılar", "Taxi Driver-Taksi Şoförü", "Close Encounters of The Third Kind-Kapalı İlişkiler" filmlerinin yapımcılarından Julia Phillips son olarak Arthur C.Clarke'ın yapıtından Stanley Kubrick'ce sinemalaştırılan "2001: A Space Odyssey" (1968) nin devamını "2010" adıyla gerçekleştirecek. Yönetmen olarak ülkemizde "Duel-Bela" (1971), "Jaws-Denizin Dişleri" (1975) ve "Kutsal Hazine Avcıları"yla (1981) tanınan Steven Spielberg'in adı geçiyor.

★ İngiliz sinemasına Carol Reed'in "Oliver"inden 13 yıl sonra En İyi Film Oscar'ını getiren Hugh Hudson'ın "Ateş Arabaları"nda prensiplerinden ödün vermez, dindar atlet Eric Liddell'i büyük bir başarıyla canlandıran İan Charleson, Edward Bennet'in 33. Berlin Şenliği'nde büyük ödül Altın Ayı'yı paylaşan "Ascendancy-Belfast 1920" ve Richard Attenborough'un "Gandhi"sindeki küçük rolüyle bundan sonra da adını sık sık duyuracağını haberliyor.

★ Constantin Costa Gavras'ın yeni filmi "Hanna"adını taşıyor. İsrael ve İtalya'da çekilen filmde "An Unmarried Woman-Yalnız Bir Kadın" (1978) ve "La Luna" (1979)nın oyuncusu Jill Clayburgh başrolde-Yapıt da son "Cleopatra"nın yönetmeni Jean Yanne Clayburgh'a eşlik ediyor.

★ Milos Forman'ın ("Guguk Kuşu", "Hair", "Ragtime") son filmi "Amadeus" adını taşıyor. Çekoslovakya ve İtalya'da çekilecek yapıt da Miroslav Ondriçek görüntü yönetmeni. Oynayanlar ise: F.Murray Abraham, Thomas Huice, Meg Tilly.

★ Sean Connery'nin James Bond dizisine dönüşü olan "Never Say Never Again"i bu yıl "Laura Mars'ın Gözleri" (1978), "İmparator" (1980) ve "Vahşi Kahramanın Dönüşü (1976) nü izlediğimiz İrvin Kershner yönetiyor. İstvan Szabo'nun "Mephisto"sunda büyüleyici bir oyun çıkaran Klaus Maria Brandauer ve Barbara Carrera diğer rollerde.

★ Connery'li James Bond Nice, Monte Carlo, Bahamalar ve İngiltere'de çekilirken, Roger Moore, Maud Adams'lı "Octopussy"i bundan önceki Bond "For Your Eyes Only-Yalnız Gözlerin İçin"in (1981) yönetmeni John Glen'ce İngiltere, F.Almanya ve Hindistan'da meydana getirmiş.

★ "Love Story" yazarı Erich Segal'in yeni romanı "Man,Woman and Child"ı Dick Richards (En son "Death Valley-Küçük Kahraman"ını (1981) izledik). Martin Sheen ve Blythe Danner ile çekti. Richards ayrıca Sydney Pollack'la beraber "Tootsie"nin yapımcılığını üstlenmişti.

YARATICILIĞIN İKİ YÜZÜ

OĞUZ MAKAL

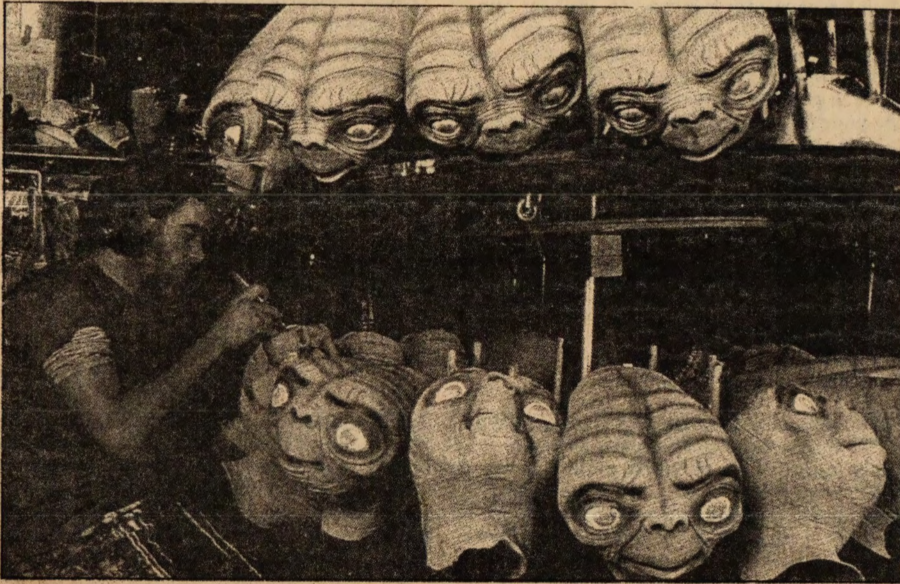
Şimdilerde "Kutsal Hazine Avcıları", "İmparator", "E.T.", "Tron" gibi gişe yapan, popüler türden bu serüven/bilim-kurgu fantazyalarının yeni ürünleri "yaratıcı" sayılıyor.

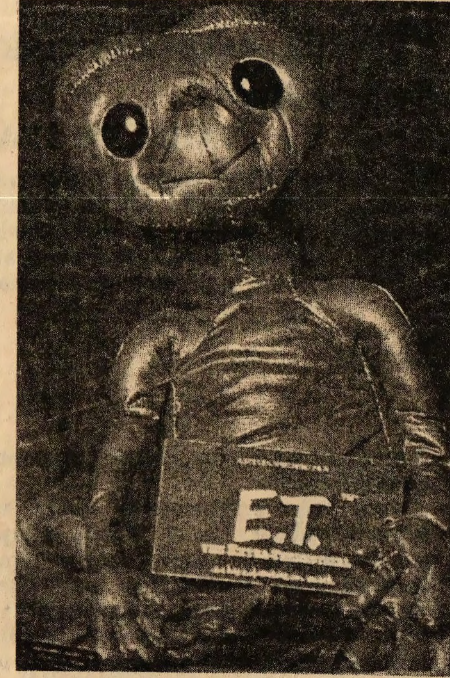
Öteki sanatlar bir yana, yaratıcılığın ölçütlerinin gişe başarısında, gösterinin yanılsama gücünde -etkisinde arandığı sürece elbet bu tür filmler yaratıcı olarak tanımlanacaktır. Ama, sıradan/tekrarın tekrarı öykülerin yaldızlı yeni biçimlerde sunumuysa, uzayın fethi çağında neden bu denli ışıltılı görünüyor ki? Oysa, sinemanın yakın çağ tarihi ve günümüz bilimde-teknikte (öteki zihinsel etkinliklerde) olduğunca gerçekten yaratıcı örneklerle doludur. En güncel örneği ile "33. Berlin Film Şenliği" işte karşımızda durmaktadır...

Sinema sanatında yaratıcılığın göstergelerinin ters yüz edilmesi, popüler türden fantazyaların olabildiğince abartılarak sunumunun acısını elbet yine toplum çekecektir. İçten aktarabilen, duyumsatan, öğretebilen yapıtlara daha çok değinmek, bilgi aktarmak, bu yapıtları görmeyi teşvik etmek yolundaki çabaları azımsamıyoruz, ama 'kamuoyu' oluşturucu iletişim araçları 'yaratıcı' (!) diğer örnekler için çalışmaktadır. Toplumu kuşatan bu düşünce-tutum, Amerikan tarzı yaratıcılığı tek yaratıcılık olarak sayan bu görüş, pazar ve best-seller'i ölçüt kabullenen bu tutum 'sinemanın da kabul edilebilir düşüncesi-tutumu' olmuştur. Yapımcıların, işletmecilerin, ve sansürün (Pabst 1930'lu yıllarda söylüyordu) boyunduruğu altında acı çekmeye devam edegelen sinema böylece sancılarını azaltmadan taşıyor...

Popüler türden bu filmler, tüketicileri tarafından anlaşılıyor, ama bu estetiksel-toplumsal zevk çizgisinde kalmıyor, her ülkeye filminden önce modasını da taşıyor. Büyük kentlerdeki birçok mağazanın vitrinlerini tişörtler, kalemler, anahtarlıklar, maskotlar, masklar, posterler ve daha birçok armağan ve süs eşyası kaplıyor. Ülkemizin büyük kentlerindeki mağazalarda da şimdilerde aynı olaya tanıklık ediyoruz. Örneğin E.T. simgeli malları piyasaya süren uyanık iş adamlarının (15 Mart gündemli Günaydın Gazetesi yazıyor) bu durumdan çok mutlu olduğu belirtiliyor. Üretilen hediyelik eşyaların, fiyatları dikkate dahi

alınmaksızın adeta kapış kapış gittiğini belirten satıcılar, bazı E.T. resimli ya da amblemli malların fiyatları hakkında şu bilgileri verdiler:

. Küçük maskot 350 lira
. Büyük baskot 550 lira
. Seramik panolar 900 lira
. Anahtarlıklar 250 lira
. E.T. kuklaları 1900lira."

Bilim-kurgunun zararsız/oldukça da duygulu ilk örneklerinden biri gibi sunulan E.T.'den önce hiç mi bir başka yaratıcı örnek yoktu? Ya **Robert Wise**'ın "Dünyanın Durduğu Gün" (The Day the Earth Stood Still-1951) adlı filmine ne demeli? Nükleer denemelerin durdurulması ve barış içinde yaşanması için uçan daireden inenler, uyarıda/ricada bulunurlar bu filmde...

"Tron"un yönetmeni Steven Lisberger de bilgisayarlarla gerçekleştirdiği bu filmin yaratacağı "iş başarısı" kadar, öteki yaratıcılığa (çeşitli armağan ve süs eşyası) inandığını ve önemli kâr beklentilerinin olduğunu da bir konuşmasında belirtiyordu.

İşte şimdilerde sinemada gerçek yaratıcılık bu...

Ve tüm bunlarsa değerli ozan Turgut Uyar'ın sevdiğim dizelerini sürükleyip getiriyor belleğimin derinliklerinden:

"Halbuki korkulacak hiçbir şey yoktu ortalıkta. Herşey nylondandı o kadar." (**Geyikli Gece**'den)

Asiye nasıl kurtulmuştu?

SÜHA YİĞİTER

Sıradan "Yeşilçam" filmlerinde, 'çocuk' ögesi, göz yaşartıcı bomba olarak kullanılagelmiştir... Melodramların en iç yakıcı sahneleri, hiç tanımadığı bir adama gidip "size baba diyebilir miyim?" diye soran bilmiş küçüklerce çevrilmiştir... Bazı "gerçekçi" filmlerde ise, öksüz çocuklar, ya da ana babası "kötü yol"a düşmüş olanlar; aynı yolun yolcusu olarak, bir süre "sokağa" düşerler.. Ne var ki çok geçmeden, hayırsever bir zengin, vicdanının sesine kulak verip, bu zavallı yavrucağa el uzatacak, onu olmadık miraslara boğacak, sıcak bir yuva sunacak; çocuğu kurtaracaktır!..

Televizyonumuz da, sağolsun, "sokağa düşen" bu çocuklarımızı bir başka biçimde kurtardı!.. Onlara hayırsever ve zengin babalar bulamadı ama, doğrusu, elindeki objektifle, çok objektif(!) bir biçimde yaklaştı soruna... Evinden kaçan çocukları buldu, konuştu; görevli ekipleri adım adım izleyerek, onların bir bir evlerine teslim edilişlerini görüntüledi... Ve çocuklarımız böylece "kurtuldular" !... Tıpkı Asiye gibi!..

İzleyenler hatırlayacaklardır, şubat ayı içinde TV'de yayınlanan, TRT Haber Merkezi'nin yaptığı "Olayların İçinden" programından söz ediyoruz... Aslını isterseniz, konunun önemine, çocuklarla yapılan röportajların çarpıcılığına, çekim ekibinin çabasına diyecek bir şey yok... Ama bunların dışında "Onlar da Çocuktu" programı için diyecek öyle çok şey var ki...

İlkin şunu soruyor insan; toplumsal bir yara olan "evden kaçan çocuklar" konusu, neden birdenbire TV ekranlarına gelerek "olay" oluyor?..

Ya da şöyle soralım, "haber" bunun neresinde? "Evinden kaçan çocuklar", "kimsesiz çocuklar", "köprüaltı çocukları" bir "olay" değil, bir "toplumsal olgu"dur... Hem de yıllardır olagelen, olmakta olan ve birçok azgelişmiş toplumda yaşanan bir olgu... Haydi, olayla olguyu ayırdedemediler diyelim... Diyelim, böylesine yakıcı bir konu, bilmediğimiz, anlayamadığımız herhangi bir nedenle ele alınıyor; o zaman da soruna bütün boyutlarıyla yaklaşmak gerekmez mi? Sorunun toplumsal nedenlerini, bu nedenlerin yarattığı ilişkiler ağını, aile ve eğitim sistemi, devlet ve öteki toplumsal kurumların bu çocuklarımıza verdiklerini-veremediklerini, ortaya çıkan sonuçları vb. de sergilemek; izleyenleri en azından, nedenler ve çözüm yolları üzerine düşünmeye çağırmak gerekmez mi? Oysa biz, iki bölümlük dizide, yalnızca çocukların içinde bulundukları durumu kendi ağızlarından aktarmakla yetinen, sonuç olarak da, onların ailelerine iade edilmelerini sadece izleyerek bu çözümü paylaşan bir yaklaşıma tanık olduk... "Neden evden kaçtın" sorusuna, çocuklardan "sıkıldı.." "bunaldım" diye, "okuyamadım", "çalışamadım", "babam dövüyor" diye alınan yanıtların ardında yatan gerçekler üzerine tek kelime sorulmadı, nedenler, niçinler araştırılmadı... Kimlerin -ailenin mi, öğretmenlerin mi, devletin mi, polisin mi, toplumsal koşulların mı, çocukların mı, hepsinin birden mi, daha başka şeylerin mine kadar, ne biçimde payı vardı bu sorunun ortaya çıkışında?

"Daha önce kaçtım evden, yine kaçarım" diyordu bazı çocuklar... Kimi de yetiştirme yurdundan kaçmıştı, evi bile yoktu yani... Yaşlarından daha çok yaşamış bu çocukların her anlattığı, ayrı dramdı sözün kısası... Bu dramları "mutlu bir son"a bağlamak endişesi ile olsa gerek, televizyonumuz, polisin yıllardır başvurduğu tek "çözüm"e aynen katılmaktan başka bir şey yapmadı... Ve çocuklar kaçtıkları, kurtulmak istedikleri sevgisizliğe, güvensizliğe birbaşınalığa iade edildiler... Evlerin açılan kapılarının hiçbirinde, kaybolan çocuğa kavuşma sevinci yaşanmadı... Gerçekte hiç de doğal olmayan bu tuhaf buluşmalar, ne acıdır ki, televizyoncularımızı yine hiç yadırgatmadı... Herkes içeri girdi, kapılar kapandı... Sorun bitmiş, çocuklarımız "kurtulmuştu" !... Oysa, belki de sorun, şimdi yeniden başlıyordu... Ne var ki içeriye giremedik biz... Çocuğunu "**manyak bu**" diye karşılayan alkolik babayla, "Bu ilk değil, hep kaçar" umursamazlığı içindeki öteki ana-babalarla yüzleşemedik... Çünkü programı yapanlar için bu 'kapıların ardı' hiç önemli değildi... Onlar için de "**İŞ**" bitmişti nasıl olsa...

Çocukların bırakıp kaçtıkları dünyayı göremedik.. Ama eminiz ki, yüzümüze kapanan bu kapıları aralayıp bakabilseydik, bakmasını bilebilseydik; biz istesek de istemesek de, bazı gerçekler sızacaktı dışarı, gözler önüne akıverecekti... Ama dedik ya, böyle bir sorunu yoktu TV'nin...

Programın en sonunda konuşan, konunun uzmanı (!) profesörün getirdiği şematik, yaşamdan kopuk, ekonomik-sosyal-kültürel-psikolojik hiç bir temel çerçeveye oturtulmaksızın hatta sorunu çocukların zeka düzeylerinin düşüklüğüne bağlayan açıklamalar ise -zevahiri kurtarmadığı gibi, çocukların bize yansıttığı acı yüklü, karmakarışık dünyanın yanında öyle sığ, öyle acemice ve öyle gülünç kaldı ki!..

Hiçbir olay ve haber niteliği taşımayan bir konuya, "eniştem beni niye öptü" dedirterek dokunup kaçan bu program, böylesine çok boyutlu bir sorunu, bir ucundan eşelemekle ne sağladı dersiniz? Yeşilçam filmleri gibi gözlere yaş, yüreklere acı salmaktan başka?

SANAT ÇİZELGESİ

Hazırlayan:
CEMİLE ÖZDEMİR

ŞEHİR

Haftanın Yenileri

İSTANBUL

ŞEHİR TİYATROLARI

İSTANBUL

"ÇİL HOROZ" (Oktay Rıfat)/Üsküdar Ş.Tiy./Çrş,Prş: 21.00, Pz: 15.30-19.00
"DÜN NEREDEYDİNİZ" (Necati Cumalı)/Fatih Ş.Tiy./Cm: 21.00, Ctsi: 15.30-19.00
"HANSEL VE GRATEL"(Çocuk Oyunu)/Harbiye Ş.Tiy./Çrş: 14.30, Ctsi: 11.00
"HEPSİ OĞLUMDU" (Arthur Miller) /Kadıköy Ş.Tiy./Cm: 21.00, Ctsi: 15.30-19.00
"İKİ KOVA SU" (Çocuk Oyunu)/ Fatih Ş.Tiy./Çrş: 14.30, Ctsi: 11.00
"MÜRAİ" (Molier)/Fatih Ş.Tiy./Çrş, Prş: 21.00, Pz: 15.30-19.00
"ONİKİ ÖFKELİ ADAM" (Reginalt Rose)/Üsküdar Ş.Tiy./Cm: 21.00, Ctsi: 11.00
"POLLYANNA" (Çocuk Oyunu)/Üsküdar Ş.Tiy./Çrş: 14.30, Ctsi: 11.00
"SEN SEN MİSİN" (N.Howard)/Harbiye Ş.Tiy./Çrş, Prş: 21.00, Pz: 15.30 - 19.00
"SEVGİLERİN EN GÜZELİ" (Eduardo de Filippo)/Harbiye Ş.Tiy./Cm: 21.00, Ctsi: 15.30-19.00
"YAĞMURCU" (Richard Nash)/Tepebaşı Ş.Tiy./Cm: 21.00, Pz: 15.30-19.00

ÖZEL TİYATROLAR

İSTANBUL

"ADEM İLE HAVVA"/Taksim Venüs Tiy./Ptsi. Sl: 21.15, Çrş, Prş, Cm: 19.00, Ctsi: 15.00, Pz: 18.30
"ALMAN GELİN" (Lale Oraloğlu)/ Tuncay Özinel Tiy./Ptsi. hariç her gece: 21.15, Ctsi, Pz: 13.15
"ALO ORASI TIMARHANE Mİ"/ Nejat Uygur Tiy./Ptsi. hariç her gece: 21.00, Ctsi, Pz: 16.00 (1 Mayıs'a kadar)
"ANNA'NIN 7 ANA GÜNAHI" (Bertholt Brecht)/(Ortaoyuncuları) Küçük Sahne/Prş, Cm: 19.00, Ctsi: 16.00-19.00
"BİR GÜNÜN BEYLİĞİ" (S.İzzet Sedes)/T.Gelenbe Tiy./Ptsi. hariç her gece: 21.15, Çrş, Ctsi: 15.30, Pz: 18.00
"ÇÜRÜK ELMA" (Atilla Alpöge)/ Dostlar Tiy./Ctsi, Pz: 15.30
"DEMET İLE MEMET" (Çocuk Oyunu)/Hodri Mey.Kül./Çrş, Ctsi, Pz: 11.00
"ELİFBE'DEN ALFABEYE"/(İdil Abla Çocuk Tiy.)/Bakırköy B.Kayabaş-E.Yazgan Tiy./Ctsi, Pz: 12.00
"EVLİLİK Mİ-KÖREBE Mİ"/Bakırköy B.Kayabaş-E. Yazgan Tiy./Sl, Prş, Cm: 21.15, Çrş, Ctsi: 15.30-21.15
"GEL KULAĞINA SÖYLEYEYİM" (Enis Fosforoğlu)/Kocamustafapaşa Çevre Tiy./Sl, Çrş, Prş, Cm, Ctsi: 21.00, Çrş: 16.00, Pz: 16.00-18.30
"HAYIRDIR İNŞALLAH" (N.Serezli- T. Aşkıner Tiy.) /Taksim Venüs Tiy./Sl: 21.00, Ctsi: 18.30

İsmail Kaya'nın sergilediği resimlerinden "Bunalım" adlı eseri. (Özgün baskı)

"HAYVANAT BAHÇESİ"/A.Poyrazoğlu-K.Abay Tiy./Ptsi, Sl. hariç her gece: 21.00, Çrş, Ctsi, Pz: 18.00
"İNSANLIĞIN LÜZUMU YOK"/ Devekuşu Kabere Tiy./Ptsi, Sl. hariç her gece: 21.00, Çrş, Ctsi, Pz: 18.00
"KELAYNAKLAR" (Bilgesu Eranus)/ E.Fosforoğlu Tiy./Cm, Ctsi: 18.30
"NASREDDİN HOCA VE EŞEĞİ" (Z.Diper)/Bizim Tiy. (Üsküdar Sunar Tiy.)/Çrş: 14.30, Ctsi, Pz: 11.00
"SEVGİ ÜLKESİ" (Muharrem Şen)/ (Çocuk Oyunu)/T.Gelenbe Tiy./Ctsi, Pz: 11.00
"YIL 1921" (Lale Oraloğlu)/Oraloğlu Tiy./İstenilen her gün (teklif eden okullara)

ANKARA

"RESİMLİ OSMANLI TARİHİ"/AST /Ptsi, Cm: 21.00, Sl, Çrş, Prş: 18.00, Ctsi, Pz: 14.30-17.00

SERGİLER

İSTANBUL

AKM: **İslâm Eserleri Sergisi** (20 Eylül'e kadar)
Akbank Osmanbey Sanat Galerisi. **Zeynep Göle, resim** (6 Mayıs'a kadar)
Akbank Bahariye Sanat Galerisi: **İsmail Kaya, resim** (29 Nisan açılış)
Akbank Nişantaşı Sanat Galerisi: **Mehmet Sabır, resim** (20 Mayıs'a kadar)
Caddebostan Güzel Sanatlar Galerisi: **Tülin Onat, resim** (10 Mayıs'a kadar)
Cumalı Sanat Galerisi: (Moda) **Cevat Dereli, resim** (8 Mayıs'a kadar)
Erenköy İş-Sanat Galerisi: **Mehmet Özer-Asım Yücesoy, resim** (6 Mayıs'a kadar)
Eller Sanat Galerisi: **Sanatçılar ve Sanatsevenler Kulübü Üyeleri, toplu sergi** (5 Mayıs'a kadar)
Galata Sanat Galerisi: **Sabiha Erengönül, resim** (10 Mayıs'a kadar)
Lebriz Sanat Galerisi: **Kadri Atamal, resim** (7 Mayıs'a kadar)

Resim ve Heykel Müzesi: **Albert Bitron, baskı** (6 Mayıs-3 Haziran)
Ian Berry, fotoğraf (3 Mayıs-12 Haziran)
Urart Sanat Galerisi: **Orhan Peker, resim** (5-26 Mayıs)

ANKARA
Vakko Sanat Galerisi: **Berin Anılanmert, seramik** (3-28 Mayıs)

İZMİR
Vakko Sanat Galerisi: **Herman Hedler, resim** (3-28 Mayıs)

Mim. Sinan Ünv.: **Ronald Rainer "Yaşamla Uyumlu Yapı Sanatı" konulu sergi** (2 Mayıs'a kadar)
Pangaltı Sanat Galerisi: **Mehmet Ali Resimcioğlu, resim** (5 Mayıs'a kadar)
Parmakkapı İş-Sanat Galerisi: **Mukaddes Saran, resim** (6 Mayıs'a kadar)
Resim ve Heykel Müzesi: **Albert Bitron, baskı** (6 Mayıs-3 Haziran). Ian Berry, fotoğraf (4 Mayıs-12 Haziran)
Taksim Sanat Galerisi: **Ali Candaş, Sevgi Erdemir, Yunus Güneş, resim** (1 Mayıs'a kadar)
Tanak Sanat Galerisi: **Tekin Artemel, resim** (14 Mayıs'a kadar)
Tiglat Sanat Galerisi: **Gökçebağ, resim** (Mayıs Ayı)
Süha Öztartar Sanat Galerisi: **Gülbün, Gümüş Takı Sergisi** (7 Mayıs'a kadar)
Urart Sanat Galerisi: **Orhan Peker, resim** (5-26 mayıs)
Ümit Yaşar Sanat Galerisi: **Levent Arşiray, resim** (13 Mayıs'a kadar)
Yapı Kredi Osmanbey Sanat Galerisi: **S. Orhan Günkut, resim** (4 Mayıs'a kadar)

ANKARA

Dev. Güzel Sanatlar Galerisi: **Cahide Gürsoy-Cuma Ocaklı-Umur Türker-Şener Demirkol, resim** (15 Mayıs'a kadar)
Dost Sanat Ortamı: **Zekai Ormancı, resim** (6 Mayıs'a kadar)
İngiliz Kül.: **Hikmet Duruel, suluboya resim** (25 Nisan-Mayıs ayı)
İş-Sanat Galerisi: **Afad, Afsad, Basaf, E-Fot, İfsak, Kask, ortak fotoğraf** (6 Mayıs'a kadar)
Vakko Sanat Galerisi: **Berin Anılanmert, seramik** (3 Mayıs-28 Mayıs)

İZMİR

Akbank Konak Sanat Galerisi: **Çağdaş İngiliz Resim Sergisi** (6 Mayıs'a kadar)
Vakko Sanat Galerisi: **Herman Hedler, resim** (3-28 Mayıs)

BURSA

Akbank Sanat Galerisi: **Erol Bulut-Osman Yazıcı, resim** (20 Mayıs'a kadar)

KONSERLER-RESİTALLER

İSTANBUL

AKM Konser Salonu: **Donna Stone (Şan resitali)** /Piyanoda: Ercan Yenal/3 Mayıs Sl.
"Attila" (G.Verdi)/AKM Büyük Salon /İst. Dev. Operası/3 Nisan Ctsi: 15.30
Avusturya Kül.Ofisi: Gala/**Bratislava Oda Ork.**/Şef: Stefan Robl/3 Mayıs Sl: 18.00
İst. Dev. Senfoni Ork. Konseri/ Şef: Ercan Yenal, Solist: Berlin Üçlüsü/30 Nisan Ctsi: 11.00
İst. Dev. Senfoni Ork.Konseri/Şef: Demirhan Altuğ, Solistler: Meral Güneyman-Semra Griffits/6 Mayıs Cm: 18.00

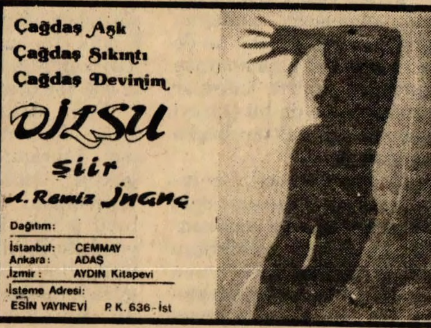
ANKARA

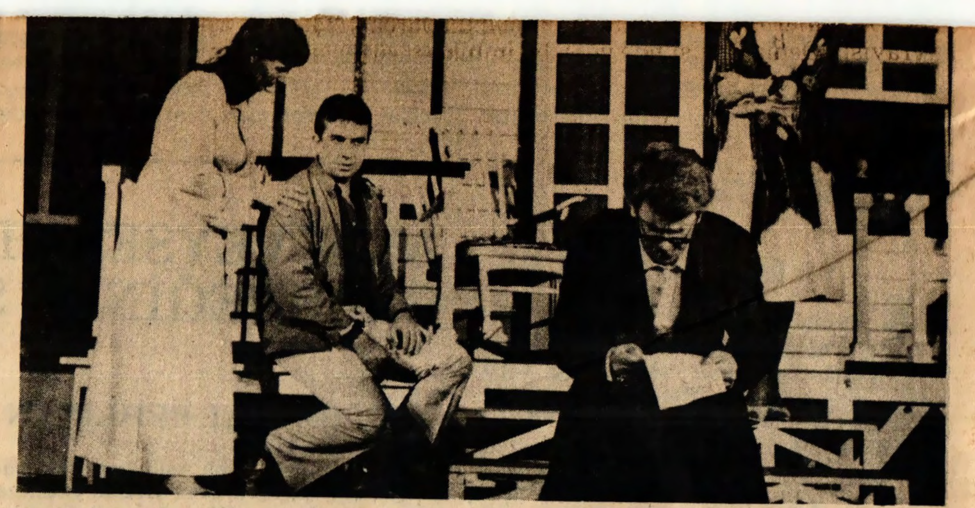
Konser Salonu: **Konser/Şef: Mladen Yagust, Solist: Meral Güneyman (Piyano)**/ 30 Nisan Ctsi: 11.00
Konser Salonu: **Konser/Şef: Wojciech Michniewski, Solist: Ali İrfan (Fagot)** /6 Mayıs Cm: 20.30
Konser Salonu: **Bekir Küçükay, Gitar'lı Trio Konseri**/3 Mayıs Sl.

KONFERANS-AÇIKOTURUM

ANKARA

Sanat Kurumu: **"Türkiye'de Plastik Sanatlar Eğitimi"** konulu açıkoturum/ Yön: Dr. Jale Erzen/30 Nisan Ctsi: 14.30
Türk Dil Kurumu: **"Dilbilim Çalışmalarında Bilgisayar"** konulu konuşma/Doç. Dr. Aydın Köksal/30 Nisan Ctsi: 15.30

Arthur Miller'in "Hepsi Oğlumdu" adlı oyunu, Kadıköy Şehir Tiyatrosunda sergileniyor.

SİNEMA GÖSTERİLERİ

İSTANBUL

"Dersu Uzala"/ Yön: Akira Kurosawa, Oy: Maxim Munzuk, Yuri Solomine, Svetlana Daniltchenko/Mim. Sinan Ünv. Sinema-TV Birimi/30 Nisan Ctsi: 13.00
"Gelin"/Yön: Lütfi Akad, Oy: Hülya Koçyiğit, Kerem Yılmazer,Kamuran Usluer/Mim. Sinan Ünv. Sinema-TV Birimi/30 Nisan Ctsi: 19.00
"I love you dance"/belgesel film/AKM Sinema-TV Birimi/6 Mayıs Cm: 18.00
"Milady"/Yön: François Leterrier, Oy: J.Dufilho, Paul Morand/Fransız Kül. Sinema-TV Birimi/3 Mayıs Sl: 16.00, 5 Mayıs Prş: 20.30
"Yaprak Dökümü"/Yön: Memduh Ün, Oy: Cüneyt Gökçer, Ediz Hun, Fatma Girik/Mim. Sinan Ünv. Sinema-TV Birimi/30 Nisan Ctsi: 16.00
"Zaman Dursa da"/Yön: Levis Gilbert, Oy: Michael York/AKM Sinema-TV Birimi/3-4 Mayıs: 18.00
"İrlandalı Kız"/Yön: David Lean, Oy: Robert M.-Sarah Miles/AKM Sinema-TV Birimi/30 Nisan Ctsi: 15.00-18.00

ANKARA

Arkadaşım Pierrot"/Yön: François Leterrior, Oy: Jacques Dutronc, Raymond Queneau/Fransız Kül. Sinema-TV Birimi/2 Mayıs Ptsi: 18.30,3 Mayıs Sl: 20.30
"Sev Beni Lily"/Yön: Maurice Dugowson, Oy: Rusuf, Jean-Michel Folon, Patrick Dewaere/Fransız Kül. Sinema-TV Birimi/2 Mayıs Ptsi: 20.30, 3 Mayıs Sl: 18.30

ÇÖZÜMLER

ÇETREFİLLİ BULMACA

A) SAMMY
B) AKKAN
C) İDAMLIKLAR
D) TRUFFAUT
E) FONDA
F) AK PAK
G) İŞ BOZULDU
H) KAMYON ŞOFÖRÜ
J) SIFIR
K) EVA
L) MARAŞ
M) AKÜ
N) VLAMINCK
O) EBA
P) RÖMORK

1 H Ö	2 C L	3 H Ü	4 A M	5 M Ü	6 B N	7 B K	8 A A	9 C R	10 G Ş	11 C I	12 A S	13 J I	14 E N	15 C D	16 B A	17 H N
18 K E	19 A Y	20 B A	21 F P	22 J S	23 C A	24 B K	25 A M	26 D U	27 K V	28 C A	29 D F	30 D F	31 D A	32 C K	33 E O	34 C L
35 C M	36 D U	37 H Ş	38 G B	39 C İ	40 D R	41 E A	42 F K	43 D T	44 H Ö	45 H R	46 E D	47 O E	48 N N	49 E F	50 F A	51 J R
52 F K	53 J I	54 H M	55 N I	56 G Z	57 G O	58 G L	59 L M	60 F A	61 H Y	62 H A	63 N C	64 K A	65 H K	■	66 H O	67 M K
68 L A	69 G D	70 L A	71 L R	72 N M	73 G U	74 N V	75 M A	76 H F	77 J F	78 N A	79 N K	80 P O	81 N L	82 P M	83 G U	84 L Ş
85 O B	86 G İ	87 P R	88 O A	89 P K	90 D T	91 P Ö	92 P R									

"... Ölümün karşısında, ne yapsak, muvaffak olmuş bir aktörden farkımız olmayacak. O kadar, muvaffak olmuş bir aktör."

ÇAPRAZ BULMACA

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	İ	N	C	E	M	E	M	E	D	■	M	M
2	S	E	S	■	İ	R	A	D	E	■	A	A
3	P	M	■	S	S	K	■	İ	M	A	L	E
4	E	■	T	İ	K	E	■	P	■	L	A	S
5	N	■	A	Y	A	N	■	Ç	I	A	■	T
6	Ç	A	K	A	L	■	M	A	R	■	E	R
7	İ	L	A	■	■	A	K	N	A	■	L	O
8	Y	A	■	İ	V	L	E	S	■	L	E	■
9	A	B	A	N	M	A	■	E	Ş	E	M	E
10	R	O	T	A	■	Ç	İ	V	A	■	A	R
11	İ	R	İ	N	■	A	F	E	T	■	■	E
12	■	A	K	Ç	E	■	A	R	I	L	I	K

SATRANÇ

1- .... A-g3 +
2- Ş-g1 V:g2 + !
3- K:g2 A: h3 + ve mat

TİYATRO

ITI'nin Budapeşte Oyunyazarları ve Yönetmenler Toplantısı

A. TURAN OFLAZOĞLU

Uluslararası Tiyatro Enstitüsü'nün 19-20 Mart 1983'te Budapeşte'de düzenlediği Oyunyazarları ve Yönetmenler Toplantısı'nı, Oyunyazarları Komitesi Başkanı Arnold Wesker açtı, söyledikleri özetle şunlardı: "Ben yazdığım bir oyunu dostlarıma, zevkine güvendiğim kişilere okur ya da okuturum. Eleştiriler arasında haklı bulduklarım olursa, teşekkür eder, ona göre düzeltmeler yaparım. Oyunumu sahneye koyacak yönetmen de, eleştirilerinin yerinde olduğuna beni inandırırsa, başım üzre, önerdiklerini uygularım; ama benimle anlaşmadan, oyunumun orasını burasını budarsa, oyunuma eklemeler yaparsa, ortaya çıkan ne benim olur ne onun. O yola sapacağına, kendisi yazsın kendisi koysun, ne onun başı ağrısın ne benim" Wesker bir ara, yazarla yönetmeni karşılaştırırken, birincinin yaratıcı, ikincininse yorumcu olduğunu söyledi. Bir Macar eleştirmeci "Artık yönetmenler de yaratıcı olduklarına inanıyorlar" deyince, "Yaratıcılığı tanımlamamız gerekiyor" diye karşılık verdi Wesker, derken yaratıcılığı tanımlama yolunda çeşitlemeler yapıldı. Yeni bir oyun ilk kez sahneye konurken, yönetmenin metne elden geldiğince bağlı kalması gerektiğini, yoksa yazarın oyununu seyircinin yanlış tanıyabileceğini, ama birkaç kez oynanmış ve kitabı yayımlanmış... seyircinin bildiği bir oyun üzerinde yönetmenin daha özgürce çalışabileceğini savundum. Özellikle oyunyazarlarından ve ancak yazılmış bir oyunun sahneye konabileceğini, ancak varolan bir oyunun oynanabileceğini, bu apaçık gerçeği kabul eden yönetmenlerden destek gördüm.

Romanya delegesi söz aldı ve kendisini bir saat kadar hiç kimse susturamadı. Oyunyazarı olan bu delege, Romen edebiyatının dünyanın hiç bir edebiyatından geri kalmayacağını, kendisinin yüzden fazla oyun yazdığını, hepsinin de oynandığını ve büyük başarı kazandığını, başka ülkeler kendi oyunlarını oynamazlarsa, onların da o ülkelerin oyunlarını oynamayacaklarını söyledi. Ardından bir Macar delege konuşmaya başladı, onu da durdurabilene aşkolsun! Dinleyenler öyle yoruldular ki, baktım herkes ikide bir kulaklığını çıkarıyor, bir süre dinlenip, ayıp olmasın diye tekrar takıyordu. Toplantıdan sonra Macar ITI Başkanı'na, o delegenin konuşmasından pek bir şey anlayamadığımı söyleyince, güldü, dedi ki: "Arnold Wesker bir pusulayla bana sordu: 'Bu beyin ne demek istediğini anlayamıyorum, acaba İngilizceye çeviren mi yetersiz?' Aynı pusulaya şöyle yazdım: 'Ben de Macarcasını izleyemiyorum." Macar ITI Başkanı'nın anlattığına göre, konuşan bir edebiyat profesörüymüş, pek çok oyun yazmış, ama hiç birini oynatamadığından yakınıyormuş.

Bu tür toplantılar, tartışmalar elbette yararlı, ama ilişkiler, kişileri doğrudan doğruya tanımalar daha verimli olabilir. Nitekim İngiliz oyunyazarı Arnold Wesker "Oyunlarımdan çoğunun yabancı ülkelerde oynanmasını ben özel ilişkilere borçluyum, onun için ilişkiler kurmaya bakın" dedi. Kendisi cana yakın biri, hemen herkes ona "Bay Wesker" değil de "Arnold" diyor, o da herkese adıyla sesleniyor, örneğin "Turan, sen Müslüman mısın, Hıristiyan mı, Müsevi mi?" diye sordu bana.

Toplantılar bittikten sonra Macar ITI Başkanı'yla özel görüştüm. Türkiye'de bir Macar oyunu koymak istediğini söyledi, aynı arzuyu Madrid'de de dile getirmişti. Kendisi daha önce Norveç'e davet edilmiş bir İbsen koymak üzre, Çehov koymak için de Kanada'ya çağrılmış. Değerli bir yönetmen olmalı. Çağdaş bir Macar oyunu Türkçeye çevrilirse, Türkiye'de oynanması için Türk ITI'si olarak çaba göstereceğimizi bildirince, pek sevindi. Çeviriyi ordaki Türkoloji Bölümü'nden birinin, örneğin Prof. Georg Hazai'ın yapabileceğini söyledim. Daha önce Prof. Hazai'la da konuşmuştum, kendisi elinden geleni yapacağına söz vermişti. Giderken birkaç oyun kitabı almıştım yanıma, "Türkoloji Bölümü'nden ilgilenenler olursa" diyerek Prof. Hazai'a bıraktım. Macar Bilimler Akademisi'ne üye seçilen ve tam bir çelebi olan bilgin "Türkiye'den gelen her şey bizim için değerlidir" dedi. Kitap bekliyorlar. Gönderilirse iyi olur. Yola çıkmadan önce Sayın Haldun Taner'in bana dediği gibi, "Serpilen tohumlardan bazıları tutar bakarsınız."

Tiyatrolarda delegeler için yerler ayrılmıştı. Thalia Tiyatrosu'ndaki oyun Türküler Türküsü'ydü; müzik, bale ve renkli ışıklarla zengin görüntüler sağlanmıştı. Ama dili anlamadığımdan, arada çıkmak zorunda kaldım. Duvarcı Kelemen adlı müzikli oyunsa, başlar başlamaz sarıyordu kişiyi. Onu sonuna dek seyrettim. Sonradan öğrendiğime göre, öykü şöyleymiş kısaca. "On üç duvarcı Deva Kalesi'ni kurmaktadır. Ama sabah kurdukları akşama yıkılıyor. Ağır bir karara varıyor duvarcılar: içlerinden birinin karısı, azığı ilk getiren, duvara örülecek; böylece, bir umut, yükselen duvar ayakta kalacak. Kömüves Kelemen'in karısı Anna oluyor ilk gelen ve kurban ediliyor. Derken bir haberci geliyor, "Kalenin insan kanıyla kurulduğu herkesce bilinmektedir" diyor. Oyundan algıladıklarım, ancak öyküyü öğrendikten sonra, içimde yer alıp billûrlaşmaya başladı. Bir başka akşam, olağanüstü güzellikte kukla oyunları seyrettim, Stravinsky'nin üç yapıtıydı sahnelenen: Askerin Öyküsü, Ateş Kuşu ve Petruşka. İlk oyunda, kuklaları oynatanları görüyorsunuz, bunlar kuklalar adına konuşuyorlar da. Işık öyle bir kullanılıyor ki, Tanrı ile yaratıklarını seyreder gibi oluyorsunuz. Öbür iki oyunsa sözsüz ve kuklacılar görünmüyorlar, sanki yarattıklarında saklı Tanrı; renkli figürler ışık ve müzikle öyle bir deviniyorlar ki, beste görünür kılınıyor, Stranvisky'nin ezgilerini gözlerinizle de izliyorsunuz âdeta. Ancak, gösteri olarak kalıyor bunlar, yani sözün alıkoyucu, saklayıcı desteği olmadığından, duyarlığınıza sunulan çarpıcı görüntüler, akılçelici duyuntular, nerdeyse bütün oluntular uçup gidiyorlar; çünkü tiyatroda, yönetmenin, oyuncuların, dekorcuların, ışıkçıların katkılarına kaynaklık eden de, onların başardıklarını taşıyan da, oyunun dil yapısıdır; oynanıştaki sözsüz bölümleri, sessizlikleri dahi anlam ışınlarıyla aydınlatan, hepsini güncellik üstü bir biçim içre barındıran, yazılı oyundur, yazarın sözleridir.

OKURKEN YAZARKEN

AHMET OKTAY

ÖDÜL VE YAZARI

Müzikten yazına, sinemadan afişe; hemen tüm sanat dallarında verilen ödüllerin üretici için de tüketici için de gereksinim olduğu açık. Bu sayede sanatçı ününü ve müşterisini artırıyor. tüketici ise sunulan ürünleri tek tek incelemek yükümlülüğünden kurtuluyor: **Kazanan**, başka bir söyleyişle **seçilen**, en iyidir. Bu yargının bir olumsuzlama içerdiği belli, bu yüzden; her zaman olmasa bile, en iyinin ödüllendirildiği de görülmüyor değil diye eklemem gerekiyor. Burada, ödüller konusunda, yalnızca yazını göz önünde bulundurarak ve besbelli **eleştirel** olmayı amaçlayan, kimi düşüncelerimi açıklamak istiyorum.

Kitap okunmuyor, yayıncı zarar ediyor yolundaki sav, peş peşe yayınevleri kurulduğundan, vitrinler de her türden kitapla dolup taştığından, bana hiç de inandırıcı ve geçerli görünmüyor. Bu olgu, **egemen** tek bir yazın ideolojisinden değil yazın ideoloji**lerinden** (en genel anlamda kullanıla geldiği üzre, burjuva ve toplumcu yazın anlayışların) söz etmek gerektiğini ve bunların da kendi içlerinde **tabakalaşmış** olduğunu hemen belirtmeyi gerektiriyor elbet. Dolayısıyla, yayınevleri hem hazır bir izlerçevrenin **talebini** karşılıyor hem de kendi ilkeleri çevresinde örgütlenecek bir izlerçevre yaratmayı öngörüyor. Doğrusunu söylemek gerekirse, başarıyor da. Reklâm sektörünün böylesine geliştiği, özel bir eleştirmeciler bölüğü yetiştirdiği bir ortamda, istenilen her kitap gittikçe genişleyen bir okur kitlesine **tükettirilebilir**. Türkiye'de yazın ödüllerinin mantar gibi fışkırmasının başlıca nedenlerinden birinin, bu "tüketilme" olanağı olduğunu sanıyorum. Satmayan kimi kitaplar bulunması ya da bir iki yayınevinin batması, kitap piyasasının gelişme eğilimini geçersizleştirmez. Her kitabın yüz binler basmasını istememek, kısa sürede tüketilmesini dilememek de olanaksız elbet. Bu uğurda tanıtım aygıtının işletilmesini hoş görmemekte. Gelgelelim, ödüllerin hızla yozlaş(tırıl)dığı kesin.

İlkin, tehlikeli bir yol açıldığına değinmeliyim: Ölen yazarların işleri ya da yakınları, bugünkü dampingin baş sorumlularıdır. İyi niyetli olduklarından kuşkum yok, ama böyle bu. Her ölen romancının, öykücünün, şairin ardından bir ödül kurulursa, Türkiye nüfusunun "Seçici Kurul Üyeleri" ve "Ödül Adayları" diye ikiye bölünmesinden korkulur. Gerçekçi olalım: Yazarın adını yaşatmaya ve yetenekli yazarların değerlendirilmesine yaramıyor genellikle bu ödüller. Tam tersine: **Klikler** oluşturuyor, daha doğrusu, **iktidar odakları. Fraksiyonculuk** yazın yaşamında da işlemeye başladı. Ödül seçici kurullarına ve katılan adaylara (ya da seçilen yapıtlara) bakmak yeter bunu anlamak için. A ödülüne katılan B ödülüne katılmamaktadır, şu basit nedenle: Oradaki seçici kurul, başka türden bir ürün aramaktadır, kendi ürünü ise Seçiciler Kurulu'nun **ilkelerine** uymamaktadır. Kimi seçici kurulların ise, ödüllendirilecek yapıtta **yazınsal** nitelikleri değil kendi kemikleşmiş ilkelerini aradığı gözlenmektedir. Yazar değildir seçtiği, **kendisidir**. İster kısa vadeli olsun ister uzun, bu işleyiş biçimi, yazın alanında da **iktidarlar** olduğunun yeterli kanıtlarından biridir. Yazınsal aygıtın iç yapısını kavrayan genç yazarın iktidar odaklarının ilkelerini **önceleyerek** üretmeye başlayacağını söylemek hiç de yanlış olmaz. Bu işte seçici kurul üyelerinin çoğunluğunu yanıltacak ve ödülü kazanacak kadar başarı gösterenler bulunabileceği, geçmiş yılların deneylerinde görülmüştür de.

Kitaplarının sayısı 20'yi aşmış, dahası çağdaş yazınımızın önde gelen adları arasına girmiş kişilerin her ödüle aday olması ya da seçici kurullarca aday gösterilmesi de anlaşılır gibi değildir. Yazınsal açıdan elbet. Yoksa bu olgu, yazın'ın da **tecimselleştiğinin** en yetkin kanıtını oluşturmaktadır. Dolayısıyla yazarın tecimenleştiğini. Sözcüklerimin hiç bir küçük düşürücü amacı yok. Kendisine uygun görülen bir yazgıya katlanıyor yazar olsa olsa. Dilediği an, kendisine verilen rolü oynamayı reddedebilir kuşkusuz. Ama bu, bir **aygıt** ve bir **gelenek** içinde yetişen yazar için sanıldığı kadar kolaylıkla yerine getirilebilecek bir edim değildir. Baksanıza bir kaç ödül kazanmış yazarlar bile hâlâ bir ödül reddetme yürekliliğini gösteremiyorlar. Adı az duyulmuşlara ya da hiç duyulmamışlara kimsenin yer vermeye niyeti yok. **Yarışmanın** farkındalar elbet, ama tutamıyorlar kendilerini. Çünkü, bilerek ya da bilmeyerek dizgenin güdüleyici ilkesini benimsemiş durumdalar: **Kazanmak**. Bankaların, sanayi kuruluşlarının, vergi bağışıklığı olan vakıfların birden bire sanatsever kesilmelerinin **ideolojik** nedenleri üzerinde düşünülmüyor yeterince. Öteki dar bütçeli ödüllerin de elbet. Ödüller, yazarla kitleleri yakınlaştırmanın çok daha dışında işlevler üstlenmiş durumda.

Hayır: Yazar ödüllendirilmiyor, **bir** ödüle yazar aranıyor.

RÖPORTAJ

"Yeditepe Ödülü" sahibi İlhan Berk:

"Şiirin kaldıracıdır imge"

Sayın İlhan Berk, **Deniz Eskisi/Şiirin Gizli Tarihi** adlı şiir kitabınızla aldınız Yeditepe ödülünü. Bu kitabın başlıca özellikleri bizce şunlardı:

1. Biçimsel olarak değişken arayışları bir arada yansıtmaktadır.
2. İçerik olarak; bireysel ve toplumsal bağlamda gerçekliğin bütün kıyılarına uzanmaktadır.
3. Şiirin Gizli Tarihi bölümü şiirsel yoğunluğun üst düzeyde bir bireşimi olarak metinleşmektedir.

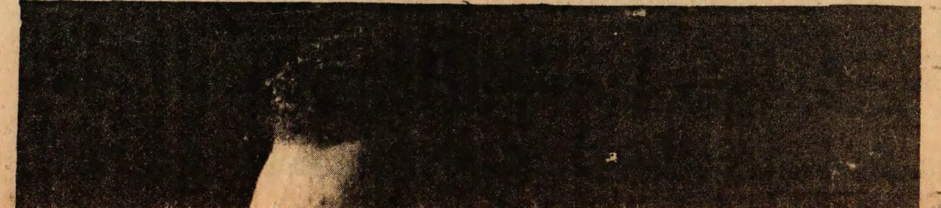

İki ödülü birden kazanan S. Dölek:

"S.Ali'nin hayata karşı kendine özgü tutkusu onu önemli bir öykücü yapıyor"

HAYATİ ASILYAZICI

-Bu yıl, çok kısa aralıkla iki önemli ödül birden kazandınız. 1983 Sabahattin Ali Öykü Ödülü ve 1983 Madaralı Roman Ödülü. Ayrı dallardaki bu iki ödülün aynı zamana denk düşmesi bir rastlantı mı sizce?

4. Duyguların bir dalgakıran karşısında parçalanışı gibi aşk'ı imgeci bir kavrayışla Deniz Eskisi'nde yeniden imbikten süzen şair İlhan Berk'tir...
5. Günümüz genç şairleri üstüne ilginç değerlendirmeleri olan şair yine İlhan Berk'tir...
Sizi dinliyoruz sayın İlhan Berk:

ÖNER CİRAVOĞLU

İlhan Berk

Kalıp/biçim bizde, baştanberi karıştırılagelmiştir. Kalıbın görsel konumu, çoğun ona biçim gözüyle bakmamıza yolaçmıştır. Bir şairin gazel, sonnet, beyit, vb. kalıplar kullanması, onun değişik biçimler kullandığını göstermez.

1- Önce 'biçimsel olarak değişken arayışlar' sözü üstünde durmak isterim. Deniz Eskisi'nin değişik biçimler koyduğunu söylüyorsunuz. İkinci soruda da içerik sözkonusu edildiğine göre, biçim/içerik ikelemiyle baktığınızı görüyorum Deniz Eskisi'ne. Ben de sizin gözünüzle bakmak için kitabı yanıma aldım, öyle bakıyorum. **Littera Amor** görsel olarak düzyazı şeklinde, **Arşipel** bölümündeki şiirler bildiğimiz dize düzeninde, **Ölüler Kitabı**'yla **Gül Tansığı** da öyle, **Kıyı**, benim öteden beri kullandığım uzun dizelerle kurulmuş. Görsel olarak benim için 'değişken' birimler değil bunlar. Böyle diyorum, çünkü bütün şairlerce kullanılagelen kalıplar bunlar. Demek istediğinizin bu olmadığını sanıyorum. Ya da ben bunu böyle anlamak istemem. **Kalıp/biçim** bizde, baştanberi karıştırılagelmiştir. Kalıbın görsel konumu, çoğun ona biçim gözüyle bakmamıza yolaçmıştır. Bir şairin gazel, sonnet, beyit, vb. kalıplar kullanması, onun değişik **biçimler** kullandığını göstermez. Göstermez, **biçim** çok başka şeydir çünkü. Kısaca, Deniz Eskisi 'yeni biçimler' koyuyorsa **görsel** anlamıyla değildir bu. Bunu daha iyi anlatacağımı sandığım **Ulysse** örneğini vermek isterim. Joyce bu romanında, on beş biçimdesürdürür anlatısını. Görsel olarakdüzyazı biçimindedir oysa. Ya da romanlarda kullanılagelen kalıpların dışında değildir. Ben **biçim**'den bunu anlıyorum. Deniz Eskisi'nde benim kullandığım biçimler değişikse, bu anlatışta (üslup), anlatışa bakıştadır. Her şiir ayrı **anlatış** yöntemleri koyar. Bir şiiri de başka bir şiirden (bu ayni ozanın yaratısı da olsa) ayıran bu anlatış biçimidir. Şair, eğer bir şiirinde koyduğu anlatışı (biçimi), bir başka şiirde de sürdürüyorsa, o başka bir şiir değildir, olsa olsa bir **çoğalmadır** o!

2- **İçerik olarak**... Aslında bu soruya da biçim sorusuyla yanaşmalıydım. Doğrusu, ben biçim/içerik diye, böyle bir ayrım koyarak bakamam şiire. Bir ağaca bakar gibi bakarım ben bir şiire. Biçim içerik olarak, içiçe kaynaşmış olarak görürüm onu. Bir gün şiire böyle baktığımız zaman iyi şiirle kötü şiiri birbirinden ayırmak kolaylaşacaktır derim. İyi bir şiir böyle ayrımlara götürmez kişiyi. Kötü şiirin koyduğu bir yöntemdir bu: Biçim/içerik denklemi.

Bu soruda 'bireysel/toplumsal' sözüne de değinmek isterim. Bu da kötü şiirin koyduğu bir ayrımdır. İyi bir şiir, bu soruyu sordurmaz. Sordurursa, sorulageliyorsa bu bir şiire nasıl bakılacağını bilmeyenlerin bir sorusu olarak kalır. Yinelemekte yarar var: **Bir şiir iyise, bu her şey demektir.**

Sanki anlatmaktan kaçar iyi şiir; duyurmak ister; amacına sanki ters düşer; bilinmeyene atar kementini, orda kurar tahtını.

Deniz Eskisi, dediğiniz gibi 'gerçekliğin bütün kıyılarına uzanıyor'sa biçim/içerik- Bireysel/toplumsal gibi kavramlara ayrı ayrı bakmamasındandır. Şiiri, bir onu, önealmasından, buyruğunu/yalnız onu sürdürmesindendir.

3- Şiirin Gizli Tarihi'nde, kuramlar önesürmek istemedim. Her şiirin bir hayatı vardır, o hayat bir başka şiirde yinelenmez; şiir buna kendisi karşı durur, denetimini kendi yapar ve böylece de bir 'örnek' getirir. Teklik örneğidir bu. Böyle bir hayat koyan şiir, kuramını da yine teklik sürdürür, O kuram başka bir şiire uygulanamaz. İşte bu yüzden kaçtım kuramdan; hem yalnız kuramdan mı? Doğruları bile önesürmeye yanaşmadım. Doğrular da çünkü her şiire göre, her şiirin koyduğu hayata göre bir anlam kazanır. Ancak o şiir için geçerlidir. Genel anlamlarsa, onları sıralamaksa elbette beni ilgilendirmediği için onların üstüne varmadım. Hem yalnız ozanların öğretmeni yoktur.

'Metinleşmiş'ler ise bu yüzdendir bu. Hem bir şairin elindeki sözcükler sözlüklerdeki anlamların karşılığı değildir her zaman. Çoğun da sözlüklerin görüngesinde kurarlar otağlarını, bize oralardan seslenirler.

Nedir genç şiir? Herşeyden önce vurucudur, isyanla büyümüştür. Atak, korkusuzdur, Göze alamayacağı hiçbir şey yoktur. Yaban, partal, açgözlü, ilkel dilli, gösterişsiz, lümpen, acımasızdır. Bir gözükara! İnsanımız, hayatımız gibidir.

4- **Aşkı imgesel olarak koymak, öyle imbikten geçirmek** ... Şiirin kaldıracıdır imge. Belkemiği, atar damarı. Niçin böyle diyorum? Çünkü ancak imgelem yoluyla şahlanır, varolur. Sanki anlatmaktan kaçar iyi şiir; duyurmak ister; belirginlik amacına sanki ters düşer; bilinmeyene atar kementini, orda kurar tahtını. **Aşka** gelince, hayatın bu **yüce otağı**, insanın bu büyük tarihine (ki ondan öte tarih yoktur) imge, bir o, tanıklık edermiş gibi gelir bana. **Gelecek**'tir aşk ,imgelem de bu yüzden onda doğrular kendini, kendisi olur. İmgenin varlığı belki bundandır. Aşk doğurmuştur onu. Deniz Eskisi'nde imge bunun için ağır basar.

5- Şiirde en büyük tehlike, ihtiyar şiirde yatar. Şiire en ters düşen budur çünkü. Hayata adım uyduramamaktır bu da. Hayatın olmadığını söylemektir. Doğal olarak ihtiyar doğmuştur böyle bir şiir. Benim bir hastalığım var, **genç şiiri görürüm**. Nedir genç şiir? Herşeyden önce vurucudur, isyanla büyümüştür. Atak, korkusuzdur. Göze almayacağı hiçbir şey yoktur. Yaban, partal, açgözlü , ilkel dilli, gösterişsiz, lümpen, acımasızdır. Bir gözükara! Insanımız, hayatımız gibidir. Ben şiirden başka bir şey görmem. Bugünkü şiirimize baktığımda zaman zaman onu imgelerini eskitmiş, söyleyeceğini söylemiş, ihtiyar görmüşümdür. Bu zaman en yenilere eğilip, genç şiiri aramışımdır. Bugün gözümdeki manzara şudur: Genç şairler yazılan şiirin dışına atamıyorlar şiirlerini. Dahası orada rahatlamış bile buluyorlar kendilerini. 'Terbiyeli' şiir yazmak istiyorlar. Partal giyinmekten korkuyorlar, hiç bir yeri aksamayan şiir yazmak istiyorlar. Yanlışa dayanma güçleri yok. Acemiliklere elkaldırmak şöyle dursun, utanıyorlar ondan. Yetkin şiirler yazmak istiyorlar. Seslerini koroya göre ayarlıyorlar. Hemen kitaplaşıyorlar.

Öte yandan, genç şiiri yine Oktay Rifat'ın yazdığını söylemeye bilmem gerek var mı? Ya Anday? **Duvarcının oğlu, Çiftlikte Gece, Gelinlik Kızın Ölümü** gibi şiirler yalnız bizim yazınımızda değil, başka ülkelerde de örnekleri pek az olan şiirlerdir.

Öte yandan, bugünkü kitaplı kitapsız genç şairleri yadsımıyorum: yanlışlardan korkmayan bir Haydar Ergülen'i, aksayan aşktan korkmadan sözeden bir Akif Kurtuluş 'u, portreler şairi bir Şavkar Altınel'i, bir sığnak adamı gibi alttan alan, şiirini sessizce büyüten bir Ahmet Güntan'ı, daha ilk şiirleriyle yazılan şiiri çize çize gelen bir Reşit İmrahor'u, buruk bir Gülseli İnal'ı, suskun bir Sami Bayolar'ı, Kaan Özbayrak'ı, Semih Kaplanoğlu'nu unutmuyorum.

Ödüller konusunda şanslı olduğumu itiraf etmeliyim. Ancak, bunun bir rastlantıdan çok bir birikimin sonucu olduğuna inanmak istiyorum. Duygularıma gelince, önce sevinç var kuşkusuz. Sonra da şaşkınlık. Yaklaşık olarak on beş yıldır yazıyorum. Önceden aldığım ödüller de var. Ama böylesine yoğun bir ilgiyi ilk kez görüyorum. Buna henüz alışamadım."

Sulhi Dölek

İsa Çelik

-Kitap biçimine dönüştürülmemiş öyküleriyle 39 yazarın katıldığı 1983 Sabahattin Ali Öykü Ödülü'nü Vidalar **adlı yapıtınızla kazandınız. Türk öykücülüğünde önemli bir yeri olan Sabahattin Ali Öykü Ödülü'nü aldığınız için kutlarız sizi. "Vidalar" başlığıyla yayımlanacak olan kitabınızdan daha doğrusu bu yapıtta yer alacak öykülerinizden sözeder misiniz?**

"-Bu öykülerde, başka öykü ve romanlarımda yaptığım gibi, biraz alaycı bir bakış açısı yakalamaya çalıştım. Çağımızın, dünyamızın ve toplumumuzun görüntülerinin bende yarattığı şaşkınlık duygusunu yansıtmaya çaba gösterdim. En önemlisi, bunları yazarken aldığım tadı okurla paylaşabilmek için elimden geleni yaptım. **Vidalar** da yer alan öykülerin yürekten çok beyine yönelik olduğunu söyleyebilirim. Yine de, umuyorum ki, her şeyi kupkuru bir şematizme dönüştürmek pahasına olmadı bu. Yazın uğraşının, belki her şeyden önce, hem okur ve hem de yazar için zevkli bir uğraş olması gerektiği görüşündeyim. Korkarım genelde edebiyatçılarımız, tartışılması çok uzun sürebilecek nedenlerle, bunu ikinci plana atmak eğilimindeler."

-Füsun Akatlı, Onat Kutlar, Filiz Ali Laslo, Berna Moran, Atilla Özkırımlı ve Cemal Süreya'dan oluşan seçici kurul, "Vidalar"ı ödüle değer buldu. Sabahattin Ali öykücülüğünü günümüz Türk öykücülüğünde nasıl bir yere oturtuyorsunuz?

"-Sabahattin Ali öykülerinin kanımca en baştan belirtilmesi gereken bir özelliği, yazılışlarının üstünden kırk elli yıl geçmiş olmasına karşın, "yaşamsallık"larını korumalarıdır. Aziz Nesin, Sabahattin Ali için "Hikaye yazmak için yaşayan bir adamdı" yorumunu yapıyor. Ben buna katılmıyorum. Sabahattin Ali'nin hayata karşı kendine özgü tutkusu onu çok önemli bir öykücü yapıyor bence. Doğallık, kişilerin canlılığı, "yapaylık" havasının bulunmayışıyla, günümüz öykücüleri için bile ders kitabı yerine geçebilir Sabahattin Ali'nin yapıtları. Eğer sırf öyküleriyle sınırlı değilsek, bir de **"Kuyucaklı Yusuf"** romanına değinmek isterim. Kişi olarak Yusuf, bir "kahraman" değildir. Kendi güçsüzlükleri, tutkuları, tutarsızlıklarıyla hepimiz gibi kanlı canlı bir insandır. Yazınımızda bunu bulabildiğimiz yapıtların sayısı pek de öyle çok değildir. Sabahattin Ali'nin bir eleştirilen yanının çoğunlukla "acı" gerçekleri dile getirmesi olduğunu biliyorum. Bence bu "acı" gerçeklerin nasıl dile getirildiği önemli. Bakış açısının karamsar değil, umut dolu olması önemli Sabahattin Ali'ye mizahçı yönüyle de bir yakınlık duyduğumu hemen eklemeliyim."

- Siz hangi tür öykücülüğü yeğliyorsunuz? (Bir tartışma yaratmak için sormuyorum). Geleneksel Türk öykücülüğünden günümüze dek yani çağdaş öykücülüğümüz üstüne düşüncelerinizi açıklar mısınız?

"-Önce, kendine özgü yeri nedeniyle şiiri bir kenara koyarsak, yazınsal türler arasında pek büyük farklılıklar görmediğimi belirtmek zorundayım. Örneğin öykü ile roman arasındaki ayrılıkların sırf teknik düzeyde kaldığına inanıyorum. Öte yandan yazın akımlarının da yapay bölünmeler olduğu ve bunların yazarlardan çok yazınbilimcileri ilgilendirdiği görüşündeyim. "Gerçekçilik" başlığı altında bir temel akım düşünülmeli ve her yazarın "gerçeklik" kavramının başka başka olduğu buna eklenmeli. Ben kendi gerçekliğimi sergilerken "İşte böyle görüyorum," diyorum. "Siz de, kısa bir süre için de olsa benim gibi görmeyi deneyin."

Geleneksel ve çağdaş öykücülüğümüz konusundaki sorunuzu,son yıllarımızın çoğulcu modasına uyarak "Bizde öykü var," diye yanıtlamak istiyorum. Hem de çok iyileri var. Çok okuyan bir yazar olarak, fırsat bulmuşken, iyi romanlar da olduğunu söylemek istiyorum. Bizde olmayan, ya da az olan bir şey varsa, o da sevgi korkarım. Başkalarının yapıtlarına sevgisiz yaklaşmamız, kendi yapıtlarımızda sevginin ölümüne yol açıyor.

Öykü için ne bizden, ne dış ülkelerden beğendiğim isimleri saymayacağım. (Hiç beğenmediklerimi de saymayacağım.) Ama öykücülüğümüzün -belki biraz da romancılığımızın- genel görünümü üzerinde yapabileceğim yorumun herhangi bir önemi varsa, şunu söyleyip rahatlayabilirim: Vıcık vıcık duygusallığı da, kaskatı bir mekanikliği de eşit ölçüde itici buluyorum. Nasıl biçerdöverlerin bir yüreğe gereksinimi yoksa, kelebeklerin kanatlarını teneke kaplamak da saçma. Duygu ve düşünce dengesinin iyi kurulduğu yapıtları seviyorum en çok."

- İlk ödülünüz "Dünya Dönüyor" adlı bir oyunla ilgiliydi (1969). Yusuf Ziya Ortaç Armağanı'nı kazanmıştınız. Akbaba dergisinde mizah yazıları yazdınız. Mart ve nisan sayılarında Varlık dergisinde "Dünyada ve Türkiye'de Gülmecenin Tartışılabilir Etkinliği"ni yazıyorsunuz. Oyun yazdınız, Dünya Dönüyor'la ilgili ve biraz da Türk Mizahı ile ilgili fikirlerinizi söyler misiniz? "Gülmece" sözcüğü "mizah"ı karşılayabiliyor mu?

"**Dünya Dönüyor**" çok kişili, oynanmaktan çok okunmak için yazılmış, kıyamet günü dekorunda altmışlar sonu Türk toplumunun tutarsız yanlarını yermek için yazılmış bir oyundu. Gülmecenin ince düşünceye dayanması kişiler ve kurumların gerçek kimlikleriyle büründükleri kimlik arasındaki tutarsızlıkları sergilemesi gerektiğini, bu konuda yazdığım bütün yazılarda dile getirmeye çalışıyorum. Korkarım ülkemizde gülmece ve mizah sözcükleri kimi yoz örnekler nedeniyle bayağılığı çağrıştırır olmuştur. Mizahın şakaya gelmeyecek bir sanat olduğuna inanıyorum. İçinde "gülme" den başka şeyler de bulunduğu akıldan çıkarılmazsa, gülmece sözcüğü "mizah" için yeterli."

-Yayımlanmış yapıtlarınızı anlatmayı sürdürelim: 1974'de Milliyet Yayınları Roman Yarışması'nda ödül alan "Korugan"dan sözedelim. Yeşil Bayır bir çocuk romanı. Kültür Bakanlığı 1979 Çocuk Yapıtları Yarışması'nda birincilik ödülü aldınız. Bu romanın konusunu bize anlatır mısınız? "Geç Başlayan Yargılama" (1980) dan da konuşalım biraz.

"-**Korugan**"da, bir çocuğun şaşkın bakışlarıyla yetişkinlerin dünyasını anlatmaya çalıştım. Kendi çocukluğumdan izler taşısa bile, bir anılar romanı değil. "**Yeşil Bayır**"da, büyük kentte bir yoksul mahallenin çocukları ile hemen yakında bulunan "apartman çocukları"nın el ele vererek yoksul bir kadının hastane masraflarını çıkarmak için çalışmaları anlatılır. "**Geç Başlayan Yargılama**" üstünde büyük çabalar verdiğim bir roman. Konusunu bir iki tümceyle anlatabileceğimi sanmıyorum.

-Şimdi son romanınıza, 1983 Madaralı Roman Ödülü'nü kazanan Kiracı adlı yapıtınıza gelelim. Bu konuda neler söylemek istersiniz?

"Gülmece konusunda -ne yazık ki- oluşmuş yanlış izlenimler nedeniyle **Kiracının** bir gülmece romanı olduğunu söylemekten korkuyorum açıkçası. Zaten ben böyle desem bile, çoğu kişi bana inanmıyor. Ne olursa olsun, özenerek, tat alarak, yer yer eğlenerek yazdım **Kiracıyı**. Konut sorunu motifi ardında ister istemez toplumumuzun değişik yön ve kesitleri de girdi işin içine. Gülmece öğeleri gibi, yergi öğelerinin de "kör kör parmağım gözüne" türünden olmamasına dikkat ettim. Benim aldığım tadı okur da paylaştığında seviniyorum. "**Kiracının** Madaralı Roman Ödülü gibi saygın bir ödüle değer görülmüş olmasından çok kıvançlıyım.

-Yeni çalışmalarınız var mı? Neler yapmayı düşünüyorsunuz? Oyun yazmayı düşünüyor musunuz?

"Bugünlerde bitkilerle (evet, şu yaprakları ve çiçekleri olan, pek fazla önemsemediğimiz bitkilerle) ilgili önemli bir kitabın çevirisini yapıyorum. Tartışmalar yaratacak ve birçoklarının kesin yargılara kapıldığı konularda bile yeniden düşünmesini sağlayacak bir kitap olduğunu sanıyorum bunun. Bu arada yıllardır tuttuğum notlara ve indeks kartlarıma çeki düzen veriyorum. Çeviriyi bitirince, uzun süredir tasarladığım bir romana başlayacağım.

Oyun yazarlığının bir ekip çalışması gerektirdiğini, amatör tiyatro deneyimlerimden biliyorum. Çok sevdiğim bu uğraşı şimdilik yalnızca radyo oyunlarıyla sürdürüyorum."

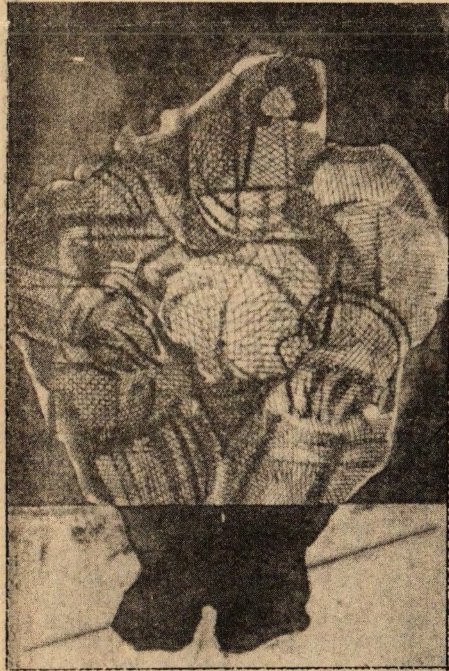

somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Teknik yetersizliklere karşın yaratı açısından

"Özgün baskıda çağdaş düzeydeyiz"

A. İsmail Türemen, Gravür

NİMET TUNA

Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü'nde 3 hafta açık kalacak bir sergi düzenlendi. İstanbul, Mimar Sinan Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olan A.İsmail Türemen, Mustafa Pilevneli ve Ergin İnan'ın "Özgün Baskı" sergisi 40 yapıttan oluşuyor. İstanbul, Ankara, İzmir dışındaki bir ilimizde bu tür sanat etkinliklerinin gerçekleşmesi, gelecek için umut verici bir olay. Ne yapıyor bu üç kişi özgün **baskıda**, varılmak, gerçekleştirmek istenen **nedir** bu sanat dalı ile?

Mustafa Pilevneli: Üçümüz, baskı ve resim olayında bir beraberlik kurduk. Türkiye'de iki kişinin bir araya gelemediği bir ortamda, sanatın yaygınlaştırılması için kurduk bunu. Batı'da 3-4 kişi bir olaya inanıp, bir güç oluştururlar; kendi tavırlarının benimsenmesine uğraşırlar. Oysa bizim böyle bir savımız yok. Üçümüz de ayrı kapıları zorluyoruz gerçekte. Bunu da gerek özgün baskı, gerekse resimlerimizde izlemek olası.

Ergin İnan: Bizim ortak noktamız, baskı resminin Türkiye'de sevilmesi ve bu çağdaş sanata olan ilgimiz. Eskişehir'den sonra Anadolu'nun diğer illerinde de bu serginin açılma olasılığı var. Amacımız bu sanatın yurt çapında yaygınlaşması ve etkinliğinin gelişmesi, insanımızın onu sevmesi.

M. Pilevneli: Bizim "özgün baskı" olayımızda üçümüzün ortaya koyduğu işler, çinko-bakır plakalar kullanılarak, sıvı ve kuru kazıma tekniği ile üretilmiş resimlerdir. Hepsi numaralıdır tabii. Her sanatçının kendi esprisine uygun bir renklendirme olayı vardır. Baskı uygulama tekniklerinin en gelişmiş olduğu Batı'da, bu işi en iyi bilen iki kişiden biri Fridlander, 3'lü, 4'lü hatta 5-6'lı plakalarla çalışıyor. İkinci önemli adam William Hayter ise tek plaka kullanıyor baskı yönteminde.

Bu tekniklerden birinden yola çıkarak, en iyi sonuç diye bir şeyden söz edilebilir mi?

İsmail Türemen: En iyi sonuç, sanatçının söylemek istediğine uygun olan teknikten elde edilir. Örneğin Pilevneli, Hayter tekniğinden yola çıkarak kendi özgün baskılarını gerçekleştiriyor..

E. İnan: Ben son çalışmalarımda 2 ya da 3 plakanın yardımı ile ve çok eskilerden günümüze gelen birçok kazıma teknikleri; örneğin indirme ve çıkartma tekniği vb. gibi yöntemler kullanarak, kendi resim düşüncem doğrultusunda özgün baskı resimleri elde ediyorum.

M. Pilevneli: Özgün baskıda bugün sanatçının kendi resim dili dışında mekaniğin yardımı ile yapılan çalışmalar var. Örneğin klişe tekniği ile, aynen fotoğrafı metale geçirip basma olayı gibi. Kazıma tekniğinin dışında bir olay. Ayrıca Batı, bugün kompüter ile resim yapıyor. Bizde yapılamıyor böyle şeyler; teknik olanak yok. Batılı elindeki olanaklarla her yere açılabiliyor. Diğer taraftan Batı'da yapılan şeyler bizde de yaratılabiliyor, çağdaş düzeydeyiz yaratıda.

denetim gerekli.

Çalışmanın rastlantıyı içermesi sanatsal değeri indirgemez mi?

İ. Türemen: Özgün baskı ile tanıdığımız pentür arasında bazı ayrılıklar var. Önce teknik ayrılıklar. Uygulayıcı ya da tasarımcı için özgün baskıda belli bir disiplin gerekli. Sorumluluğumuz tekniğe bağlı olarak artıyor. Pentürden yola çıkarsak, anlık davranışlar güncel birikimler bir anda sanki sürpriz birikim ve düzenlemelere neden olup, düşündüğümüzün dışında ummadığımız öneriler oluyor. Saklı kalır kalmaz; Bunlar ayrı şeyler.

Her an değiştirmek elinizde. Ancak disiplin olayı, yani teknik bilginin bilinçle kullanımı, böyle bir sakıncayı ortadan kaldırır. Diğer taraftan çok sayıda oluşan, çok sayıya ulaşacak olan bir olgudur baskı resmi. Bu

Ergin İnan, Yazıt V, Gravür

Özgün baskının Türkiye'deki sorunları?

M. Pilevneli: Araç ve gereç sorunları.. kağıt, boya, atölye sorunları. Ne sorun değil ki? Baskıya ilişkin hiçbir araç-gereç ithal edilmez. O nedenle özgün baskı yapanlar, her şeyi kişisel girişimlerle sağlamak zorunda kalırlar. Diğer gelişmiş teknik olanakların sağlanmasından söz bile etmek gereksiz. Bir küçük araç için, Avrupa'ya gidenlere sipariş veriyoruz.

Bir iki hafta önce yurdumuza gelen Norveçli baskı ustası Herman Hebler uluslararası resim bienalleri düzenlenmesine ön ayak olmuş bir kişi. Türkiye'de bir özgün baskı bienali olası mı?

M. Pilevneli: Herman Hebler fakültemiz aracılığı ile ülkemize gelmiş, konusunda çok

İSÜF fotoğraf yarışması sonuçlandı

2. İstanbul Üniversitesi Fotoğraf Kulübü (İSÜF), Üniversitelerarası Fotoğraf Yarışması sonuçlandı. Yapılan değerlendirme sonucu ilk üç sırayı alan fotoğrafların ikisi İstanbul, biri Ankara'dan. Ödül alan sanatçılar ve fotoğrafları şöyle:

1. ÖDÜL "BEKLEYİŞ" Sarkis BAHAROĞLU İst.
2. ÖDÜL "AÇILIM" Merih AKOĞUL İst.
3. ÖDÜL "YAŞAM DOLU" Rıza BALOĞLU Ank.

MANSİYONLAR:

"BİR KIŞ GECESİNİN ARDI" Merih AKOĞUL
"DAHA DÜN ANNEMİZİN" Merih AKOĞUL
"YALVARIŞ" Sarkis BAHAROĞLU
"ÇOCUK" İhsan GERÇELMAN
"MERDİVEN" Mustafa KOCABAŞI

İFSAK'ın özel ödülü ise "KUMKAPI ÇOCUKLARI" adlı fotoğrafı ile Süha Şerbetçioğlu'na, İMGE Grafik Özel ödülü ise "FOTOĞRAF" adlı fotoğrafı ile Mustafa Kocabaşı'na verildi.

Yarışmaya 100 kişi 365 fotoğrafla katıldı. 9 ayrı ilden katılan yarışmacıların 46'sının 102 fotoğrafı sergilenecek.

"BEKLEYİŞ" *adlı fotoğraf.*

Stockholm Radyosunda Türkiye'deki

GÖRECE

MEMET FUAT

ŞİİR DİLİ

Bu cihan cehennemini
Sekiz uçmağ ede bir söz

Dille oynamaya, dili bir madde olarak alıp yoğurmaya en yatkın olan edebiyat türü şiirdir. Dilin gündelik yaşamdaki kullanımından uzağa düşen ürünler daha çok bu alanda görülür. Öyle ki, şairler arasında, ortak dille şiir yazılamayacağına inananlar bile vardır. Her şair kendi sözlüğünü, kendi dil dizgesini kurmalıdır, derler.

Şiirde dilin, anlam taşıyıcı olarak da, malzeme olarak da önemi yadsınamaz. Sözcüklerin seçimi, bir araya getirilişi, seslerin uyumu, zaman zaman anlam kaygılarını aşan boyutlara ulaşabilir. Nitekim, bu yolda coşup şiir dışına düşenler de olmuştur.

Ama dilin önemini belirtirken, şunu hiç unutmamak gerekir:

Şiirde de, biçimsel başarının anahtarı, kullanılan maddeden önce, kullanılış tarzında, yani üsluptadır.

Bu söz şu soruyu getiriyor:

Şairin dili kullanışı, gündelik yaşamdaki kullanışlardan ne kadar değişikse, şiiri o kadar başarılı mı olur?

Her şair bireysel özelliklerinden kaynaklanan değişik bir üslup geliştirecektir. Söz konusu olan daha ilerisidir: Göze batan, aşırı değişiklikler...

Bu gibi değişiklikler, ilgiyi çekseler de, her zaman başarılı sayılamıyorlar. Başarı salt değişik olmaya bağlı değil. Bir şiirin değişik olduğunu görüyor, ama beğenmeyebiliyorsunuz.

Başka bir soru:

Beğendiklerimiz hep değişik olanlar arasında mı?

Hayır.

Bir soru daha:

Ortak olanı, yani okuduğumuz bir şiirin yazıldığı dönemin ortak dilini, yaygın üslup özelliklerini biliyor muyuz her zaman? Örnekse, Ahmet

Sanat ve kültür dergileri tanıtıldı

Türkçe yayın yapan ve Hadi Orman ile Özkan Mert'in yönettiği Radyo Stockholm'ün 3 Nisan 1983 günü yaptığı "Aydan Aya" programında Türkiye'de yayınlanan sanat ve kültür dergileri tanıtıldı, dergiciliğimizin içinde bulunduğu yayın ortamı ve karşılaştığı sorunlar üzerine bilgi verildi.

Dergiciliğimız üzerine yapılan bu programı, Radyo Stockholm'ün isteği üzerine Gürhan Uçkan hazırladı. Özkan Mert'in sorularını yanıtlayan yazar ve araştırmacı Gürhan Uçkan, Türkiye dergiciliğinde bir canlanma olduğunu ve bunun daha çok dergicilikte örgütlenmek (kooperatifleşmek) ve yayına geçmeden önce hazırlık yapmaktan doğduğunu söyledi. Ayrıca, günlük gazetelerin edebiyata yeterli yer ayırmamalarından ötürü yazarlarımızın yeni yayın olanakları aramasının da bu ortamın doğmasına katkıda bulunduğunu belirten Uçkan, değişik özellikler taşıyan birçok dergiyi ayrı ayrı tanıttı. Ayrıca, hazırlanan 19 dergilik bir adres ve abone ederi listesi, dinleyicilere duyuruldu.

"Yurtdışında yaşayan insanlarımızın, yurtiçinde bir kültür savaşı vermekte olan insanlarımıza destek olmaları gereklidir" diyen Gürhan Uçkan, "çetin koşullar altında varolma savaşı veren dergilerimizi izleyerek, hem memleket kültürüne yakın kalmış olunur, hem de önemli bir görev yerine getirilir," sözleri ile programını tamamladı.

Uzun süredir yayınını sürdüren Radyo Stockholm, özellikle ayda bir kez yaptığı "Aydan Aya" adlı 90 dakikalık programı ile giderek artan bir dinleyici kitlesine sesleniyor. Ele alınan toplumsal ve kültürel konular ile birçok gereksinmeye karşılık verilmiş oluyor. Türkiye'de sanat ve kültür dergileri programında şu dergiler tanıtıldı: Beyaz Kitap, Bilim ve Sanat, Edebiyat '81, Eleştiri, Gösteri, Milliyet Sanat, Ortaklaşa, Sanat Çerçevesi, Türk Dili, Türkiye Yazıları, Varlık, Yaba, Yarın, Yaşam İçin Şiir, Yazko Çeviri, Yazko Edebiyat, Yazko Felsefe, Yazko Somut. Ayrıca, Kitap ve Nitelik dergilerinin de adları anıldı.

Kompüterden söz ettiğiniz. Günümüzde baskı tekniği neredir?

İ.Türemen: Günümüzde tasarım boyutu korkunç. Çağdaş gelişimin hızı ile paralel bir olgu tabii. Bu gelişimi göz önünde bulundurarak, tasarımcının seçtiği uygulama sürecinde teknik gelişme neredir diye bakmak daha uygun olur bence.
Özgün baskı beş ana grupta toplanabilir günümüzde: 1) Yüksek baskı; 2) Derin baskı; 3)Şablon baskı; 4)Düz baskı; 5)Röliyef baskı. Bunun dışında araç-gereç seçimine ve gelişimine bağlı olarak pek çok baskı türü vardır.

E. İnan: Resimsel dil, pentürden, baskı olayında özellikle teknik yönüyle ayrılıklar gösteriyor. Görsel olarak, algılayan kişiye başka bir tat veriyor. Teknik çoğaldıkça sanatçının kendini yenilemesi için bir olanak gelişiyor.

M. Pilevneli: Bir dolu rastlantıdan yararlanılabiliyor. Elindeki maddenin vereceği çeşitli sonuçları bilerek bir yığın farklı şey çıkarabilir insan. Ancak tekniğin kullanımında önemlidir. Baskı olayı, tek, "ünik" resme bir tepki, bir karşı çıkıştır gerçekte. Çok olması, baskının kendine özgü gerçeğidir. 1/1 diye bir özgün baskı yoktur. Enternasyonal ölçülerde en az 3 sayı basılması gerek. Monotype örnekler bunun dışında kalır tabii.

M. Pilevneli, Gravür.

Sanatçı sayısı var bir de...

İ. Türemen: Uluslararası tanımı ile, "EA", yani sanatçının prova baskısıdır o. En fazla 6 basılır. Buna sanatçının kendine ayırdığı, baskı diyebiliriz. 1/50 basmış bir özgün baskı dizisinden söz edersek, ilk 6 baskıda deneyimler farklı olabilir. Bu nedenle bu farklılıklar tek sayı anlamı taşır ki belli ilgilerin bunlarda yoğunlaşmasına neden olabilirler.

özgün biridir. Bu serginin bize hatırlattığı önemli şeylerden biri de, ülkemizde bienaller düzenlenmesinin ülke sanatına katacaklarının ne denli büyük olacağıdır. Devlet resim ve heykel sergilerinde, son 10 yıl öncesine kadar, 'gravür'ü resim olayının içine almazlardı. Bugün baskı tekniğinden; sanat örneği olarak söz ediliyor. Batı'da değişik ülke ve akımlardan sanatçıları bir araya getirerek, bienaller düzenleniyor. Bugün dünyanın pek çok ülkesi gerçekleştiriyor bu olayı. Bizler, Türkiye'de böyle bir bienale katılabilecek ürünlere sahibiz. Böyle bir şey yapıldığı anda gelecek sanatçıların farklılıklarından ülkemizde de yeni kıpırtılar başlayacaktır. İster devlet, ister özel sektör girişimi olabilir bu bienaller. Yeter ki ülkemiz sanatı, sanatçısı, dışarıya dönük bir etkinliğe kavuşsun.

İsveç'in en eski kitabı 500 yaşında

ABDULLAH GÜRGÜN
Stockholm

İsveç bu yıl ilk kitabının basılışının 500. yıldönümünü kutluyor. Kitap Latince yazılmış. Adı, "Dialogus Creaturarum Moralizatus". İsveççesinden Türkçe'ye çevirdiğimizde "Evrende Eğitici Söyleşiler" anlamına geliyor. Milano'lu bir hekim ve saray astroloğu olan Maynus de Mayneris yazmış kitabı.

Yüz yirmi iki öykü yer alıyor kitapta. Evrendeki çeşitli varlıklar arasında söyleşiler şeklinde yazılmış hepsi de. İlk öyküde yer ile ay söyleşiyor, daha sonraki bölümlerde güneşle ay, yıldızlarla yer, çeşitli hayvanlar, çeşitli bitkiler... Son bölümde ise erkekle kadın, yaşamla ölüm konuşuyorlar birbirleriyle.

Tüm öyküler, kitabın 1480 yılında Hollanda'da basılan aslında yer alan ağaç baskı desenlerle süslenmiş. Bu desenler sonradan elle renklendirilmiş. Basım sanatının bu çocukluk devrinde çok tutulmuş kitap. O sıralar yayımlanan kitapların % 77'si Latince'ymiş-Bu kitabın Latince pekçok baskısı yapıldıktan başka Hollandaca ve Fransızca'ya da çevrilmiş.

Kitabı Johan Snell adında Rostock'lu bir öğrenci basmış. Johan Snell basım sanatını öğrendikten sonra çeşitli ülkelerde kendine ısmarlanan kitapları basarak geçimini sağlamaya başlamış.

Snell, İskandinavya'da ilk kitabı, Danimarka'da Odense kentinde bir piskoposun çağrılısı olarak geldiğinde basmış. Piskopos, Johan Snell'den bir tapınma kitabının baskısını yapmasını istemiş. Snell, bu iş için geldiği Danimarka'da önce, daha çok satış yapacağını umduğu bir kitabı basmayı yeğlemiş.

Basımı 1482 yılında tamamlanan İskandinavya'nın bu ilk kitabı 28 sayfa. Türklerin 1480 yılında Rodos'u kuşatmalarını anlatıyor.

Danimarkalılar, bu en yaşlı kitaplarının basılışının 500. yıldönümünü, İskandinavyanın da en yaşlı kitabı olan bu kitabı ellerinde bulundurmanın onuruyla kutladılar geçen yıl.

Bilindiği kadarıyla yalnız iki tane kalmış bu kitaptan günümüze.

Snell, daha sonra Lübeck'e gelmiş. Ancak bu kez de İsveçli bir piskoposun, dinsel tören kurallarını bir kitapta toplaması için yaptığı çağrıya uyarak İsveç'e gelmiş. Basımevini Stockholm'de Riddarholmen'deki Franciskaner Manastırı'na yerleştirmiş.

Basımcı İsveç'te de daha kolay satacağı bir kitabın basımına öncelik vermiş. **"Evrende Eğitici Söyleşiler"** kitabını basmış. Kitapta yazılı olan basılış tarihi: 20 Aralık 1483. Bu kitaptan günümüze 5 tane kalmış. Bunlar, Stockholm Uppsala, Londra, Leningrad ve Kopenhag'da bulunuyorlar.

Kitabın 500. basılış yıldönümü nedeniyle çok çeşitli etkinlikler düşünüldüğünden aralık ayına kadar beklenmedi. Kutlama yılı etkinlikleri, daha şubat ayında, Stockholm Krallık Kitaplığı'nda kitabın seçkin bir çağrılı kitleye gösterilmesiyle başlatıldı. Bu törende konuşan, Grafik İşverenleri Birliği Başkanı Sven Witt, tüm elektronik gelişmeye karşın kitabın yokedilemiyeceği, öneminin azaltılamayacağı üzerinde durdu. Törenden bu yana, çeşitli yazın dergilerinde, 500 yaşındaki İsveç kitabı, düzenlenecek etkinlikler, basım sanatı, basın-yayın ve düşünce özgürlüğü vb. konuları işleyen yazılar yer aldı.

İsveçlilerin kitaba bu kadar önem vermelerinin ürünü de aynı oranda göğüs kabartıcı.

1981 yılında 8582 çeşit kitap basıldı İsveç'te. Kitaplıklardan ödünç alınan kitap sayısı durmadan artıyor.

1982 yılında, yalnız Stockholm'deki kitaplıklardan 5.708.028 kitap ödünç alınmış. Bu sayı 1981 yılına oranla 26.695 kitaplık bir artışı vurguluyor. 1981 yılında tüm İsveç'teki kitaplıklardan ödünç alınan kitapların sayısı ise 75.599.000. Bu sayının büyüklüğü, İsveç'te sekiz milyon kişinin yaşadığını düşündüğümüz zaman daha belirgin çıkıyor karşımıza.

Bu arada kitapçılardan satın alınan kitap sayısını da unutmamak gerek. Herkesin kitap satın alabilmesini sağlamak için yılda bir, iki aşamalı ucuzluk düzenlenir. İlk aşamada ucuzlatılan kitaplar, ikinci aşamada bu düşük ederlerinin yarısı ödenerek satın alınır.

İçinde yaşadığımız şu günler, kitap ederlerinin en düşük olduğu günler. Saydığımız bu etkinliklerle pekişti ucuzluk. İsveç'te yılın en güzel günlerini yaşıyor kitap severler.

Bütün bunları okuduktan sonra, Türkiye'deki durumu gözde canlandırıp acı duymamak olanaksız. Bilindiği gibi, nüfusu 50 milyona doğru yol alan ülkemizde bir yılda yayımlanan kitap sayısı, beşbini bulmuyor. Sonra, "herkesin kitap alabilmesini sağlamak amacıyla" kitap ucuzlatmak, bunun için önlem almak, Türk okurlarının pek çoğuna yalnızca "tatlı bir düş" gibi gelebilir. İnsanların okumaya asıl alıştıkları dönem olan ortaöğretim döneminde, bırakın kitap satın almaya özendirmeyi, "dersdışı kitaplara ısındırmak" için yetkili, ilgili ve de bilgililerce ülkemizde neler yapılmaktadır dersiniz? Şimdiki halde şu sorunun yanıtı, koca bir hiçtir...

Bir de kitaplıklardan okumak için ödünç alınan kitaplar olayı var. Ne okuduk biraz yukarda: İsveç'in nüfusu 8 milyon, bir yılda ödünç alınan kitap sayısı 75 milyondan fazla. Bu hesaba göre her İsveç vatandaşı - kendi satın aldıklarının dışında - yalnızca genel kitaplıklardan her ay bir kitap okuyor! Acaba Türk vatandaşları, kütüphanelerdeki kitapların ne kadarını okumak için evlerine alabiliyorlar?

Bu karşılaştırmadan sonra, dergimizin birinci sayfasındaki sürekli bir köşenin başlığını yinelemekten başka yapabileceğimiz bir şey yok şimdilik: NASILSINIZ?

Basımı 1482 yılında tamamlanan İskandinavya'nın bu ilk kitabı 28 sayfa, "Evrende Eğitici Söyleşiler" adını taşıyan kitap 1480 yılında Türklerin Rodos'u kuşatmalarını anlatıyor

---

Haşim'i okurken, yazdığı günlerin ortak dilini, yaygın üslup özelliklerini bilerek mi bir değerlendirme yapıyoruz? Yoksa onu da bugünkü ortak dilden değişik bir dil (eski de olsa) kullandığı, değişik bir üslup (eski de olsa) yarattığı için mi beğeniyoruz?

Böyle bir soru sanırım kimsenin aklından geçmemiştir. Ahmet Haşim'de kesinlikle imgelerdir çağdaş okurun ilgisini çeken.

Görüldüğü gibi, dili aşan çok şey var şiirde. Daha içeriğin sözünü bile etmedik. Şairin çevresinden şiir topladığı, şiir duyup düşündüğü aşamadan iyice uzaklardayız.

Karmaşık bir iş olan şiirin, ortak dille mi, yoksa kişiye özgü bir dille mi yazılabileceğini tartışmak, sorunu önemsiz bir köşesine sıkıştırıp boğmak, biçimsel bir şiirleştirme yöntemini gereğinden fazla önemsemek oluyor.

Şairler sever dille oynamayı. Bu oyundan şiirsel tatlar çıkarırlar.

"Güvercin"in başından "G" harfini alıp sonuna koyarsanız "Üvercing" olur. Ama sonda "g" yok Türkçede, "k" yaparız. Seslisini de ekleyelim yanına: "Üvercinka". Anlamsız bir sözcük mü oldu? İlk bakışta öyle. Ama anlamını çıkarınca, eski bir simgenin çağrışımıyla, "Barış"a kadar gidiyor. Üstelik "Güvercin"i de yıpranmışlığından kurtarıp yenilemiş olduk.

Şimdi de başka bir sözcük:

L L L
â e i

Nedir bu? İlk duralamadan sonra birleştiriyoruz: Lâleli.

"Lale"nin **Sözlük**'de üç anlamı var. Bir de semt adı olarak "Laleli" karışıyor işin içine. Sözcüğü toparlayıp çözünce de böyle dörtlü bir belirsizlikle karşı karşıya kalıyoruz.

Şair bu oyunda bir şiirsellik bulmuş.

İkinci Yeni dönemini bırakıp bir de çiçeği burnunda bir şairden örnek verelim:

Birinç! diye haykıran
ilk oynıy'cak.
— **Yalanc**
ıı !

Gerçekçi bir betimleme bu. "Yalancı" sözcüğünde yapılan kesip alta alma da, bir sesi, bir tonlamayı yansıtabilmek için yapılmış, gerçeğe yardımcı bir değiştirim. Ama bir yönüyle gene bir şiirsellik arayışı.

İsteyen istediğini yapar...

Ama birileri çıkıp da gündelik dille, herkesin kullandığı dille şiir yazılamayacağını söylerse...

O zaman bize düzyazı okumak düşer:

"Büyük Itrî'ye eskiler derler, bizim öz mûsikîmizin pîri; o kadar halkı sevkedip yer yer, o şafak vaktinin cihangîri, nice bayramların sabâh erken, göğü, top sesleriyle gürlerken, söylemiş saltanatlı Tekbîr'i."

Evet ama, yazıldığından daha önceki bir dönemin ortak dili bulaşmış bu yazıya. Yani beğenmediniz, iyi bir örnek olmadığı kanısındasınız...

Değiştirelim. Şunu okuyalım:

"Ben içeri düştüğümden beri güneşin etrafında on kere döndü dünya. Ona sorarsanız: 'Lafı bile edilmez, mikroskobik bir zaman.' Bana sorarsanız: 'On senesi ömrümün.'"

Bunu da beğenmemiş görünüyorsunuz... Anlaşılan ortak dille düzyazı da yazılamıyor...